

2101
2102
2103

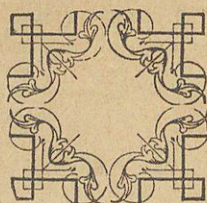
34
4-67

1882

Հ. ԲՕԼՏԸ ԿՕՎ

ՊԱՐՈՆ ՇՈՒՊԼԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ
Գ Ե Ղ Ա Ն

ՀԱՏՈՐ Բ.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

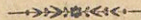
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԱՑ ԱՇՃԵԱՆ
ԵՌՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ԻՍԿՈՒՄՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԹԻԻ 15

1885

500

8

ՊԱՐՈՆ ՇՈՒՊԼԱՆ

ԵՐԳԵՑԻԿ ՍՐՃԱՐԱՆ ՄԸ

Թարգմարչին ստորագրութիւնը չկրող օրինակները
անվաւեր են :

Բոլոր իւր այս կարգադրութիւնները վերջացած ըլլա-
լով և Շուպլան Բարիզի մէջ իրեն համար կապոյտ զգեստ
մը շինել տուած ըլլալով որով ինքզինքը խիստ դե-
ղեցիկ կը գտնէ, վերստին կսկսի Պուլվար Պամարչէի
տուններուն մէջ մտնել և դռնապաններուն պատմել
իւր ամուսնութեան և էլէօնօրէ բաժանման պատմու-
թիւնը :

Ութ օրէ ի վեր մեր Շամբընուացին Բարիզ է և
տակաւին տեղեկութիւն մը չէ ստացած կնկանը վրա-
յօք : Որպէս զի շրջագայութիւնները քիչ մը փոփոխէ,
այն օրը Մատէնի կողմերը գացած է ճաշ ընելու և
իրիկունը Շանգ-էլիզէի կողմերը կերթայ :

Քիչ մը ետքը երգեր և նուագի ձայներ ականջին
կը հասնին . ձայնին եկած կողմը կը յառաջանայ . գոց
ընդարձակ որահի մը մէջ կը տեսնէ սեղաններ , շատ
մը նստած անձինք և մանչեր որք կը ծառայեն . յետոյ
խորը փաքրիկ աղէկ լուսաւորեալ թատրոնի պէս բան
մը կը նշմարէ , և այս թատրոնին վրայ պարահանգիսի
հազուստներ հազած բազմութիւ տիկիւններ :

— Անանկ կերեւայ ինծի որ բաց օդի մէջ կատա-
կերգութիւն կը խաղան հոս, կը միմւայ Շուպլան
սրճարանը չըջապատող արիշին առջեւ կենտրոն
և քսիլը գտնուող փոքրիկ պարոնի մը ուղղելով խօս-
քը :

Այս փոքրիկ մարդը քիչ մը կուգ և յոռի կեր-
պով հագուած էր : Գլուխը պզտիկ գորշագոյն, առ-
փակ և կարճեզր գլխարկ մը դրած է : Շուպլանի
ձայնը լսելով կը ժպտի քիթը և բերանը գալարելով
և կը պատասխանէ անոր .

— Թատրոն մը չէ աս, պարոն, հիմակուան երգե-
ցիկ սրճարան կոչածնին է աս... : Սակայն բնտիր
երաժշտութիւն կայ և երբեմն այնպիսի ձայներ կը
լսէք հոն զորս Սրերայի թատրոնին մէջ չէք լսած :

— Համազունցայ, պարոն . ինչ վճարելու է ներս
մտնելու համար :

— Ոչինչ, միայն խմածնուդ ստակը կը վճարէք...
Բայց պէտք է ըմպելիք մ'առնել... :

— Բաւական զուարճալի կերեւայ այս ինծի... :
Ուրեմն առանց ստակի մարդ նուագածութիւն կրնա՞յ
մտիկ ընել :

— Այո, պարոն, յաճախորդներուն համար բացէն
նուէր մ'է աս : Բայց, զիտէք որ արդի նորաձեւու-
թիւնն այս է :

Ամեն բանի համար նուէր մը կայ հիմա . լրագրի
մը բաժանորդ գրուեցէք, գրքեր գնեցէք . նուէր մը
կունենաք, նոր հրատարակութեան մը բաժանորդ
գրուեցէք, նուէր մը կունենաք, ճաշարանէ մը բա-
ւական տոմսակներ մէկէն գնեցէք, նուէր մը ունիք :
Միայն տղայոց չեն տար . ես ինը տղայ ունիմ, պա-
րոն, և ամենափոքրիկ նուէր մը չեմ առած . բայց

տղայ ունենալուս չեմ զղջար . որովհետեւ անոնք
փառքս են . ամենքն ալ դերասան են... իրենց հօ-
րը պէս :

Շուպլան յօժարութեամբ փոքրիկ պարոնին մը-
տիկ կընէր որ շատ կը նմանէր կապիկի մը և որ՝
սակայն՝ ինը զաւակ ունէր :

Փոքրիկ մարդը նորէն դրացիներն կը ժպտի և կը-
սէ անոր .

— Արդեօք պարոնը սրճարանը մտնելու միտք
ունի :

— Իրաւ որ կը փափաքիմ :

— Հարցնելուս պատճառը այն է որ եթէ պարո-
նը կը փափաքի, իրեն հետ ներս կը մտնեմ և կը-
նանք իրարու հետ ընկեր ըլլալ :

— Ըսկեր ըլլալ... Ի՞նչ ընելու համար :

— Շիշ մը դարեջուրի համար, որովհետեւ ասկէ
քիչ չուզուիր, և կը խօստովանիմ ձեզ որ ափսոյշ չիշ
մը ինծի համար շատ է... ես շատ չեմ կրնար խմել .
մինչդեռ եթէ ընկերաբար առնենք՝ թէ դրօսանք մ'է
և թէ խնայողութիւն :

Շուպլան քանի մը վայրկեան կը մտածէ, կը վախ-
նայ որ չըլլայ թէ նորէն խարդախ մարդու մը զոհ
երթայ : Սակայն երկու հոգւոյ համար չիշ մը գարե-
ջուր մեծ ծախք մը չէր, և, նոյն իսկ եթէ միմիայն
ինք վճարէ, կը մտածէ թէ կրնայ այս առաջարկու-
թիւնը ընդունիլ : Կորոջէ ուրեմն փոքրիկ պարոնին
խոնարհելու, անոր ըսելով թէ կը հաւանի : Պարոնը
խնդալէն կը ցատկուտէ, և անմիջապէս Շուպլանի
թեւը մտնելով՝ իբր թէ զանի երկար ատենէ ի վեր
կը ճանչնար, սրճարանը կը մտնէ և սեղաններուն մէջ
տեղէն զայն քաշլուտելով կը տանի, ըսելով :

— Եկէք, թող տուէք որ ձեզի առաջնորդեմ,
լաւ տեղերը եւ գիտեմ. տեսարանին քովը պիտի նըս-
տինք, որով աւելի լաւ պիտի տեսնենք և լսենք.
ճիշդ այս իրիկուն, էվլըինա երկու անգամ կերգէ.
քիչ մը քաջալերութիւն պիտի տանք անօր, թէեւ
պէտք չունի, բայց գէշ չերթար ծափահարութիւն-
ներ ընել: Երբեմն լաւ ծափահարութիւն մը բաւական
է հասարակութիւնը գրգռելու, որովհետեւ մարդիկ
ոչխարներու պէս հետեւող են և ոչ ուրիշ բան . . .
Ահաւասիկ, պարոն, հոս նստինք, հոս շատ լաւ է,
նուագարանէն երկու քայլ հեռի . . . կարծեմ Ալօին
տօր իւր սրինգով քանի մը սօյոներ պիտի երգէ, ձայն
մը չի պիտի փախցնենք:

Շուպլան սեղանի մը առջեւ կը նստի փոքրիկ պա-
րոնին հետ, որ հազիւ թէ նստած է, նուագածու-
ներուն հետ բաւական բարեկան փոխանակած է: Շիշ
մը դարեջուր խնդրելէն վերջը, Շամբընուային իւր
նոր բարեկամին կըսէ.

— Ներեցէք, պարոն, կը հաճիք ինծի բռնել թէ
ի՞նչ է էվլըինա և Ալօինտօր, որոց վրայ հիմա խօսե-
ցաք:

— Էվլըինա, պարոն, երբորդ աղջիկս է, երգչու-
հի մը որ շատ յառաջ պիտի երթայ և անուն պիտի
հանէ. սի ձայնը այնպէս կը հանէ ինչպէս դուք և ես
տօ, մը կը հանենք:

— Ես բան մը հանած չեմ երբէք, պարոն, ոչ
տօ և ոչ ուրիշ բան:

— Ա, չէք երգեր, գէշ բան . . . Դառնանք Ալօինտօ-
րի. սա իւր կոկորդին մէջ յիսուն հազար ֆրանքի
եկամուտ ունի, պարոն . . . Տակաւին վարպետ չէ.
բայց, երբոր զարգանայ, թատրոններուն վարիչները

իրարու ձեռքէ պիտի քաշեն զանի: Կը յուսամ որ
երկու տարիէն Մեծ-Օբէրային մէջ կը տեսնեմ զինքը:

— Եւ մինչեւ այն ատեն հո՞ս պիտի երգէ:

— Այո, տեսարանին և հասարակութեան վար-
ժուելու համար: Այո իրիկուն Էվլըինա պիտի երգէ
ախուր տող մը և Սլալ Մոգուքեան մեծ կտորը, կալ-
ծակի մը պէս . . . Դիտէ՞ք այս երգը. կայծակի մը պէս
արագ ա՛. ա՛. ա՛. ա՛:

— Ոչ, չեմ գիտեր, կը պատասխանէ Շուպլան,
բոլորովին զարմացած փոքրիկ պարոնին հանած ձայ-
ներէն, որք ըստ իրենց քովի նստողները ետեւին
կը դարձնեն:

— Պարոն, սքանչելի է այն . . . սիկորէն մինչեւ
վերջը դեղգեզանքներով լեցուն է. դասական երգ
մ'է այն. կուզէ՞ք երաժշտութեան դպրոցին մէջ ըն-
դունուիլ, պէտք է երգել. կայծակի մը պէս:

— Տարակոյս չկայ, պարոն:

— Մեծ աղջիկս Տիսկագոները կերգէ: Իւր քօջ-
մէն ուրիշ տեսակ տաղանդ մ'ունի . . . սրտաշարժ,
արատաւքներ իւր կոկորդին մէջ . . . Երկու տարի
Բէրբինեանի մէջ կեցաւ, այնչափ ալ Մօնթէյիէի մէջ,
և հիմա Անկուլէմի մէջ է, բայց պիտի մեկնի անկէ և
միաք ունի Ռուսիա երթալու:

— Կերեւի թէ ան ալ հեռուն պիտի երթայ:

— Երկրորդ աղջիկս մինչեւ մատներուն ծայրը
կատակերգակ է, ծպտումներ կընէ, Տիսկագոները և
եթէ հարկ ըլլայ կրտսերը կերգէ . . . Փափաքով և
եռանդով կերգէ. որով հասարակութիւնը կը զարմա-
ցնէ. այնպէս որ, պարոն, օր մը, Ֆիկարօյի մէջ Դե-
րիպէնի դեր կատարած ժամանակ, հասարակութիւնը
որ կը պաշտէ զանի, ծաղրեց զայն սուրբով, կարծե-

լով թէ տղիկս չէր այդ դերը կատարողը :

— Նախանձելի՛ համակրութիւն . . :

— Զորորդ աղջիկս , Ֆլորա , պարի կը պատրաստուի , ամէն յատկութիւն ունի անոր մէջ յառաջ ելլալու համար . գրչի մը պէս թեթեւ ըլլալով , իւր տեղը չկրնար կենալ , շարունակ կը ցատկէ . կին մը չէ ան , այլ օգտապարիկ մը : Վերջապէս , ամենէն պղտիկս՝ որ ութը տարեկան է , ժախի գերը կատարած է Աքայալի մէջ :

— Բարեզի՞ մէջ :

— Ոչ . էլպէօֆի մէջ . միայն թէ որովհետեւ քիչ մը կը թոթալէ , երբ հետեւեալ ոտանաւորը կըսէր ,

պզտիկ քոջնոց նա կուտայ ճարակ

չփոթեցաւ . և ըսաւ ճաղատ : Գաւառաւորնակները այնչափ չար են որ պնդեցին թէ այս բառը յանգին չէր գար . բայց Տղայոց բժիշկներուն մէջ վրէժը առաւ :

— Ինչ՞ ըրաւ անոր մէջ :

— Հիւանդ աղայներէն մին եղած էր , և երբ բժիշկը անոր բազկերակը կը նայէր , հասարակութեան առջեւ լեզուն դուրս հանեց , որ բոլոր սրահը դողացուց . . . : Հինգ աղջիկներուս վրայ այսչափ : Գալով չորս մանչերուս , անգրանիկը , Ալսինտօր , սրինգ զարնելու մեծ տաղանդ մ'ունի . հոս է , հիմա պիտի լրսէք զայն : Թաքք լիքիք մանեւ ուզեց , և անշուշտիւրեն հակառակորդները պիտի գերազանցէր , եթէ այն օրը հարբուխ եղած չըլլար : Երկու անգամ սրինգին մէջ փունգտայ և իրեն հետ միցողը իւր տեղը յափշտակեց : Կրտսերը ջութակ կը զարնէ :

Պարահանդէսներու մէջ կատարելապէս պարել

կուտայ , պարողները կը մագնիսացնէ և վեր կը հանէ : Վերջին անգամ կրքնույլի կայօքը կը զարնէր . այնչափ յաջողեցաւ որ , կայօքն վերջը պարողները ուղեցին յաղթանակով թեւերնուն վրայ առած տանիլ զինքը ինչպէս երբեմն Օբէրային մէջ Մ . Միւզարը տարին : Դժբաղդաբար այս տոմարները զանի վար ձգեցին : Ոտքը ելաւ և անկից ի վեր կը կաշայ . . . բայց այս բանը արգելք չըլլար իրեն ջութակ զարնելու , միայն թէ այլ ևս թող չիտար որ զինքը յաղթանակաւ տանին : Երրորդը կատակերգակ է , ծեր հոպիտի գեռ կը կատարէ ու Գասանդրքները կը խաղայ . . . և իրաւունք ունի կարծելու թէ իրմէ զատ ոչ ոք այս դերը կրնայ կատարել . . : Տիեզերքին վրայ առաջին ծեր հոպիտն է . . : Պ . Կրիմ անուանով մէկը լսած . եմ , որուն վրայ գովեստով կը խօսին . . . բայց անկիւս աղուս ոտքին չպիտի հառնէր . . . : Սակայն , ինծի կը պարտի իւր այս գիտութիւնը : Դիտեցի որ երբ գեռ պզտիկ էր , ծաղրաշարժ բաներ ընելու սրամտորութիւն ունէր և ինը տարեկան եղած ատենը արդէն կեղծ ցցունք մը դրած էի դըլուխը :

— Ո՛հ , Աստուած իմ , և ի՞նչ նպատակու :

— Կեղծամ դնելու վարժեցնելու համար զինքը : Այնչափ յաջողեցայ որ , այսօր թէպէտ գեռ հազիւ քսան տարեկան կայ , զանի յիսուն տարեկան կը կարծէք :

— Շատ դուարճալի բան է այս այդպիսի երիտասարդի մը համար :

— Գալով ամենէն պզտիկին . . . : Խեղկատակ մ'է այն , փոքրիկ ծաղրածու մը . մնչկատակութիւն խաղալ կուզէ . ծաղրածուներու նմանելու համար մեծ յարմարութիւններ ունի : Թող կուտամ որ ապօր մէջ յա-

ռաջ երթայ . ծաղրածունները հիմա անուն հանած են . ամեն տեղ կը փնտռուին : Իմացայ որ նոր թատրոն մը պիտի շինուի որ քսան հազար հոգի պիտի կրնայ պարունակել , բայց հոն հասարակութիւնը ծաղրածունի հագուստներով միայն պիտի ընդունուի :

— Իրաւ , տիկիններ՞ն ալ :

— Մանաւանդ տիկինները , Պարոն , ընտանիքս ճանչցուցի ձեզ , դո՛ւ եմ անկէ որովհետեւ ինծի պատիւ կը բերէ այն : Հիմա ինձ կը մնայ ինքզինքս ձեզ ճանչցունել : Տարակոյս չունիմ որ անունս ան ժանօթ չէ ձեզ , Պէլամուրն եմ ես . . . :

— Պէլամուրն էք դուք : Կը խօստովանիմ որ միտքս անգամ չգար Պէլամուր անունը , մանաւանդ որ չեմ գիտեր թէ ինչ է Պէլամուր :

Փոքրիկ կապիկը քիթը և բերանը կը գալարէ բաւական անհաճոյ կերպով մը և կըսէ .

— Ուրեմն թատերասէր չէ՞ք պարոն , թատրոն չէ՞ք երթար դուք :

— Ոչ . Թրօյէն կուգամ ուր աւելի երջիկներ շինելով կը պարապին քան թե երգով : Թէեւ երջիկը երաժշտութեան սրահին մէջ աղէ՛լ չերթար , բայց սեղանի մը վրայ շատ լաւ կերթայ :

— Ասոր համար անունս ձեր ականջներուն հասած չէ : Ես Եւրոպայի առաջին պարիքօններէն մին եմ :

— Պարոն , դիս շատ տղէտ պիտի կարծէք , բայց կը խօստովանիմ ձեզ որ չեմ գիտեր թէ ինչ ըսել է պարիքօն :

— Պարոն , պիտի բացատրեմ ձեզ և անմիջապէս պիտի հասկնաք : Պարիքօն մը երգիչ չ'է որ կրնայ հաւատարապէս լաւ երգել ժօգօնոց և տեգերքերը ,

Պոնտիկ տը Ռիշարք և Ֆրեզներու եղանակը : Հասկըցա՞ք հիմա :

Շուալան այս բացատրութենէն բան մը չը հասկնար , բայց կը փութայ պատասխանելու .

— Կը հասկնամ , պարոն , բաւական աղէկ կը հասկնամ : Ուրեմն Մեծ-Օբերային մէջ բլլալու էք :

— Է՛, ոչ , պարոն , տակաւին հոն մտած չեմ : Անշուշտ որ մը հոն պիտի կրնամ հասնիլ . . . անկարելի է որ այս բանը չըլլայ . . . : Երբոր Պարուալհէ դնաց , ներկայացայ բայց ըսին ինծի թէ շատ կանուխ դաշած էի : Երբ Տիւբրէ քաջուեցաւ անկէ , նորէն ներկայացայ , այն ատեն ալ ըսին որ շատ ուշ գացած էի : Անկէջ ի վեր այլ ևս չեմ ներկայանար . . . Կուպսեմ սր ինծի իմաց տան : Ո՛հ , պարոն , այնչտի նենգութիւններ կ'ընեն մեզ . . . այնչա՛փ կազմակերպութիւններ որք ճամբադ կը գոցեն որպէս զի տաղանդդ չիայլեցնես . . . :

— Կարծեմ թէ ուրիշ ամեն ասպարէզներու մէջ ալ այսպէս է :

— Թատրոնին մէջ ուրիշ տեղէ աւելի է . . . բայց մինչեւ որ Օբերայի մէջ մանեմ , սրճիցի գաւառները պտտիլ ուր կը համարձակիմ ըսել թէ յաջողութիւն գտայ . . . Ամեն տեղ շիացած տղու մը պէս վարուեցան ինձ հետ : Նիսի մէջ նարիսջներ նետեցին ինծի , Բիթիվիէի մէջ կարկանդակներ , Դաէնի մէջ խնձորներ : Մարդ խելք չկրնար հասցնել այն ազդեցութեան զոր յառաջ բերաւ իմ տաղանդս , այնպէս որ Դաէնի մէջ , քաղաքապետը ներկայացումներս դադարեցուց , որովհետեւ խնձորին գինը կը բարձրանար կոր :

— Եւ հիմա, ո՞ր կերպէք, պարոն :

— Հիմա պարապ եմ... Սէն-Քէնդէնէն կուզէին զիս... բայց կը պահանջէին որ ծօք խաղին մէջ դեր մ'ունենայի. ես ալ չընդունեցայ... Կապիկի դեր չեմ կատարեր ես. դոնէ հրգ ըլլար. ոչ այլ ինչ էր բայց եթէ պարզ մեջկատակութիւն մը: Ըսի անոնց որ կապիկի համար սքանչելի եղբ մը չիննէն: Չուզեցին, այն պատրուակաւ որ կապիկները չեն երգեր. իբր թէ թատրոններու մէջ միշտ ճշմարտութիւնը կը ներկայացնեն... Պարոն, աղջիկս տեսարանին վրայ է, կրնաք տեսնել զանի. ձախ կողմէն հաշուելով երկրորդն է, դեղին հագուստով, մագերուն մէջ վայրի կակաչներով և շրջազգեստին վրայ ծաղիկներով:

— Տեսայ, պարոն, աչքիս լաւ կերեւայ կօր, խարտեայ է...:

— Այո՛, խարտեայի և թուխի մէջ տեղ: Ոմանք կըսեն թէ կարմիր է, բայց պարզապէս չարախօսութիւն մ'է: Մտղերը ջնարակեալ կահենիի գոյն ունին:

— Շատ աղէկ հագուած է, սրճարանը կուտայ իրենց հագուստները:

— Աւա՛ղ, ոչ, պարոն, երգչուհիները հոս վաստրկածնուն ճիշդ երկուքը կը ծախսեն իրենց հագուստներնուն համար:

— Ուրեմն ի՞նչ կը շահին:

— Այդ կէտը միթիւն է, պարոն: Ա՛յ լուծիւն... Նուագածունները կը պատրաստուին... առաջին երգն է... Եւ շարքութիւն ըրէք սրիսգի առանձներդին: Այնուհետք չը գիտեր թէ հոս եմ... մե՛ղք, եթէ գիտնար՝ բոլոր վարպետութիւնը պիտի թափէր:

Պ. Պէլամուր ոտքի կենէ, ոտքին ծայրերուն վրայ կը կենայ, աջ թեւը կերերցնէ որպէս զի իւր որդին

զինքը տեսնէ. բայց չի կրնալով յաջողիլ, վար կը նստի և կըսէ.

— Տղաս իւր առջեւի գրակալը միայն կը տեսնէ, բայց իւր հօրը ծափահարութիւնները պիտի ճանչնայ. ուրիշներու չին նմանիր անոնք:

Այս ըսելով, փոքրիկ պարոնը գրպանէն երկաթի թիթեղէ երկու փոքրիկ տախտակներ կը հանէ և ձեռքերուն վրայ կը կապէ, իբր թէ փայտէ ծնծղայ կը դնէր:

— Ի՞նչ կը դնէք ձեռքերնուդ մէջ, կը հարցնէ Շուպրան:

— Իմ մէկ գիւտս է այս որով աւելի լաւ կը ծափահարեմ... Սպասեցէ՛ք, հիմա պիտի տեսնէք անոր աղդիւնքը:

Նուագածուաց խումբը զանազան նուագարաններով զարնուող խիստ ծանօթ երգ մը կը զարնեն: Երբ կարգը սրինգին կուգայ, գէշ կատարուած կտորէ մը վերջը, Պ. Ալսինտօր սոսկալի ձայն մը կը հանէ, բայց իսկոյն իւր հայրը ձեռքերը իրարու կը զարնէ և ծրնծղայները այնպիսի սուր ձայն մը կը հանեն որ ամենքը կը սարսափեցնէ և իւրաքանչիւր ոք կուզէ գիտնալ թէ ուրկէ կրնայ դալ այս անախարժ ձայնը:

— Սա փոքրիկ մարդն է որ ծափահարելով այս աղմուկը հանեց. կըսէ մէկը Պէլամուրը ցուցնելով:

— Լսեցէք նայինք, պարոն, ախանջնիս կը խուլցնէք կօր:

— Պարոնայք, կարծեմ թէ ներուած է ինձ որդիս ծափահարելու որովհետեւ շատ աղէկ երգեց:

— Բայց թիթեղէ ձեռքեր՝ ունիք, ի՞նչ ունիք, ձեզմէ դատ ոչ մէկը այս աղմուկը հանեց ծափահարած ատենը:

— Ո՛րչափ ալ աղէկ զարկաւ սրինգդ :

Փոքրահասակ մարդը կը ծռի և Շուպլանի ականջն ի վար սա խօսքերը կը մումնայ .

— Արհեստի նախանձ . . . պարզապէս նախանձ , բոլոր այս մարդիկ կուզեն որ տղաս տեղէն հանեն իւր տեղը բռնելու համար :

— Կը կարծէք որ ամենքն ալ սրնգահամր են :

— Իրենք կամ իրենց զաւակները :

Միջին տարիքով մեծ պարոն մը , երեսը բաւական ուռած , ճերմակ փողպատ մը կապած և յարդէ փեղոյր մը դէպի ետին դրած , այս պարոններուն կը մօտենայ և Պ. Պէլամուրի ուսին կը դարնէ .

— Բարե՛ւ , սիրելի բարեկամ . . . Հիմա եկայ . . . և ծափահարելու եղանակէդ գրեզ ճանչցայ . . . ինքն իրենս ըսի Պէլամուր հոս է :

— Ի՞նչ , դո՞ւն ես , Ռօզէնպալ . . . բարի երեկոյ , բարեկամս . . . ի՛նչ ալ սիրուն ես , եթէ ձեռքդ ցուպ մը ունենաս հովուի մը պիտի նմանիս :

— Յուպէ մը աւելին ունիմ . գրպանիս մէջ լաւ գործ մը կայ :

— Օ՛, գո՞րծ մը գտար :

— Սթրազպուրի պիտի երթամ . . . հոյակապ քաղաք , հոյակապ թատրոն , փառաւոր խումբ . . . Այդ տեղի մեծ-օբերան Բարիզինը կը գերազանցէ . . . Ո՛հ , պիտի երթամ սա բարի Սթրազպուրիցիները քիչ մը զարմացնելու :

— Ի՞նչ պիտի ընես հոն :

— Է՛հ , իմ գործս , առաջին թեթեւ քեցօր . . . Ութ հազար ֆրանք թոշակ . . . տասը ֆրանգ ալ դուրսէն . . . աղւոր վատաակ մը , այնպէս չէ՛ :

— Ատամաբոյժի մը պէս սուտ կը խօսի , կըսէ

Պէլամուր Շուպլանի ականջն ի վար : Հազար հինգ հարիւր ֆրանգէն աւելի չը կրնար շահիլ . ես կարողութիւնը գիտեմ . . . :

Մեծ Բօլէնը առնց սեղանին քով կը նստի ըստեղով .

— Ամերիկեան օդի մը պիտի ուզեմ . ալէ՛կ չըլար . . . (կերդէ) .

Խոնարհելու և օրինաց առջեւ , ես այսպէս ինքզինքնիդ կը պաշտպանեք :

Ջամբան երգը թէեւ իմ գործս չէ , բայց այն ալ կրնամ երգել . . . և կը համարձակիմ ըսելու թէ աղէկ ալ կերգեմ . . . Տղայ , է՛ , տղայ . . . և դո՞ւ Պէլամուր միշտ անգործ ես . . . :

Խեղճ պզտիկ , որջափ սիրուն է .
Խեղճ պզտիկ , որջափ սիրուն է ,
Ո՛հ , պատուաւոր տղայ մ'է . . .

— Եմ . ընդհակառակն , չորս գործ գտայ . . . բայց կը վարանիմ , չեմ գիտեր որը ընտրեմ . Բարիզը չեմ կրնար ձգել ուր տղաքներս այնչափ համբաւ ըստացան :

— Տղադ հիմա ինչո՞ւնէր . . . կը կակաղէր կոր :

— Ուղեղային հարբուխ ունի , և զարկած կտորը վարձացուցած առեն որինգին մէջ փռնգտաց . այս պատահարը բան մը չը պակսեցներ իւր տաղանդէն :

— Տղայ . . . է՛ , բայց չե՞ն լսեր կոր :

Մանչ մը վերջապէս կուգայ և այս պարոնին կը հարցնէ թէ ի՞նչ պիտի առնէ բայց խօշոր պարոնը ակուայներուն մէջէն երգելու սկսած է .

Սիրտերնիդ հանդարտեցուցիք
Կըսեն մայրիկները իրենց աղջկանց . . .

— Բարեկամսիրդ խիստ ուրախ է . . . կըսէ Շուպ-
լան Պէլամուրի, կերեւայ թէ միշտ կերգէ :

— Ըսէք թէ ձանձրացուցիչ է . . . Կը յուսամ թէ
դոնէ մտիկ պիտի ընէ երբ աղջիկս երգէ կայծակի մը
պէս . . . Ո՛հ, լուրթիւն, մէկը կուգայ տեսարանին
վրայ . . .

— Տեսնենք, սա ինչ պիտի ճշուողէ կըսէ Պ. Ռօ.
զէնպալ աթուղին վրայ երերալով :

— Կատակերգակ մ'է սա . . . երգ մը պիտի ը-
սէ, . . . Կատակերգակներուն մէջէն ես Գեւորդիւն և Լը-
վասարը կը պաշտեմ :

— Բէ՛հ, դու ալ չը զգուեցամք տակաւին . . . Ո՛հ,
եթէ ես ուզէի կատակերգակ ըլլալ, որչա՛փ յառաջ պի-
տի երթայի . . . Սնդամ մը, խօսքը մեր մէջը, Լիզէօ,
սրահին մէջ ինը հոգիէն աւելի չկար, Արդիպապտը եր-
գեցի անոնց . այնչափ խնդաղին որ ամենքն ալ հի-
ւանդ եղան . . .

Խիկս կորսնցուցեր էի,
Պտերիւն տակ կը փնտաւի,
Գոյէն գլխարկս առած ատեն . . .

— Սըսս, սըսս :

— Լուռ պիտի կենամք :

— Անտանելի բան է այս . . . հոն պարոն մը կայ
որ միշտ կերգէ :

— Ուրեմն թող տեսարանին վրայ ելնէ :

— Պիտի ելնէի, եթէ ուզէի, կը պոռայ մեծ Գօ-
լէնը կէս մը ոտքի վրայ ելնելով. բայց շատ դոհ պիտի
ըլլայիք. և դուք այնչափ ստակ առած չէք որ տե-
սարանին վրայ ելնեմ . . . Ս, փա՛ռք Աստուծոյ, օղիս
բերին :

Երգը ընցած է, երգիչը կը ծափահարուի հասա՞

րակութենէն, բայց Պ. Պէլամուր զանց կառնէ իւր
փայտեայ բամբուկներով ծափահարելու և Պ. Ռոզէն-
պալ գլուխը կերերցնէ, ըսելով.

— Չեղաւ աս, բացէ ի բաց կըսեմ թէ դոհ չե-
ղայ . . . ծիծաղաշարժ յատկութիւն չունէր . . . Ս,
եթէ ես երգէի ասիկա, պիտի տեսնէիք ի՛նչպէս ա-
մենքը իրենց աթուղներուն վրայ պիտի երերային
փախիժէ (✱) մը խայթաւածի պէս . . . Բայց ամենուն
գործը չէ աս . . .

Հոս է որ Ռօզ կը շնչէ

— Լուրթիւն :

— Նորէն՞ կսկսի կոր այս պարոնը :

— Ո՛հ, ամենքնիդ ալ գլուխ կը ցաւցնէք կոր,
կը մրմռայ Գոյէնը իւր օղին խմելով և մանչուն վճա-
րելով :

— Պիտի երթա՞ս, կըսէ Պ. Պէլամուր իւր ընկե-
րին : Քիչ մը սպասէ : Էվրլինա աղջիկս՝ Ոխայ մոգու-
րեան մեծ երգը պիտի երգէ կայծակի մը պէս . . .

— Ուրեմն պիտի վերադառնամ, սա անցնող
մարդուն երկու խօսք պիտի ըսեմ . . . հիմա կուգամ :

Պ. Ռօզէնպալ կերթայ : Մանկամարդ կիներէն
մին, գեղեցիկ հագուստներով, տեսարանին վրայ կու-
գայ և ճաշակով ու զգացումով երգ մը կերգէ :
Շուպլան, սքանչացած, կսկսի ծափահարելու, բայց
փոքրիկ մարդը անոր թեւը կը բռնէ ըսելով.

— Ի՛նչ կընէք կոր :

(✱) Իտալիոյ հարաւակողմը գտնուող տեսակ մը մեծ սարդ
որմէ խայթուողը սրբելու և կայլիւն փափաքներ կռնենայ :

— Կը տեսնէ՞ք, կը ծափահարեմ:

— Բայց կը սխալի՞ք, աղջիկս չէ:

— Ինչ կըլլայ... Սյա մանկամարդ կինը շատ աղէկ երգեց... շատ հաւնեցայ անոր, և կը ծափահարեմ: Ինչո՞ւ համար դուք ալ չէք ծափահարեր:

— Միայն զաւակներս կը ծափահարեմ, ուրիշներուն գործը տեսնելու պէտք չունիմ:

Նուագաժողովներուն զարկած մի կտորէ վերջ, դերդին հագուստներ հագած, մազերուն վրայ հարսնուկներ դրած աղջիկը կը յառաջանայ տեսարանին եզրը:

Պ. Պէլամուր ստքի կելնէ և աթուին վրայ կայնելով, կըսէ.

— Ս. հաւաստիկ աղջիկս:

Յետոյ ձեռքերովը ծնծղայի քանի մը հարուած կուտայ, որուն վրայ երկու տղեկներ կը պոռան և շուն մը կը հաչէ:

Շուպլան այն ատեն կը տեսնէ որ օրիորդ Էվըրինա կը կաղայ, և կըսէ Պէլամուրի.

— Արդեօք աղջիկնի՞դ ալ յաղթանակով տարած են, իւր եղբօրը պէս:

— Դեռ ոչ: Ինչո՞ւ համար կը հարցնէք:

— Որովհետեւ ան ալ չկրնար կոր քաղել:

— Օ, ատիկա բան մը չէ... այդ իւր մէկ ձեռն է աւելի գրաւիչ ըլլալու համար...: Սըս, ուշադրութիւն... իւր մեծ երգը պիտի երգէ...: Շեշտ մը մի՛ փախցնէք:

Պէլամուրի աղջիկը նախ և յառաջ բաւական աղէկ կերգէ Սխալ մոգութեան երգը, բայց քիչ մը վերջը մի քանի սխալ ելեւէջներ կը լսուին. հանդիսահանք կը մրմռան. երգչուհին այս սխալը դարմանել

կը ճգնի գեղեղանքներ ընելով որք չեն վերջանար, և որոց իւր հայրը յաճախ իւր ծնծղայներով կընկերանայ: Բայց այս գեղեղանքներնուն մէջ ալ չը յաջողիր. երգչուհին ձայնը կը կերկերի, որով աւելի կը չփոթի և իւր երգը ժողովուրդին աղմուկներուն մէջ կաւարտի, թէև փոքրիկ մարդը բոլոր ջանքերը կը թափէ մետաղական ծափահարութիւնները ի գործ դնելու որպէս զի այս ամենը գոցէ:

Պ. Ռօզէնպալ այս ամենուն վերջացած ատենը կուգայ:

— Է՛, կը հարցնէ խոշոր Գօլինը Պէլամուրի, կայ՞ ձախ մը պէս երգեց աղջիկդ...:

— Ոչ, կը պատասխանէ երկու քայլ անդին նրստող պարոն մը, խողի մը պէս երգեց:

— Խոզը դուք էք, կը պոռայ Պէլամուր բուռը վերցնոցած անոր վրայ յարձակելով:

Բայց Շուպլան յառաջ կը նետուի կռիւր արգիւշու համար, և ձախ աչքին կընդունի այն պարոնին տրուելիք հարուածը՝ որ Էվըրինայի երգին վրայ այնքան ազատ կարծիք մը յայտնած էր:

Բ.

ԳԱՃԷ ԱՐՁԱՆԻՆՆԵՐԸ

Շուպլան ճիշ մը կարճակէ ձեռքը աչքին տանելով. Պէլամուր բիւր ներողութիւններ կը խնդրէ.

— Դիտէ՞ք որ ձեզի համար չէր այս հարուածը, այլ այս պարոնին համար է որ, Էվըրինայի համար բիրտ կերպով խօսեցաւ և որ խաղաւին կը խնդայ, տմարդի՛ն...: Խող տուէ՞ք որ զանի թողեմ:

— Այլ ևս ես չեմ խառնուիր, կրտէ Շուպլան, ես բաժինս ընդունեցայ:

Բայց խոշոր Գօլկնը կստիպէ փոքրիկ մարդը որպէս զի հանդարտ կենայ անոր ըսելով:

— Է՛, Պէլամուր, գայթակղութիւն մի ըներ... կռիւ մի հաններ...: Մնաց որ աղէկ չը փախիր...: Սոսկալի ես, իրա՛ւ որ...: Վառօգի աման մ'է սա փոքրիկ մարդը... ուռած ձուազեղի պէս վեր կը ցատկէ...:

— Եթէ քեզի ըսէին որ աղջիկդ երգեց այնպէս... ինչպէս սա աւանակը բսաւ, հոգդ չի՞ պիտի ընէիր, դուն:

— Աղջկանս ասանկ բան երբէք չի պիտի ըսեն, նկատելով որ զաւակ չունիմ. ամենափոքրիկ արաբաժի մը անգամ ծնունդ տուած չեմ ես...: Ես քեզի պէս չեմ կրնար երգել:

Իւր քնտանեաց գիրկէն դուրս ո՞ր մարդ կրնայ երջանիկ քնալ

Ասկէ զատ, չարածճին, որովհետեւ չարածճիի մը դէմք ունի, չէր տարակուսեր անգամ թէ երգչուհիին հայրն էիր դու...: Բայց, տես՛, մարդդ կերթայ կոր...: Հասկցեր է թէ անիրաւ էր, աչքը վախցաւ:

— Աղէկ կրնէ... եթէ ոչ տախտակներովս ապտակ մը պիտի իջեցունէի երեսին:

— Է՛, ասանկ խենդութիւններ մի ըներ...: Կարող ես մարդու մը օրերը համբել տալ: Բայց պէտք է որ երթամ ճամբորդութեանս պատրաստութիւնները տեսնեմ:

— Քիչ մ'ալ սպասէ. Էվըլինա սքանչելի կտոր

մը պիտի երգէ... վրէժը պիտի լուծէ:

— Ոչ... ասկէ զատ օր կայ որ մարդ ախորժուկ չունենար և չկրնար վրէժը առնել...: Ես գիտեմ ափիկա, ես՛, նշանաւոր երաժիշտ...: Գիշեր բարի, պղտիկս...: Պարոն, կը խրատեմ ձեզի որ աչքերնիդ ազատ քեզի ջրով լուաք, ամենէն աղէկ դեղն է այս: Մնաս բարով, Պէլամուր, բարի՛ յաջողութիւն, բարեկամս:

— Գիշեր լսյս բարի, գնա պառկէ. կը մրմռայ փոքրիկ Պարիթօնը երբ խոշորԳօլկնը արդէն հեռացած է, ես գրեզ կը ճանչնամ, քեզի... մէկու մը չես հաւնիր դուն...: Աղջիկէս կը նախանձի, պարոն, ուրովհետեւ անգամ մը, նուագահանդիսի մը մէջ, իրմէ աւելի աղէկ երգեց...: Աչքերնիդ կը կսկծայ կոր:

— Շա՛տ, ուժով զարկիք:

— Ո՛հ, որչափ կը ցաւիմ որ այն պարոնին չի հանդիպեցաւ...: Տղաքներուս համար ինքզինքս կտոր կտոր կընեմ... ճշմարիտ հաւաքուսն մ'եմ ես, պարոն, չէք կրնար հաւատալ թէ քանի անգամ անոնց համար կուուեր եմ:

Բայց քանի մը վայրկենէ ի վեր էր որ, Շուպլան այլ ևս մօտիկ չէր ըներ Պէլամուրի, իրմէ հեռու նստող կին մը գրաւած էր ուշադրութիւնը, և միայն այն ատեն կրցաւ տեսնել այս կինը երբ քանի մը անձեր ոտքի ելաւ:

Այս տիկինը կրնակը դարձուցած է իրեն. խիստ վայելուչ կերպով հագուած է՛, իւր փոքրիկ գլխարկը դրած է այնպէս ինչպէս այսօր բոլոր տիկիները կընեն և երբ Շուպլանի կողմը դառնար այս գլխարկը արգելք չի պիտի բլլար որ Շուպլան իրեն դէմքը տես-

նէր . բայց չդառնար ետին և կերելի թէ իւր ընկեր-
ներուն հետ կը խօսի :

Շուպլան կղգայ թէ սիրտը աւելի զօրութեամբ կը
բարախէ . այս տիկնոջ ճերմակ և կարմիր գոյներով
գլխարկը դիտելով . իւր յուզումը կը կրկնապատկի ա-
նոր մարմնոյն դարձուածքը և գլխուն շարժումները
քննելով , ու կըսէ ինքն իրեն .

— Ահա ճիշդ էլէօնօրի կրնակը . . . թեւերը . . .
ուսերը . . . գլխուն շարժումները . . . : Որչափ որ այս
տիկինը կը քննեմ . . . այնչափ կը համոզուիմ որ ան
է . . . : Ո՛հ , եթէ քիչ մը ետին դառնար . . . միայն
թէ իւր քթին ծայրը տեսնեմ :

— Անգամ մը , պարոն , կը յարէ Պէլամուր , խօս-
քըս երկրորդ աղջկանս վրայ է , այն որճծագէթները
կերգէ , փոքրիկ տեսարանի մը վրայ Էնտիանան և
Շարլմանեքն կը խաղար . . . պզտիկ աւանի մը մէջ՝ ուր
թատերասրահ չկար . յուշարարին շահուն համար կը
խաղար . . . որ Շարլմանեքն դերը կը կատարէր . . . :
Գիտէք որ այս խաղին մէջ տեսարանը երկու մասի
բաժնուած է . մէկ կողմէն Էնտիանան կը տեսնուէր ,
միւս կողմէն Շարլմանեքն բայց , զարդարանքներ չը-
լալով անոնց տեղ Սպանիական սպիտակագեղէ Էրե-
կայն գիծեր շինած էին :

— Ան է , պարոն . . . ճիշդ ան է . . . հիմա ստոյգ
եմ , վասն զի ետին դարձաւ :

— Աղջիկս ետին դարձաւ :

— Է՛հ , կնկանս վրայ կը խօսիմ ձեզ . . . զոր Բարի-
զի մէջ կը վնասուէի . . . : Ահաւասիկ , կը տեսնէ՞ք . . .
հոն աջ՝ կողմի անկիւնը , սա վայելուչ տիկինը . . . գըլ-
խարկը ճերմակ և կարմիր գոյներով . . . : Ան է :

— Ձեր կինը . . . : Կերգէ :

— Երգել , Էլէօնօր . . . : Ոչ , պարոն . . . անոր
պողալը միայն լսած եմ ես . . . : Ձէք կրնար հաւատալ
թէ իւր ներկայութիւնը ինչ ազդեցութիւն կընէ վրաս :
Պարելու . . . ցատկելու փափաք ունիմ . . . խելքս վրաս
չէ . . . ունիի մը անգամ չեմ կշռեր :

— Կնիկնիդ տեսնելու՞դ համար :

— Այո , սիրելի պարոն :

— Շատ կը զարմանամ . . .

— Փոյթս չէ . . . պիտի երթամ յարդանքներս մա-
տուցանեմ իրեն . . . Ո՛հ , թշուառ , բայց չէի մոռ-
ծեր . . . այս բռնցի հարուածը որ աչքիս վրայ ըն-
դունեցայ . . . կը տեսնուի՞ կոր :

— Կատորեւապեո . . . աչքերնիդ սեւցեր է չորցած
սալորի մը պէս . . . բայց հոգ մի ընէք , ու թ օրէն
մանուշակի գոյն պիտի առնէ :

— Ձեմ կրնար այս վիճակիս մէջ Էլէօնօրի ներ-
կայանալ . . . հետոս խօսիլ չի պիտի ուզէ . . . բա-
րեւ չի պիտի բնդունի . . . կամ պիտի ըսէ . « չը վա-
լեր , պարոն , չը վայլեր ուռեցած աչքերով հասա-
րակութեան ներկայանալ » :

— Կ'երեւայ թէ կնիկնիդ սիրուն է :

— Հեռուէն զանի գիտելով պիտի գոհանամ . . .
բայց , սա կայ որ , չի պիտի կորսնցունեմ զանի . . .

— Սըսս , ուշադրութիւն . . . ահաւասիկ նախա-
տեսարանին վրայ կուգայ կոր :

— Կի՞նս

— Է՛հ . ոչ . Էվլինա աղջիկս . . . Տղայ , անոր մի՛ դըպ-
ջիր երգը պիտի երգէ . դուարճալի երգ մը , որուն
մէջ գեղեցիկ կտորներ պիտի աւելցնէ իւր քովէն . . .
ստոյգ եմ որ աղէկ վրէժ մը պիտի առնէ , այնչափ
համարձակ է որ երբէք հանգիստականներէն չը վախ-

նար երբոր իրմէ գոհ չըլլան, հոգը չընեն:

Շուպլան փոքրիկ պարիքսն ին ըսածին ուշադրութիւն իսկ չէր ընել. իւր աչքերէն չէր փախցներ կինը. բոլոր անոր շարժումները կը դիտէր:

Օրիորդ Էվըլինա բաւական աղէկ կերգէ իւր առաջի կտորը, որ առջինէն նուազ շնորհալից է: Պէլամուր սքանչացած է, բամբխաները կը զարնէ:

Երկրորդ կտորին, երգչուհին հատուած մը կաւելցնէ զոր բաւական գէշ կերգէ. փոքրիկ մարդը իւր աթոռին վրայ կը կայնի ծափահարութեանց աւելցնելով պրավո', պրավի', պրավա'ներ:

Անկէ վերջի կտորներուն մէջ, օրիորդ Էվըլինա նուազ բարեբաղդ է. անյաջողակութեամբ կատարուած գեղգեղանայ մէջ նորէն կը կորսուի, բայց Պէլամուր աւելի ուժգին կը ծափահարէ, կատաղի նայուածքներ նետելով պարոնի մը վրայ որ համարձակած է ըսելու.

— Ողորմելի բան է երգ մը այսպէս խեղաթիւրել:

— Ինքն է ողորմելին... ինքն է որ խեղաթիւրուած է... կը գոչէ փոքրիկ մարդը միշտ իւր աթոռին վրայ կենալով: Գրաւ կը դնեմ որ գուպայ հագած չէ սա պարոնը... Թող ինք երգէ, եթէ կրնայ թող համարձակի երգել... Թող ելնէ տեսաբանին վրայ... Թող...

Պէլամուր խօսքը չաւարտել, որովհետեւ կը տեսնէ որ Շուպլան իւր տեղը չէ:

Այս վերջինը տեսնելով որ կնիկը ոտքի վրայ ելած է և իրեն ընկերներուն հետ մեկնելու կը պատրաստուի, ինք ալ աճապարած էր ելնելու որպէս զի էլէժմորին ետեւէն երթայ: Բայց ուղաններուն, աթոռներուն և բազմութեան մէջէն անցնելը դիւրին

բան չէ. մեր Շամբընուացին տակաւին քանի մը քայլ առած էր, երբ կզգայ թէ իւր հագուստէն բռնուած է, ետին կը դառնայ և կը տեսնէ փոքրիկ Պէլամուրը որ իւր հագուստին քղանցքէն բռնած էր, բարկութեամբ մը իրեն ըսելով.

— Պարոն, ի՞նչ կը նշանակէ այս, կէսուակէս շիշ մը զարեջուր առինք... իւրաքանչիւր ոք պարտի իւր բաժինը վճարել այնպէս պայման դրած էինք... ամբողջ շիշին համար տասը սոս վճարեցի... սուղ է, բայց հոս դինը այսպէս է...: Ուրեմն կէսը պարտական էք ինծի... կը կարծէի որ պարտքերնիդ պիտի վճարէիք. և ընդհակառակն, պարոնը կծիկը կը դնէ... կառնէ կը քալէ անձայն և անշուշտ:

— Է, պարոն... խելքս միտքս ձեր դարեջուրին վրայ էր...: Զիս մի կեցնէք, կաղաչեմ... կրնկանս ետեւէն պիտի երթամ... կերթայ կոր... աչքէս պիտի փախցնեմ զանի:

— Հանդարտ եղէք, կնիկնիդ չկորսուիր. հինգ սոսս տուէք:

— Ուրիշ անգամ... Աստուած իմ... ալ չեմ տեսներ զանի:

— Ի՞նչ, ուրիշ անգամ, և մինչեւ ո՞ւր կուգէք որ ետեւեւուդ վազեմ:

— Ո՛հ, որչափ անգութ էք...: Ահաւասիկ, պարոն, առէք և թող առէք զիս:

— Ի՞նչ կուտաք կոր... քսան սունոց մը... կը ծաղրէք զիս... մուրացկանի տեղ կը դնէք զիս, որ տասն և հինգ սոս ձգել կուգէք... ոպասեցէք որ մնացորդը տամ...:

— Բայց չեմ կրնար սպասել:

— Ա՛, լաւ... քովս ալ մանրուք չունիմ...

— Մանչերուն տուէք ուրեմն . . :

Շուպլան փոքրիկ Պէլամուրին ձեռքէն կաղաւի վերջապէս, կը վազէ, բազմութիւնը կը հրէ, բաւական աթոռներ կը տապալէ, ոտքերու, չըջաղգեսաներու, վրայ կը կոխէ ապուշ, ամարգի ածականները կուտան անոր, բայց ինք միշտ իր ճանքան կը շարունակէ :

Վերջապէս կը հասնի այն դռան առջև ուրկէ իւր կինը աներեւոյթ եղած էր. աջ կողմը կը նայի, ձախ կողմը կը նայի. վազելով երեսուն քայլ կառնէ մէկ կողմը: յետոյ երեսուն քայլ ալ միւս կողմը, և վերջապէս ծառի մը կը զարնուի ուրկէ ներողութիւն կը խնդրէ, կարծելով թէ անցորդի մէջ վրայ ինկած է :

— Զանի չեմ տեսներ այլ եւս . . : չեմ նշմարեր այլ ևս . . . կըսէ խեղճ ամուսինը յուսահատ դէմքով մը իւր բոլորտիքը նայելով: Բայց գիշեր ժամանակ Շանգ—Էլիզէի մէջ մարդ չըկրնար տեսնել :

Կորոշէ միշտ յառաջ երթալու և կսկսի շուտ շուտ քայլել, յուսալով որ այս կերպով կրնայ կնկանը հասնիլ :

— Տասն վայրկեան կայ որ Շուպլան կը քալէ և կըսէ ինքնիրեն ,

— Զարմանալի՛ բան, այս Շանգ—Էլիզէն չը լինար կոր . . . Գօնդօրտի հրապարակը չը կրցայ հասնիլ: Եկած ատենս, երբ ծառերուն տակ մտայ, չէի կարծեր որ այնչափ հեռու ըլլամ . . . այս սրճարանին հասնելու համար: Իրաւ է որ այն ատեն մէկը չէի փնտռեր կոր . . . կը սկստայի և ճանքուն ուշադրութիւն չէի ընել: Քաջութիւն . . . պէտք է որ այս Շանգ—Էլիզէէն դուրս ելնամ: Ա՛, խոշոր բան մը կը տեսնեմ կոր առջեւ. Կոթողը ըլլալու է :

— Այնպէս կը կարծեմ, կրնակնիդ անոր դարձուցած էք, կըսէ իրեն անցնորդ մը :

— Կարելի է . . ուրեմն, եթէ դուռնէն անցնիմ . .

— Պուշտի կամ Նէոյի պիտի երթաք :

— Նզովի՛ց արմատ, ճամբաս կորսնցուցեր եմ, այլ ևս չեմ զարմանար թէ ինչո՞ւ համար կինս չը տեսայ . . : Արդարեւ, բաղդ չունիմ . . : Ուրեմն, Պուլ—վարները գտնելու համար :

— Ես դարձէք և ուղղակի գացէք :

— Բիւր շնորհակալութիւն, պարոն :

Շուպլան ճամբայ կելնէ, բայց այս անգամ կամաց կերթայ: Երեք քառորդէն կոթողին առջև կը հասնի, բայց շատ աղէկ կզգայ թէ պէտք է հրաժարի կնիկը գտնելու յոյսէն, և կէս գիշերը անցած է. երբ, յոգնած, յուսահատ, իւր տունը կը մտնէ :

— Անիծեալ փոքրիկ երգիչ, կ'ըսէ Շուպլան. Էլէօն նորը կորսնցնելուս պատճառը ան եղաւ . . . եթէ ան չըլլար, հեռուէն պիտի հետեւէի անոր, իւր բնակարանը պիտի գիտնայի, և վաղը անոր տունը պիտի երթայի ձախ աջքիս վրայ սեւ պատան մը դնելով . . . այսպէս յանկուցիչ դէմք մը պիտի առնէի . . . իրեն պիտի ըսէի թէ մենամարտի մը մէջ վիրաւորուած էի: Բայց փոյթս չէ, կինս տակաւին Բարիզ կը գտնուի, հիմա ստոյգ գիտեմ . . . պիտի գտնեմ զանի, և այս Պ. Պէլամուրը միշտ ամեն տեղ չի պիտի գտնուի որպէս զի ճամբաս խափանէ :

Այս պատահարին հետեւեալ օրը, Շուպլան, որ աչքին վրայ սեւ պատան մը դրած է, առջի գիշերուան ընդունած հարուածին արդիւնքը ծածկելու համար, Պուլվար Պոմարշէի վրայ իւր խուզարկութեանց կսկսի, և տակաւին նոր գործի սկսած էր, երբ

տունէ մը դուրս ելած ատեն, իրմէ վաթսուն քայլ անդին ճերմակ և կարմիր գոյնով գեղեցիկ գլխարկը կը տեսնէ զոր առջի գիշեր իւր կնոջ գլխուն վրայ տեսած էր :

Շուպլան այնչափ գոհ կըլլայ որ կզգայ թէ իւր ծունգերը կը դողդղան : Մակայն աչքէն չը կորոնցներ այն գլխարկը որ պուլվարին վրայ կեցող տիկնոջ գլխուն վրայ կը գտնուի : Այս կինը ուրիշի մը հետ խօսելու վրայ է : Շատ աղէկ չը կընար տեսնել զայն, բայց ճիշդ առջի գիշերուանն է, մի ենոյն հագուստը, միենոյն հասակը, մի ենոյն հպարտ ձեւը իւր գլուխը վեր բռնելու համար : Թէեւ այս կինը իւր կնոջմէն աւելի գէր կերելի, բայց երկու տարի է ի վեր է որ տեսած չէ իւր կինը. հաւանականաբար վրայ եկած ըլլալու է, արգէն այն ատենէն գիշերալու տրամագրութիւն կը ցուցնէր :

Շուպլան կը կենայ բոլորովին յուզեալ և յոյսէն ու ուրախութենէն դողդոջուն, որչափ կը քննէ այս տիկինը, այնչափ կը համոզուի որ էլէօնօրն է զոր նորէն կը գտնէ :

Յանկարծ, տիկինը, տեղը փոխելով, գլուխը կը դարցնէ և ճիշդ իրեն կողմը կը նայի :

Այս անգամ Պ. Շուպլան այլ ևս տարակոյս չունի, հոն կեցողն իւր կինն է :

Անմիջապէս եղջերուի մը պէս ցատկելով, անոր կողմը կը վազէ . . . բայց վազած ատենը, գէպի իւր կնկան քովը թռչելու եռանդով, Շամբընուացին իւր առջեւ եղող անձանց ուղադրութիւն չլնէր :

Մին այն Բիէմօնցի տղայներէն որք գաճէ արւձանիկներ կը ծախեն, ճիշդ Պ. Շուպլանի գիմացէն կուգար, իւր գլխուն վրայ հաւասարակշռութեամբ

բռնելով մեծ տախտակ մը որուն վրայ իւր բոլոր ապրանքները դրած էր : Փոքրիկ վաճառականը կողմնակի շարժում մը կընէ գէպի իւր կողմը վազող պարոնին առջեւէն անդին ելծալու համար : Իծբաղդաբար, Շուպլան ալ նորա կողմը շարժում մի կընէ, և փոխանակ շրջիկ խանութէն խոյս տալու, ամբողջ մարմնովը անոր վրայ կիյնայ : Տախտակը կը տապալի, արձանիկները փոր կիյնան և կը կոտորտին : որովհետեւ այս դելւաբեկ ապրանքը գետինը ինկած ատեն կտոր կտոր կըլլայ :

Առանց հոգ ընելու ըրածին վրայ, Շուպլան միշտ իւր ճամբան կը շարունակէ իւր կնկան ետեւէն հասնելու համար . . . Մանաւանդ անոր համար որ կը տեսնէ թէ իւր կինը կը թողու այն անձը որուն հետ կը խօսէր և աճապարանօք կը հեռանայ :

Բայց, «բռնեցէք՝ բռնեցէք՝» աղաղակները կը լսուին, իսկոյն անոր ճամբան կը գոցեն, թեւերէն կը բռնեն, անոր գեղեցիկ կապոյտ զգեստին քղանցքէն կը կեցնեն, չորս կողմէն ականջներուն պռաւով .

— Է՛, ասոր հոգը չէ . . . խանութ մը կը կտորէ և կառնէ կը քայլէ իբր թէ բան մը չէ եղեր . . .

— Այսինքն կը փախչէր . . . որովհետեւ աղէկ կը վազէր :

— Պարոն, երբ վնաս մը հասցուցած է մարդ, պէտք է դարմանէ :

— Ով որ դաւաթները կը կտորէ կը վճարէ, կըսէ առակը : Միեւնոյն բանն է դաճէ պատկերներուն համար :

— Ինչ կայ . . . ինչ, ինչ եղաւ . . . կը հարցնէ Շուպլան ինքզինքը ազատել ջանալով : Թող տուէք զիս . . . Աղէկ կը տեսնէք որ կաճապարեմ . . . Կնկա-

նա ետեւէն կը վազեմ . . : Պատճառ պիտի ըլլաք որ նորէն կինս կորսնցնեմ :

— Ա՛հ, սա մարդը տեսէք . . . որ կնկանը ետեւէն կը վազէ . . .

— Թող տուէք որ երթամ . . : Խօսք կուտամ ձեզ որ վերստին կուգամ :

— Անանկ խօսքերէ չենք խաբուիր . . : Ազատ պիտի ըլլաք այն ատեն երբ տուած փաստաւոր ստաւ կը վճարէք :

— Ո՞րչափ պէտք է . . . պիտի վճարեմ, հոգս չէ այդ . . : Բայց թող տուէք զիս :

— Ամենեւին . . . պէտք է որ պզտիկը տուած փաստաւոր արժէքը ըսէ ձեզ . . : Եկէք, պարոն, եկէք :

Եւ փոքրիկ վաճառականին քով կը տանին զՇուպլան, վշտահար, որ դուռը միշտ ետին կը դարցնէ, անգամ մ'ալ իւր կինը տեսնել ջանալով :

Պզտիկ Բիէմօնթէյին, իւր արձանիկներուն կտորներուն առջեւ ծունգի չորած էր և մազերը փեթտել կը կեղծէր պոռալով :

— Ա՛հ, Աստուած իմ . . . ա՛հ, ինչ պիտի ըլլամ. բանս բուրդ է. վարպետէս ծեծ պիտի ուտեմ . . : Աստուած իմ, ամեն բան կոտորեցաւ :

— Ահաւասիկ այն պարոնը որ տախտակը տապալէց, կըսէ պառաւ կնիկ մը. տեսնենք, պզտիկ, կոտորածներուն գինը ինչ է :

— Ա՛հ, Աստուած իմ, գեղեցիկ բաներ ունէի . . : Նախ և առաջ վօլքեր և ռուսսո ոտքի վրայ կեցած :

— Ինչ կարծես ասոնք :

— Հատը չորս ֆրանք . . շատ չէ . . : Երկու փոքրիկ կիսարձան յօլիեր հատը երկու ֆրանք . . . ըրաւ տասն երկու ֆրանք :

— Ահաւասիկ, կըսէ Շուպլան, ալ թող տուէք զիս :

— Ա՛հ լաւ, շատ բարի է, կը կարծէք որ ամենը տա՞ն է : Հինգական ֆրանքնոց երկու շքեղ Սքարպա-կոս :

— Ադ շատ սուղ կերելի ինծի :

— Ասոնք հռովմայեցիներ են :

— Աղէկ որ դուք ըսիք, հռովմայեցիներուն գինը շատնոց ի վեր ինկած է :

— Սիրոյ վեց փոքրիկ արձաններ տասն երկու սուի հատը . . :

— Տասն երկու սուի հատը, շատ սուղ չէ . . : Ասոնց համար շատ աղէկ :

— Ծունկի վրայ նստած երկու Աստղիկ, հատը չորս ֆրանքի :

— Ծունկի վրայ նստած Աստղիկներուն համար չափազանց կերելայ կոր :

— Գեղեցիկ . . . գեղեցիկ ձեւերով . . . գեղեցիկ Աստղիկ մը . . : Յետոյ Պօղոս և Վերքիմեայ մանուկ՝ որք ստքերնին կը ըլլան . . : Աստղիկ մը որ իւր շուռով կորսայ . . ի՛նչ գեղեցիկ շուն, Թեր-Նէօլի շուն մը :

— Աստղիկի ժամանակ այդպէս շուն աշխարհ եկած չէր . . կըսէ զուարթ գէմքով փոքրիկ պարոն մը որ հետաքրքրութենէն բազմութեան մէջ մտած էր :

— Այո, պարոն . . . կովու չափ խոշոր շուն մ'էր . . Եւ յետոյ, կաքաւիչ հնդկուհի մը որ սպանիական պար մը կը պարեր :

— Կաքաւիչ հնդկուհիները Սպանիական պարերը չ'են գիտեր . . : Դուն պզտիկ խարդախ մ'եմ . . : Կը տեսնես որ անանկ մէկու մը հետ գործ ունիա որ շատ միամիտ է . . այնպիսի խանութ մը կը շինես կոր որուն վերջը չ'պիտի դայ :

— Այո, պարոն, իրաւ որ ըսածներս ունէի . . . սուտ խօսիլ չեմ սիրեր :

Շուպլան, որ կը փութայ ինքզինքը ազատել քրտակը կը հանէ ըսելով .

— Լնցներք . . . որովհետեւ ալ կնկանս ետեւէն չի պիտի հասնիմ . . . Ամենքը ո՞րչափ պարտական եմ քեզի :

— Խաչ որ, պարոն, քառասուն ֆրանքով գոհ պիտի ըլլամ :

Շամբընուային կը պատրաստուէր այս գումարը վճարելու, երբ ոստիկան մը որ բազմութեան մէջ սըպըրդած էր, կը յառաջանայ և կ'ըսէ .

— Պարոն, այս փոքրիկ խաբեբային տասը ֆրանքէն սանդիմ մ'աւելի չի տաք . . . Իւր խանութին բոլոր արժէքը այս կրնայ ըլլալ և շատ գոհ պիտի ըլլայ որ այս կերպով գաճերը տեղաւորցուց :

Ոստիկանը տեսնելով, արձանիկներ վաճառողը վար կընայի և տասը ֆրանքը առանց ձայն մը հանելու կ'առնէ . յետոյ իւր ապրանքներուն կտորները ժողվելու կ'սկսի, որովհետեւ կը յուսայ թէ կարող պիտի ըլլայ շատերը փակցունելու :

Գարով Շուպլանի, որ վերջապէս ազատ է ճամբան շարունակելու, վազելով կնկանը եղած տեղը կը հասնի, բայց նորէն առջի օրուէն աւելի բարեբաղդ չէ : Կ'սկսի պուլվարին վրայ վեր վար վազել, այս անգամ իւր առջեւը նայելու հոգ տանելով : Այսպէս շատ տեղ կերթայ առանց իւր էլէօնօրը վերստին գտնելու :

Այն ատեն որտաբեկ և գլխիկոր, ետ կը դառնայ ինքնիրեն ըսելով .

— Սնիծեալ արձանիկներ . . . անիծեալ գաճեր, ասոնք արդեւ եղան ինծի, եթէ ոչ կնկանս պիտի

հասնէի . . . Ի՛նչ ձախողութիւն այն վայրկեանին երբ կը կարծեմ թէ նեղութիւններս վերջացած են, միշտ մէյմէկ տեսակ պատահարներ դէմս կեննեն որով էլէօնօրս կը փախցնեմ . . . Բայց հոգ չէ, սա անցնող կնիկները լաւ մը քննենք : Ամեն անգամ գաճերս թանգարանի մը մէջ չի պիտի իյնամ :

ՏԻԿԻՆ ՇՈՒՊԼԱՆ

Պուլվար Պոմարչէի ամենէն վերջին տուներէն մէկուն մէջ, կին մը յանկարծ աճապարանօք ներս կը մտնէ, երեք յարկ վեր կելնէ, միշտ այնպիսի մէկու մը պէս որ կը վախնայ թէ զինքը կը հալածեն, զանգակի մը ճարմանդը ուժգին կը քաշէ և երբ սպասուհի մը դուռը կը բանայ՝ ներս կը մտնէ, իւր սենեակը կերթայ և թիկնաթուռի մը վրայ կը նետուի պոռպոլով .

— Ո՛հ, Աստուած իմ, ա՛ն էր . . . Աւա՛ղ, ա՛յո՛, ճանչցայ զանի, ան էր . . .

Այն տիկինը որ այս բացագանչութիւնը կընէ այնպիսի ձայնով մը որուն մէջ սոսկում և բարկութիւն կայ, քառասուն երեք տարեկան է և որ աւելի տարիքոտ կերեւայ չնորհիւ դիրութեան մը որ արդէն ա՛նոր կզակը լայնցուցած և մէջքը քանի մը հարկերու դամէթը աւելցուցած է :

Եւ յետոյ, թէեւ այս տիկինը գեղեցիկ դէմք մը, արծուեղունգ մը, անստգիւտ ակռայներ և բաւական թարմ դէմք մը ունի, բայց իւր կերպարանքը երբեք հաճելի չէ եղած . աչքերը հպարտ և արհամարհոտ արտայայտութիւն մ'ունին զոր շատ քիչ անգամ կը

կորսնցներն . ժպիտը , եթէ դիպուածով մը ժպտի , աւերի հեգնական է քան շնորհալիր . վերջապէս , գնացքին , կերպերուն և բոլոր շարժումներուն մէջ գաւառական և փքացեալ տեսակ մը բրտութիւն կայ զոր տակաւին չէ վանած իւր վրայէն , թէեւ բաւական տառն կայ որ Բարիզ կը բնակի :

Այս տիկինը Պ. Շուպլանի կինն է , այն էլէօնօրը որուն ետեւէն մեր Շամբընուացին երկար առնէ ի վեր կը վազէ և ինք այնչափ գէշ կերպով կընդունի իւր ամուսնոյն սէրը :

Տիկին Շուպլանի , կամ աւերի լաւ տիկին Նուարվիլի , սրովհետեւ այլ ևս այս անունը միտն կը կրէ , բնակարանը Պուլվարի վրայ նայող տան մը երրորդ յարկին մէջ կը գտնուի . թէև փոքրիկ , բայց կարգ կանոնով բաւական մեծ բնակարան մ'է տիկնոջ մը համար որ աղախինի մը հետ առանձին կապրի . ճաշակով կանոնաւորուած է , նոյն իսկ փայելուածեամբ : Իւր ամուսինէն բաժնուած տառն , էլէօնօր իւր ապրուստին համար տարեկան երեք հազար երկու հարիւր ֆրանք եկամուտ ունէր միայն՝ զորս իւր հայրը ձեռքած էր իրեն : Բայց կին մը որ կարգ կանոն ունի և խնայող է , չատ աղէկ կրնայ ապրիլ այոչափ եկամուտով :

Ինծի պիտի լսէք թէ անանկներ կան որոց տարին երեսուն հազար ֆրանք չօգտեր և պարտք ալ կընեն . կը պատասխանեմ ձեզ թէ ամեն բան գործածուելու կերպէն կախումն ունի :

Էլէօնօրի ամենէն մեծ ծախքը արդուզարդի տուամարին համար էր . որովհետեւ , թէև հպարտ և արհամարհատ գէմք մ'ունէր , բայց այս տիկինը միշտ գեղեցիկ երեւելու հոգ կը տանէր . բայց համարուած

ըլլալով որ արդէն բնակուողն գեղեցիկ էր , հարկ չէր համարեր իւր դրամագլուխը փառնելու որպէս զի աւերի գեղեցիկ երեւի , այլ միայն անոր եկամուտը ծախսելով կը բաւականանար :

Տեսնելով որ իւր տիրուհին խռովեալ գէմքով մը տուն դարձաւ զի այն բացառանշուածիւնը բոլոր գիտէք , օրիորդ Մարինէթ , այս տիկնոջ աղախին , յիտուն տարեկան խնայող աղջիկ մը , որ նաև անոր խոհարարուհին է և որ տակաւ կը կարծէ թէ իրաւունք ունի սենեկագանդահի բուռելու , որովհետեւ քաղած տոտներ փայելաբար կը կտորտի և միշտ իւր գառակներուն վրայ կտրմիր ժապուէններ կը կապէ , օրիորդ Մարինէթ , ըսինք , կուգայ անոր հետ զիմացը կը նստի ձեռքը հաւմը բռնած որ պարպելու վրայ էր , և կը սրտայ :

— Ո՛հ , Աստուած իմ . . . տիկինիս ի՞նչ պատահեցաւ . . . որ տիկինը բարբաղին խռոված տուն կը գտնուայ եւ ամեն օրուան գեղեցիկ գէմքը չունի . . . Արդեօք տիկինն թշնամանեցի՞ն . . . : Ասանկ մարդեր կան . . . Անգամ մը , իրիկուն մ'էր , Պուլվարին վերայ մէկը ետեւէս կուգար , և ինծի գաւաթ մը գարեջուր կը հրամայէր . . . Ես ալ պատասխան տուի , « Դուք ալ գարեջուրէն վար չէք մնար , հանդարտ թողէք զիս , ապա թէ ոչ ոստիկանութեան կը յանձնեմ ձեզ . . . » : Այս լսելով կողի պէս փախաւ :

— Ո՛հ , Մարինէթ , ո՛չ , զիս չը թշնամանեցին . . . Ո՛հ կարծեմ թէ նախամեծար պիտի համարէի այդ . . . Բայց աւերի անհաճոյ աղէտ մը . . . պատահում մը որ շատ տրտմեցուց զիս . . . : Վերջապէս . . . : Հիմայ Պ. Շուպլանը տեսող Պուլվարին վրայ :

— Տիկինին ամուսինը . . . :

— Աւա՛ղ, այո . . . այն ամուսինը զոր բարբարոս հայրս առնել տուաւ ինձ . . . երբ սիրտս սերիչի մը նուիրած էի . . . սիրուելու այնքա՛ն արժանի մէկու մը . . . Բեղի պատմա՞ծ եմ այո, Մարինէթ . . .

— Կարծեմ թէ այո, բայց հոգ չէ, մեծ հաճոյքով նորէն մտիկ պիտի ընեմ . . . Տիկինը այնչափ գեղեցիկ կերպով անոր վրայ կը խօսի որ . . .

— Երեւակայէ, Մարինէթ, գեղեցիկ երիտասարդ մը, երկայնահասակ, վայելուչ . . . շնորհային շարժումով, դերկումնի կամ մարքիղի կերպարանքով . . .

— Աղնուակա՞ն էր . . .

— Ո՛չ. կրնար աղնուական ըլլալ . թխագոյն երկտասարդ մ'էր . . . Թխագոյնները միայն սիրած եմ ես . . . Մարդ մը հաճելի կրնա՞յ ըլլալ երբ թխագոյն չէ . . .

— Տիկինը շատ իրաւունք ունի . . . Ոտորէներուն պէս է . թուիս ոտորէները միշտ յարգի են . . .

— Մարինէթ, կը փափաքեմ որ այդպիսի բազմատուրիւններ չընես : Աղէկ ծնողաց զաւակ էր, որք ստակին կորսնցներէն առաջ . . . աղէկ վիճակի մը աէր էին, և Արթիւր-Ռօզանքէօր կը կոչուէր . . . Ո՛հ, գեղեցիկ անուն . . . Կը հասկնա՞ս, Մարինէթ, որչափ պիտի հպարտանայի երբ Ռօզանքէօր կոչուէի :

— Իրաւ որ Շուպրան անունը աւելի աղէկ կը հնչէ ականջիս և աւելի սիրուն է :

— Ուսմունքը Բարիդի մէջ առած էր . . . և աղէկ ուսմունք, երբ բնական քաղաքս վերադարձաւ : Երեկոյթի մը մէջ անոր պատահեցայ զոր քաղաքապետին օգնականը կուտար . . . Բազմութիւնը շատ էր, բայց ես միայն զանի տեսայ . . . Ինքն ալ զիս տեսած էր . . . Իրարու հետ անմեղ խաղեր խաղալու համար,

ամեն ատեն զիս կը նարէր, երբեմն ալ իրարու հետ կը պտըտէինք և ծաղիկ փունջեր կը շինէինք իրարու . . . Ի վերջոյ, ամենափափուկ, ամենաեղանկուն և ամենաապեւտական յայտարարութիւնը բրաւ ինձ . . . Էս շիտիւթիւնս հասկցուց իրեն թէ կընդունէի իւր սէրը : Կարմրելով ըսի իրեն « հօրմէս խնդրեցէք ձեռքբա՛ս », խնդրեց անկէ . . . Ինչպէս որ ինձի ըսաւ . . . Հայրս զանի իրեն փեսայ չընդունեց այն պէս ապաւինուած լինելով թէ ոչ ստակ և ոչ ընկերութեան մէջ վիճակ մ'ունէր . . .

« Ընկերութեան մէջ վիճակ մը . . . ո՛հ, բա՛ համարժեք եմ որ հիմա փառաւոր վիճակի մը տէր է :

« Կարճ խօսելով, Արթիւր այո մերժման վրայ վրշտահար, առաջարկեց ինձ զիս առեւանգել . . . բայց չընդունեցի իւր այս առաջարկութիւնը, որովհետեւ այս բանը սկզբանցս հակասակ էր . . . « Համբերութիւն, ըսի Արթիւրին, կերգնում որ ձեզմէ դատ ոչ ոք պիտի սիրեմ », հայրս վերջապէս պիտի կտկուղնայ և անդի պիտի ապ . . .

« Դժբաղդաբար, գեղեցիկն Ռօզանքէօր համբերութիւն չունէր . Բարիդ գացած ատենը ինձի ըսաւ . « Մայրաքաղաքը կերթամ ստակ վատակելու համար », որչափ որ կարելի է շուտ պիտի վերադառնամ և ձեռք բերած հարստութիւնս ոտիցդ առջեւ պիտի դնեմ . . .

« Եւ հեռացաւ մասներուս ծայրը համարելէն վերջը :

« Տարի մը կտր որ մեկնած էր . . . Իրմէ յուր առած չէի, բայց հաւանական էր որ հարստութիւն գիւղելու վրայ էր և միայն իմ փրօս կը մտածէր, երբ Պ. Շուպրան, հօրմէս զիս ամուսնութեան խնդրեց . . . Նախ և առաջ մերժեցի . . . բայց հայրս քաղցրաբարց մարդ

չէր . . . Որոշած էր որ այս ամուսնութիւնը կատարուի . . . Ստիպուեցայ հնազանդ ելլու . . .

« Մնացածը գիտես : Հօրս մահտընէ վերջը ամուսնէս բաժնուեցայ . . . Պար-Սիր-Սէնի մէջ քաջուեցայ , բայց շատ անգամ ամուսինս կուգար զիս տեսնելու համար . . . Այս քաղաքը թողուցի և Նորմանտիա ապաստանեցայ : Հոն Պ. Շուպլան աւելի քիչ կուգար զիս տեսնելու համար , բայց դեռ շատ կուգար : Այն ատեն գացի Պօփէնի կողմերը կողկուցեալ գեղջկական տան մը մէջ փակուեցայ , որ երկայն կիրճի մը վրայ հաստատուել էր , պողոտայներէն և երկաթուղիներէն հեռու . . . Կը յուսայի թէ Պ. Շուպլան չի պիտի գար զիս տեղէս հանելու . . . պարապ յայտ . . . Վերտին կուգար էչու մը վրայ հէծած և փոշիով ձածկուած , ու բովհեռու իւր էչը ճամբուն վրայ միշտ դանի գետինը կը ձգէր . . . Եւ այս կերպարանքով կուգար ինծի կըսէր թէ միշտ զիս կը պաշտէր . . . չը հասկնարով թէ իւր այցելութիւնները անտանելի էին ինծի : . . .

« Վերջապէս , գրեթէ երկու տարի կայ , որոշեցի որ ազատիմ այս այցելութիւններէն և Բարիզ գամ ընտանիս առանց հասցէս անոր զրկելու . . . Այս քաղաքին մէջ բնակելէս ի վեր , ուր դըբեզ քովս առի ինծի ծառայելու համար , երջանիկ և հոնգարա էի . կը կարծէի որ Պ. Շուպլան կարող չի պիտի ըլլար զիս գտնելու : Հիմակուան իրեն հանդիպումս երջանիկութիւնս ոչնչացուց . . . Եթէ ամուսինս Բարիզ եկած է , տարուիր չունիմ որ զիս հոն գտնելու յոյսով է :

— Բայց , տիկին , աղէկ գիտէ՞ք որ տեսածնիդ ամուսիննիդ էր . . . Զարմանալի նմանութիւններ կան :

— Ո՛հ , կարելի չէ որ սխալիմ . . . Մնաց որ ճանաչելի է :

— Շատ տգեղ է :

— Ո՛հ , այնչափ տգեղ չէ . . . բայց ա՛յնքան ապուշ դէմք մ'ունի որ . . . Պակէ դատ , ըսենք թէ վայրկեան մը տարակուսած ըլլայի , բայց իւր բրածէն անմիջապէս ճանչցայ զինքը : Աշխարհիս մէջ անկէ աւելի անյաջողակ մարդ չի կայ . . . և քիչ մ'առաջ , ետեւէս վազած տաներ , գաճէ պատկերներ ծախող շրջուն խանութպանի մը վրայ ինկաւ . . . Ամեն բան խորտակեց , կարտեց . . . Այս դէպքին շնորհիւ կարող եւ զայ փախչելու , որովհետեւ բազմութիւնը ժողովուեցաւ և դանի կեցուց :

— Ուրեմն , տիկին , եթէ չը կրցաւ ձեզի հետեւելու , բնակարաննիդ չը գտաւ :

— Ոչ , այսօր զայն չի պիտի գտնու , բայց վաղը , քանի մ'օրէն , միջոցապէս պիտի գտնէ . . . Այս թաղին մէջ պիտի փնտռէ զիս . . . Ո՛հ , ալ չի պիտի համարձակիմ պատուհանին տալիս նստելու . . . Ի՞նչ տանջանք . . . Այս մարդը զիս դժբաղդ ըրաւ . . . Արթիւր Ռօզանքէօր չը կոչուելուս պատճառը անէ . . . ճշմարտորդ այլ ևս չեմ ուզեր Պ. Շուպլանը տեսնել . . . Խնջդէս ընեմ , Մարինէթ , որպէս զի չի գիտնայ որ հոս կը բնակիմ . . . Տեսնենք , միջոց մը գտիր . . .

— Տիկին , միջոցը այս է որ հաւս պիտի չամբրեմ . . .

— Է՛ , ի՞նչուս պէտք է հաւգ : Քիչ մը ուշ կը ճաշեմ . ճաշ ալ չեմ ըներ . միայն թէ ապաստանած ըլլամ Պ. Շուպլանի խաղաղութիւններէն . . .

— Վերջն ալ տիկինը իւր տգեղ ամուսնոյն համար ստամոքսի հիւանդութիւն պիտի ունենայ : Կը տեսնէք ինչպէս պարարտ և ճերմակ է , տիկին . . . ոչ թէ ձեր ամուսինը . . . հաւր . . . Շատ մեղք պիտի ըլլայ եթէ հիմա չեփուի :

— Նորէն սկսեցիր, հանդարտ թող զիս կըսեմ քու հաւուդ հետ :

— Բայց կեցէք, Բարեղի մէջ տիկին Նուարվիյ կոչուելիդ գիտէ :

— Այո, դժբաղդաբար, սրովհետեւ զինքը ձգելէս ի վեր միայն այս անունը կ'աւանդեմ . . : Ո՛հ, Մարինէթ, միջոց մը միայն կը տեսնեմ . . : Հիմա դռնապանին պիտի երթաս և ըսես անոր, ի՞նչ յիտուն տարեկանի մօտ անձ մը, բայց կոպոյտ գոյնով զգեստ մը հագած՝ գոյ և ձեզի հարցնէ որ տուներնիդ տիկին Նուարվիյ անունով կին մը կայ, — պատասխանեցէք անոր թէ այդ անունով մէկը չէք ճանչնար, ու բովհետեւ այն որ ձեզի այս հարցումը պիտի ընէ անհաւատ մ'է որ տիկինը կը սիրէ և ամեն տեղ զանի կը հաղածէ, բայց տիկինը չուզեր ընդունիլ այլևս զանի իւր տունը . . :

— Ա, խորագետ տիկինս, իրաւ որ լաւ մտածեցիր . . : Բայց ըսէք, տիկին, եթէ ձեր ամուսինը ուրիշ հապուստ մը հագնի, ի՞նչպէս գոնապանը զանի պիտի ճանչնայ :

— Ասկէ չեմ վախնար, երբ Պ. Ծուպրան ճամբորդութիւն ընէ, շատ հազուադէպ շաւեր հետը : Ամառուան մէջ եմք, ուրիշ հազուադէպ տեսնալու չէ . . : Վազէ՛ դնա՛ գոնապանին, Մարինէթ, և աս քառասուն տուն անոր ձեռքին մէջ դիր և ըսէ թէ չը մտնայ յանձնարարութիւնս :

— Այո, տիկին . . : Հաս շամբուրին վրայ անցընեմ և վերջը վար կ'ընտամ . . :

— Քեզի կըսեմ որ անմիջապէս վար իջնաս առանց երեքալու . . : Հաւդ իմ գործէս ստորագրական չէ :

Խոշոր Մարինէթ կորոյն գոնապանին երթալու, միշտ իւր կուրծքին վրայ բռնելով խորովելի հաւը, և քառասուն տունոյր քսանոցի մը փոխարկելով, պատգամաւորութիւնը կը կատարէ, գոնապանը կը կաշառէ, հաւուն գաւաղիկը անոր քիթը կը խօթէ սրպէս զի հոտուրտայ թէ որչափ թարմ է, և վեր կ'ենէ իւր տիրուհւոյն ըսելու համար թէ հանգիստ կրնայ բլլալ և թէ բաց կապոյտ գոյնով զգեստ հագած մէկը չի պիտի կրնայ իրին ներկայանալ :

Յետոյ երբ վերջապէս քիչ մը ապահովուած ըզգալով ինքզինքը, գեղեցիկն էլէժնոր կը հաւանի ճաշելու, Մարինէթ իւր տիրուհւոյն սպասարեւելով կ'ընէ անոր :

— Տիկին, ինձի կողմէս որ տեղի պարզ միջոց մը կար որով ձեր ամուսինը չկրնար գտնել ձեզի . . :

— Ո՛րն է այդ Մարինէթ :

— Որովհետեւ Նուարվիյ անուննիդ գիտէ, պէտք էիք զոյն թողալ և անմիջապէս ուրիշ անուն մը առնէիք :

— Ատոր վրայ մտածեցի . . բայց անկարելի է որովհետեւ այն ատեն ան ի՞նչպէս պիտի գտնայ զիս . . . տ'ն :

— Ա՞ն ով է :

— Ի՞նչպէս, չե՞ս գուշակեր . . : Ա՛ն . . . այն պոչտիկի մարդն է որուն պատկերը միշտ ներկայ է մտայն մէջ . . երկուստորդութեանս ատեն միայն զանի սիրած եմ . . . այն մարդը զոր անդադար սիրելու երգում ըրի . . : Արթիւրն է՝ վերջապէս . . :

— Աղէկ միաքո ձգեցիր, տիկին, մտածեմ էի անոր վրայ, այս պարանին վրայ ձեզի լուրեր հարցնելու :

խնչ քօսաւ ձեր ամուսնութեան վրայ : Անշուշտ անկից
ի վեր տեսաք զանի :

— Է՛ , ոչ : Մարինէթ , զանի չը տեսայ , երբէք ա-
նոր վրայ լուր մը չտաի : Հաւանականաբար իմացած
ըլլալով որ Պ. Շուպլանի կինը եղած եմ , բարկութեան
մէջ երգում ըրած է անգամ մ'ալ զիս չը տեսնելու .
. . : Խնչ կըսեմ , կարելի է որ յառաջատեղով ինք-
զինքը սպաննած է . . : Ո՛հ , կարող է այդ բանը ը-
նելու . . . այնքան պատուաւոր մարդ մ'է . . : Բայց
վերջապէս , եթէ , ինչպէս տակաւին կը յօսամ , գեռ-
մեռած չէ , իմ վրաս տեղեկութիւն կրնայ առնել և
հասկնալ թէ ամուսնէս բաժնուած կապրիմ . . . թէ
նուարթից կը կոչուիմ՝ որ հօրս անունն է . այն առեւ
կրնայ վնասել և վերասին գտնել զիս . . . Ո՛հ ,
այո , մէկը կըսէ ինծի թէ գեղեցիկ Արթիւրս վերասին
պիտի տեսնեմ . . . որ միշտ հաւատարիմ ֆուցած է
. . . և միշտ սիրելի է . . . :

— Ո՛հ , տիկին , եթէ այս պարտնը դձեղ վերա-
սին գտնել ուզէր , այնպէս կը կործնեմ թէ քօսն
տարուան մէջ ժամանակ մը պիտի գտնէր . . :

— Մարինէթ , անմիտի մը պէս կը տրամադանես
. . : Գիտե՞ս իրաց ընթացքը . . : Գիտե՞ս որ Պ. Ար-
թիւր Ռօզանքէօր միշտ իւր ժամանակին տէրը եղած
է . . : Ո՛հ , այո , ճանապարհորդութիւն ըրած ըլլա-
լու է . . : Շատ հեռու գացած ըլլալու է հարստու-
թիւն գտնելու համար . . :

— Գալիֆօրնիա գացած ըլլալու է , ամենէն աղէկ
տեղն է :

— Գալիֆօրնիա կամ ուրիշ տեղ , երբեմն անմի-
ջապէս չը յաջողիր մարդ իւր ձեռնարկութեանց մէջ .
յետոյ , արկածներ կամ նաւարկութիւններ կը պա-

տահին . . : Կրնայ ըլլալ որ անմարդաբնակ կղզիի մը
մէջ ինկած է , Ռօպէնսօնի պէս :

— Հոգանոցով մը ետ պիտի դառնայ ուրեմն :

— Ձեմ գիտեր թէ ինչով պիտի վերագառնայ ,
բայց գիտեմ որ երբ որ գայ՝ հաճութեամբ և սիրով
պիտի ընդունիմ զանի , և այն օրը ուր զանի պիտի
տեսնեմ կենացս ամենէն գեղեցիկ օրը պիտի ըլլայ :

— Հոգ մի ընէք , տիկին . շատ սիրուն էր , այն-
պէս չէ՞ :

— Սիրուն . . : Ո՛հ , սիրունէն աւելի էր . . .
հրակէզ էր :

— Խաչ որ , երկու կողմէն ալ աղէկ մը կը խորս-
վէի :

— Որո՞ն համար կըսես , ապուշ :

— Բէ՛հ , հաւին համար , տիկին . . .

— Ո՛հ , կը զայրացունես կար զիս , Մարինէթ : Խո-
հանոց գնա , այլ ևս քեզի պէտք չունիմ :

Առանձին մնալով , Էլէօնօր գլուխը ձեռքերէն
էկան վրայ կը կրթնցնէ և ինքն իրեն կըսէ . « Պէտք
ունէի որ սրտիս վիշտերը այնպիսի անձանց յայտնեմ
որք կարողութիւն չունին հասկնալու . . : Անոնց մէկ
ակամջէն կը մտնէ և միւս ակամջէն դուրս կենէ :

ՇՈՒՊԼԱՆ ԸՆԹԵՐՑԱՍՐԱՀԻ ՄԸ ՄԷՋ

Շուպլան բոլորովին տրամած ըլլալով գաճէ ար-
ձանիկներուն պատահարին վրայ որուն պատճառ կը
գտնէ ձախ աջքին վրայ կապած սեւ կապանը , կըսէ
ինքն իրեն .

— Կինս երէկ երգեցիկ սրճարանի մը մէջ էր, առկէ անանկ կը հետեւցնեմ թէ Էլէօնոր ինքզինքը զրուարճութեան և հաճոյքի տուած է, որովհետեւ այնպիսի սրճարաններ կերթայ որ կը ջանան երգեցիկ թատրոններու նմանիլ, ի՞նչու համար, և իրաւունք ալ ունի, ճշմարիտ թատրոններ չերթայ, որ լաւ ներկայացումներ կը տրուին, զորս կը ներկայացնեն լաւ գերատաններ որք լաւ կերգեն որովհետեւ լաւ ձայներ ունին . . . Ասով ըսել չեմ ուզեր թէ երգեցիկ սրճարաններուն մէջ լաւ երգիչներ չկան, բայց ճշմարիտը Պ. Պէլամար իւր զաւակներով և ծափահարութիւններով չը դրդեր զիս այլ ևս հօն ոտք դնելու։ Յատրոն երթանք արեւմտ, որ հաւանականաբար կինս պիտի տեսնեմ. ահա առկա զառք փար մը զոր աւելի կանախ ունենալու էի, բայց ինչ և է, այս իրիկուրնէ պիտի գործադրեմ զայն։ Բայց ո՞ր թատրոնը պիտի երթամ. . . կը խոտտոփանիմ թէ չեմ գտներ ո՞րը երթամ. . . Սակայն Էլէօնոր մեծ ճաշակ ունի ու լաւ գործերը միայն կը սիրէ, անոնք որ հասարակութեան մէջ համբաւ ստացած են։ Մանենք ընթերցատրասի մը մէջ և կարգանք լրագիրները, որոնցմէ կրնամ հասկնալ թէ ո՞ր թատրոնին մէջ համբաւ ունեցող խաղ մը պիտի ներկայացուի և ես ալ հօն պիտի երթամ։

Շուպլան քանի մը վայրկենէն կը մտնէ ընթերցատրասի մը մէջ. թատրոններու վրայ իօտող լրագիր մը կուզէ, ինչ որ փոքրահասակ, չորրորդ և հասած մարդու մը արհամարհող ուշադրութիւնը կը գրաւէ, վրան զի այդ մարդը չը հասկնար թէ մարդ կրնայ քաղաքականութենէն զատ ուրիշ բանով զբաղիլ և ինք անոր վրայ անչափ զբաղած է ուշադրէք գտնէն ի վեր որ կիւսի մը պէս նիհարցած է։

Բայց ընթերցատրասին տիկինը մեծ լրագիր մը կու

տայ Շուպլանի, ցուցնելով անոր թատրոններու ծանուցմանց տեղը, և մեր Շամբուուային կանաչ գորգով մը ծածկուած սեղանի մը առջեւը նստելէն վերջը կոկսի ուշադրութեամբ կարգալ։

«Օբերայի թատրոնը» Վերջին անգամ այս թատրոնին մէջ տրուած պալէքը բազմութիւնը առ ինքն ձգելու կը շարունակէ, առաջաց տեղերը վարձելու է, ապա թէ ոչ վերջը տեղ չգտնուիր, այս պալէքը մեծ յաջողութիւն ունեցաւ։

— Շատ լաւ, կըսէ ինքն իրեն Շուպլան, ուրեմն Օբերան զացած ըլլալու է կինս, և պէտք է որ առաջուց տեղ մը բռնեմ . . . միայն թէ յաջողիմ բռնելու . . . Շարունակենք։

«Օբերա-Գոմիքի թատրոնը ունեցաւ 3 այն մեծ յաջողութիւններէն մին որ տարեգրոց մէջ կանցնին և արձագանք կուտան։ Յաջողութիւն խօսքերու, յաջողութիւն նուագածութեան։ Պարոնայք Սքրիպ և Օ. պէր դեր ի վերայ եղան այս անգամ եւս. պէտք էր նոր Օբերայի ամեն բաները ծանուցանել եթէ ուղէն ինք հասարակութիւնը սքանչացնող երգերը և խաղերը անուանելու։ Չենք կարծեր որ կը սխալինք երբ գուշակենք թէ այս մեծ գործերը հարիւր անգամ պիտի ներկայացուին։ Հասարակութիւնը առաւօտունէ ի վեր օթեակները վարձելու վրայ է։»

Շուպլան իւր ընթերցումը կընդհատէ ինքնիրեն ըսելով. — Այ, Օբերա-Գոմիքն ալ մեծ յաջողութիւն ունեցեր է . . . Չեմ գիտեր թէ որը առաջ երթամ . . . եթէ չըլլայ երկու թատրոնն ալ պիտի երթամ, ամենէն աղէկն ալ սա է . . . Տեսնենք հետեւեալը։

«Թեաքքը-Լիրիքը երաժշտութեան բոլոր սիրահարները Պուրլար աիւ Թամբլին վրայ կը վազցնէ. իւր վերջին

անգամ ներկայացուցած Օբերան այնպիսի յաջողութիւն մ'ունեցաւ որ քանի մը ամիսներ բազմութիւնը առ ինքն պիտի ձգէ. մարդ չը ձանձրոնար լսելով այն քաղցրաւոր նուագը : Տնօրէնութիւնը մեծ ծախքեր քրաւ այս գործին համար, բայց լիովին պիտի վարձատրուի : Արդ կը խրատենք զինքը որ իւր դրամարկը միծմցնէ, որովհետեւ ահագին հասոյթներ կընէ : Առ նուազն հարիւր ներկայացման համար ստակ վըճարուած է : »

— Ա, Պաւլար տիւ Թամբլին վրայ ալ Օրէրա մը կալ . . . և շատ գեղեցիկ յաջողութիւն մ'ալ . . . Պէտք պիտի ըլլայ ուրեմն որ երեք թատրոնն ալ երթամ . . . Շարունակենք . . . :

« Ճշմարիտը ժիւմնագի թատրոնը մեծ յաջողութիւն գտած է. իւր վերջին անգամ ներկայացուցած կառակերդութեան վրայ բոլոր Բարիզ Պաւլար Պօն-նուվէլ կը վաղէ : Երկար առեմէ ի վեր էր որ այսպիսի գեղեցիկ յաջմանակի մը ներկայ եղած չէինք և հեղինակները ասոր վրայ հպարտանալու իրաւունք ունին : Մնաց որ գերասանը կատարելապէս անոնց օգնեցին, ըստ որում բոլոր գերերը զարմանալի կերպով կատարուեցան և ասոր համար բոլոր արրոնտապէսները կոչուած էին և արդարութիւնն ալ այսպէս կը պահանջէր : Ահաւասիկ ժիւմնագի ծանուցումը որ առ նուազն երեք ամիսներու համար պիտի տպուի : Շատ ըսած չենք ըլլար երբ գուշակենք թէ այս սքանչելի կատակերգութիւնը հարիւր անգամ իրարու վրայ պիտի ներկայացուի : Բազմութիւնը թատրոն, բազմութիւն գերասաններ . . . Բազմութիւնը կը խռնուի թատրոնին մէջ : Աճապարեցէք, եթէ կուզէք որ իրիկունը տեղեր ունենաք, պահուստուրէն դացէք բռնեցէք : »

Շուպլան ականջը կը քերէ և կը մտածէ : — « Սրտատանջութիւնս կաւելոյ . . . Ի՜նչ, ժիւմնագի թատրոնին մէջ ալ մեծ յաջողութիւն մը կայ . . . կարգացածիս նայելով կերեւայ թէ շատ գեղեցիկ կատակերգութիւն մը կը խաղան . . . Էլէ՞ծնոր շատ կը սիրէր կատակերգութիւնը . . . Թերեւս հոս պէտք է որ վնասուիմ զանի . . . շատ վարանեալ եմ . . . Դեռ կարգանք : »

« Վօտըվիլի թատրոնին մէջ տրուած նոր խաղին երրորդ ներկայացումը առաջինին և երկրորդին շափ յաջողապէս կատարուեցաւ : Հատարակութիւնը շատ սքանչացաւ այս խաղին վրայ և ամեն իրիկուն գերասանները ստիպուած են վերստին երեւնալու, բնօրէնելու համար տակաւին հանգիստկաններուն դոհումեան առհաւատչեայն : Մեծ և իրաւացի յաջողութիւն մ'է այս : Այս վօտըվիլը իւր սեփին բոլոր թէութիւնները ունի իւր մէջ . ոգի, ծողր, սիրուն տաղեր : Շուրհակաւութեան արժանի են մանաւանդ հեղինակներն այն տաղերուն որք բուն վօտըվիլ կը կոչուին : Երկար առեմէ ի վեր է որ հեղինակաց պաշտօնակիցներէն ամենք այս տաղերը վերցուցին իրենց երգերուն մէջէն, և այս վերջինները չը յաջողեցան պարզապէս : Բայց առանք որ տաղերը չեն սիրեր և զայնս կարհամարհեն, բնօրէնապէս անոնք են որք կարողութիւն չունին տաղեր չինելու : Այս նոր խաղը կատարելապէս յաջողեցաւ, որովհետեւ վերստին ներկայացուց մեզ այս թատրոնին վաղիմի գերը : Առ նուազն հարիւր տնգամ պիտի ներկայացուի, ամառուան տաքութիւնը բանի տեղ չի պիտի դնէ և այս ձմեռ ալ ստակ պիտի գիղէ : Կապահովեն թէ տասն և հինգ ներկայացման համար վարձուած է թատրոնը . . . :

— Ո՛հ, բայց . . . մտատանջութիւնս երթալով
կաւենայ . . . Ահաւասիկ Վօտքվիլի թատրոնը որ նոյն-
պէս իւր մեծ յաջողութիւնը ունի . . . և հարկւր ներ-
կայացում . . . Կերեւայ թէ այս վայրկենիս բոլոր գե-
րասանները կը յաջողին . . . առաջուց տասն և հինգ
ներկայացման համար թատրոնը վարձուած . . . Ծառ
սքանչելի բան . . . Ես չառ կը սիրեմ Վօտքվիլները . .
և առնելով երգերը . . . Ես ալ օրագրին կարծիքն
ունիմ, կրտէ Ծուպլան իւր քովը նստող չորրորդ պա-
րօնին ուղղելով խօսքը : Տաղերը զուարճալի, զբօսե-
ցողիչ և իմաստալից են . . . երբ ոգի կայ մէջը . . .
Թրօյի մէջ . . . երեք անգամ Մատքլինի-ճաղը ներկա-
յացներին տեսայ . . . բաւական տուններ բերնուց գի-
տէի . . . Վօտքվիլ մ'ալ տեսայ որ զիս շատ կը զը-
ւարճացնէր . . . կարծեմ՝ Տնական-բաղնիքներն էր . . .
Բալի-Ռօպալ թատրոնին մէկ խաղը . . . Ո՛հ, որչափ
գեղեցիկ էին Տնական-բաղնիքներն, կոկորդալիւր խըն-
դացի . . . և կը յիշեմ թէ իմ քովս, թատրոնին մէջ
պարոն մը կար որ կարտասուէր : Նախ և յառաջ,
կարծեցի թէ շատ խնդալուն պատճառաւ կարտասուէր
ինչպէս որ երբեմն կը պատահի . . . բայց վերապէս,
երբ տեսայ որ այս պարոնը կը հեծէր և կը հեծկտար
և տեսնելով որ սառագիւ ցաւ մ'ունէր, չը կրցայ զբա-
պել ինքզինքս անոր հարցունելու . . . « — Պարոն, կերե-
ւայ թէ կը նեղուիք, ըստ երեւոյթին ակռանիդ սառ-
տիկ կերպով կը ցաւի .

« Պատասխան տուաւ ինծի ,

« — Ո՛հ, պարոն, ո՛չ, երբէք ակռայի ցաւ ու-
նեցած չեմ . . . »

« — Այն ատեն փորներնիդ կը ցաւի :

« — Է՛հ, ոչ, պարոն, ամենեւին փորս չցաւի
կար, ողջ առողջ եմ . . . »

« — Ուրեմն, պարոն, շատ տխուր լուր մի առած
ըլլաւ էք, որովհետեւ կը տեսնեմ՝ որ կուլաք և կը
հեծէք :

« — Պարոն, թատրոն մանեղէս ի վեր նոր բան մը
չըլսեցի . . . »

« — Հապա ինչո՞ւ համար կուլաք կոր . . . »

« — Խաղն է պատճառը, պարոն, խաղը . . . »

« — Ի՞նչ, պարոն, Տնական-բաղնիքներն են որք
ձեզի կը լացնեն . . . բայց այս խաղը չափազանց ծի-
ծաղաշարժ է . . . Լաքալի անձը, ձեր հրապուրողը
չառ զբօսեցողիչ է, իր ծառայն, Պուրիքի ուղեւ չու-
ղեւ կը խնդացնէ գրեգ . . . »

« — Լսեցէք, պարոն, լսեցէք . . . տխրութիւնս
կաւելցնէք . . . Միթէ ներկայ չէ՞ք Բարիզ Բալի
Ռօպալ թատրոնին մէջ այս խաղին ներկայացման ատեն :

« — Ոչ, պարոն, շատ քիչ անգամ Բարիզ գըտ-
նուած եմ . . . »

« — Ուրեմն, չէք կրնար գիտնալ . . . ձեր քիչ
մ'առաջ ըսած դերերուն հեղինակները ո՞րք են :

« — Ամենեւին չեմ գիտեր :

« — Այս երկու դերերուն հեղինակներն են .
Սենվիլինը Լաքալ և Պուրիքինը Ալիս Բուսեգ, երկու
վարպետ դերասաններ, իւրաքանչիւրը իրեն սեռին
մէջ զարմանահրաշ . . . Է՛հ, պարոն, այս երկու գե-
րասանները մեռան . . . երկուքն ալ ծաղիկ հասակ-
նուն և իրենց տաղանդնուն բոլոր զօրութեան մէջ :
Եւ այս խաղը վերստին տեսնելով՝ զոր այնչափ աղէկ
կատարած էին, իրենց յիշատակը իսկոյն մտացաւ մէջ
երեւան ելան և արտասուքներս սկսան հոսել . . . Աս

հաւատիկ , պարօն , տխրութեանս պատճառը . . . »

— Իրաւ որ , կը խոստովանիմ ձեզ թէ այս պարօն-
նին ցաւը շատ իրաւացի գտնելով , ես իմ կողմէս կը
մտածէի թէ եթէ թատրոնին մէջ ամէն ոք լար , յի-
շելով դերասան մը կամ դերասանուհի մը որ մեռած
է , կամ նոյն իսկ հեղինակ մը որուն մեռնելէն վերջը
իւր մէկ գործը կը ներկայացնեն , որովհետեւ , վերջա-
պէս եթէ դերասանները յիշելով կուրան , ինչո՞ւ համար
հեղինակներուն վրայ չի պիտի լան . և այո , ասիկա ծա-
նըը հետեւութիւններ կրնար ունենալ : Երբ ամենէն
զուարթ տեղերուն մէջ , տեսնուէին այնպիսիներ որք
կարտասուես կամ կը հեծեն , կարծեմ թէ թատրոնը
շատ փառ պիտի ընէր և շատ քիչ մարդ պիտի ըզ-
բօսուէր թատրոնին մէջ : Դուք ալ իմ կարծիքս չունի՞ք :

Փոքրիկ չորցած պարօնը որուն Շուպլան այս
պատմութիւնը կընէ , ուսերը կը բարձրացնէ անոր պա-
տասխան տալով .

— Ինծի ի՞նչ բոլոր այդ ըսածներդ : Ձեզի մօտիկ
կընէի դիտնալու համար թէ ուր պիտի յանգէիք . . :
Բայց յոգնութիւն առնելիդ չէր արժեր զիս ընդհա-
տել կարեւոր բան մը կարդացած պահուս , ոյդպիսի
տղայական և ոչինչ պատմութիւններ ընելու համար . . :
Ձինաստանցիները մեծ յեղափոխութիւն մը յարուցե-
րն , պարօն , ահա կարեւոր եղած բանը . . :

— Իրաւ որ , պարօն , Ձինաստանցիներուն հետ
յարաբերութիւն ունեցած չեմ և ոչ իսկ ամենափոք-
րիկ փափաք մ'ունիմ թէ քին երթալու , ես նաքիքն
հազուադէպ չեմ հազնիր , թէյն ալ չեմ սիրեր . . . Ին-
չո՞ւ համար կուզէք որ Ձինաստանցեացի վրայ տեղիկու-
թիւններ առնելու կարեւորութիւն տամ :

Փոքրիկ չորցած պարօնը անդին կը դառնայ ակ-

ռայներուն մէջէն միմեալով . — Ի՞նչ անբան մարդ . —
Շուպլան այս խօսքերը չիմանար և վերստին կսկսի լը-
րագիրը կարդալ :

— Ո՞ւր էի . . : Վօտքվիլի թատրոն . . : Ա՛ .
կարգացի զայն , լաւ խաղ մ'ալ կայ . . : Շարունա-
կենք . . : « Բօրք-Սէն-Մարքէնի քաղաքն . . : Ա՛ , տեսնենք .
« Բօրք-Սէն-Մարքէնի թատրոնը այս իրիկուն իւր մէկ
նոր ողբերգութիւնը պիտի ներկայացնէ որ Բարիզ ոտք
հանած է : Բաւական ժամանակ կար որ այսպիսի ըս-
քանչելի խաղ մը ներկայացուած չէր : Սքանչելի և
հրապուրիչ թատրերգ մը , սրտաշարժ տեսարաններ ուր
ա՛հ և սոսկումը անդադար զհանդիսականս կը յուզեն , շը-
նորհալից և սրտայայղ տեսիլներ որք տիկնանց աչքե-
րէն քաղցր արտասուքներ հոսել կուտան , ահաւասիկ
ինչ որ մարդ կը գտնէ այս գեղեցիկ խաղին մէջ , ո-
րուն ուղիղ , վսեմ , մաքուր և խնամեալ ոճը կսքան-
չացնէ ունկնդիրները անոնց սրտին խօսելով : Երկու
հարիւր ներկայացում չի պիտի բաւէ տալալին յոգե-
ցնելու համար թատերասէրները որք յոգնախուռն
բաղմունքեամբ Բօրք-Սէն-Մարքէնի թատրոնը կը դիմեն :

— Ո՞հ , սարսափելի . . . կերեւայ թէ այս միւս
թատրոններէն աւելի զօրաւոր է . . . երկու հարիւր
ներկայացում կը խոստանան այս ողբերգութեան հա-
մար . . . բառին բոլոր նշանակութեամբը ոքանչելի
ըլլալու է : Թըօյի մէջ , երբ խաղ մը չորս անգամէն ա-
ւելի խաղան , հասարակութիւնն ալ կը կշտանայ . նոյն
իսկ Բարիզի մէջ շատ համբաւ ստացած խաղեր ու-
նինք , ինչպէս որ կըսեն , և զորս մէկ անգամ կը խաղան
մեր տեղը . . : Մտաւորութիւնս երթալով կաւել-
նայ . . . Ո՞ւր գտնամ կնիկս . . . որ համբաւ ստա-

ցած խաղերը միայն կը սիրէ . . : Խաչ որ , շարունակենք , քանի որ կը կարդամ :

« Ամպիկիւ-Գօմիգի թատրոնն ունեցաւ այն յաջողութիւններէն մին որք տարեգրոց մէջ կանցնին : Այս թատրոնին մէջ առջի օրուան տրուած մեծ և առեղծուածային ողբերգութեան վրայ միայն կը խօսին թատերական ակումբներու մէջ , որովհետեւ կարի մեծ յաջողութիւն ունեցաւ : Այս խաղին մանրամասնութիւնը չի պիտի բնենք աստ , վասն զի հանդիսականաց թաղուկուղենք , որք բազմութեամբ հոն կը գլխուն զայն տեսնելու համար , զարմացման հաճոյքը :

« Միայն սա չափը կրսեմք թէ ասկէ աւելի գեղեցիկ , ասկէ աւելի սքանչելի բան կարելի չէ երեւակայել : Յազուելէ չկշտացող հասարակութեան հարիւր ներկայացումն ալ չբաւեր : Յաջողութիւն հեղինակաց , յաջողութիւն գերասանաց , յաջողութիւն զարգարանաց , յաջողութիւն թատերական պատրաստութեանց , ահա երէկ չէ առջի օրուան երեկոյթին հետեւանքը : Կըսեն թէ բոլոր օթեակները քսան և հինգ ներկայացման համար բռնուած են : »

— Նշովից արմատ , ի՞նչ տեսակ քաղաք է այս Բարիդը . . . այսչափ թատրոններ բլլան . և ամենքն ալ լեցուին . . . ստուգիւ , Բարիդցիք թատրոն շատ կը սիրեն : Այսու հանգերձ , ի՞նչպէս ալ ինքզինքդ զսպես այս տեսակ գեղեցիկ խաղեր , այսքան մեծ յաջողութիւններ տեսնելէ : Եթէ ես ալ Բարիդ բնակէի , հաւանականաբար ես ալ ուրիշներուն պէս պիտի ընէի , այսինքն միշտ թատրոն պիտի երթայի : Բայց կարդանք , դեռ չըլմնցաւ :

« Թեաքր տը լա Կիթէն վերջապէս ներկայացուց այն տան և ութը պատկերներէ բաղկացեալ զրուցերգու-

թիւնը , զոր ազդագիրն այնքան ատենէ ի վեր կը խոստանար : Յաջողութիւնը յանձնախմբին յուսացածէն վեր էր , ամեն մարդ կարծես շանթահար եղաւ : Առաջին պատկերէն սկսեալ մինչեւ վերջինը , բոլոր ծափահարութիւնք չղաղ բեցան , մէկ խօսքով , ահ ու սոսկումը պաշարած էր ամենուն միտքը : Խաղը շատ վարպետութեամբ յղացուած և կապուած է . հանդիսականաց հետաքրքրութիւնը վայրկեան մը չտկարացաւ : Բոլոր գերերը գեղեցիկ կերպով ներկայացուած և աղէկ գրուած են : Այս գործը առ նուազն չորս ամիս ազդագրին վրայ պիտի մնայ : Հարիւր անգամ ալ ներկայացուելէն ետքը , դարձեալ իւր առջի գեղեցիկութիւնը և յաջողութիւնը բնաւ չպիտի կորսնցնէ : Բաղդաւոր տնօրէն , բաղդաւոր հեղինակներ , բաղդաւոր գերասաններ . . :

— Յիշատի ամեն մարդ բաղդաւոր է հոս , աղէկ է կը տեսնեմ որ թեաքր տը լա Կիթէն ալ միւսներուն պէս հարիւր ներկայացման համար ալ հանդիսական պիտի ունենայ : Բայց այն ատեն թատրոն սիրողները դոնէ հարիւր օր միննոյն խաղը պիտի տեսնեն , առանց մեծ զտեղանութեան . . . ասոր հետ մէկ տեղ , իրենց գիտնալու բանն է . . . ա՛ , դեռ կայ եղեր :

« Թեաքր Էմբերիալ տիւ Սիրգ , վաղեցէք ամենքնիդ ալ , սիրահարքդ դիւթական թատերախաղից , տեսարանի փոփոխութեանց , փոխակերպութեանց , մեքենական հնարից , շրայուցիչ և զանազան զգեստուց , պարուց , սարսափելի դժոխային պարանցիկաց , տանալական երեւութից , վաղեցէք , օ՛ն , թեաքր Իմբերիալ տիւ Սիրգը ներկայացուելիք դիւթական թատերախաղը առջիններէն գերազանց է : Նշանաւոր Սատա-

նային դեղահատներն իսկ չեն հաւատարիւր ասոր : Ներկայ խաղին մէջի փոխակերպութեանց չափը մարդ չլըր-նար երեւակայեւ աչքերը վայրկեան մը հանգիստ չեն մնար . ամէն մէկ վայրկեան հանգիստեալ նորանոր զարմացման և ապշութեան մէջ կընկղմի , կը հիանայ և կը կարծէ թէ իրօք ոգիներու բնակարանի մը մէջ է : Սա ալ աւելցնեմք թէ խաղին խօսակցութիւնը շատ զուարթ , շատ հանճարեղ է և մէջ տեղերը սիրուն երգեր կան : Զամաղանցութիւն չհամարուի երբ ըսեմք թէ այս խաղը հարկը յիսուն անգամ պիտի ներկա-յացուի և ամէն մէկ անգամուն թատրոնը բոլորովն պիտի լեցուի : Բազդաւոր տօրէն :

— Աստիք ալ բազդաւոր են եղեր . . . իրաւամբ ըսին ինծի թէ Բարիդի մարդիկ շատ բազդաւոր են . տակիւ կապացուցաւ թէ զիս չեն խաբեր . . . անշուշտ ասոր համար է որ կըսեն թէ երկու Բարիդ չկայ . . . ասոր հետ մէկտեղ , այս դիւթական թատերախաղը շատ հրապուրիչ կերեւայ կոր ինծի . . . ես այս տեւտակ խաղերուն համար միշտ համակրութիւն ունեցած եմ . . . ինծի կուգայ թէ շատ բնական բան մ'է այս . դեռ պզտիկ եղած ատեննիս , ոգիներու սուսապելներ պատմելով զմեզ կըբօսեցնեն . և երբ որ մեծանք , մեր պզտիկութեան մէջ մեզ այնքան հաճոյալից երեւցող բաները գործողութեամբ ալ տեսնելով մեծ հաճոյք կըգտամք . . . կարծես թէ մարդ կերիտասարգանայ . . . և պզտիկութիւնը կը յիշէ . . . Բայց կարծեմ թէ կինս դիւթական թատերախաղները չէր սիրեր . . . կըսէր թէ տղա խաղեր էին . : Լրագրոյն ըսածին նայելով՝ կերեւայ թէ Բարիդի մէջ շատ տղայ կայ : Բայց էլէ՜օնօր սրամիտ է . . . և թէպէտ Մօնթլին կըսէ թէ սրամիտ եղողներն ամենէն քակարամիտներն են :

եւ իմ կինս շատ սրամիտ գտած եմ . . . մեղք . . . Բայց դեռ չէ լմնցեր :

« Յօլի-Նուվիի սիրուն թատրոնիկը շքեղ յաջողութիւն մը գտաւ իւր վերջին միջկատակութեամբ , սիրուն մէջ . . . :

— Ա՛յ . իրաւ որ ալ կօդտէ . . . քանի որ ամենքնին ալ հիմա մեծ հոշակ են հասեր , ի՞նչ պէտք է շարունակել . . . լրագիրը չկարգացած սրչափ որ ձանձրացած էի , հիմա ալ նոյնչափ ձանձրացած եմ :

Եւ նորէն պզտիկ չոր պարզամիտին դառնալով կըսէ :

— Պարոն , ո՞ր թատրոնը ընտրելու եմ , ձեր կարծեօք :

Պզտիկ մարդը ետին կը դառնայ և իւր խօսակցին կը նայի տխրաւոր կերպս բանքով մը՝ որ կարծես զայն ձանկութեւ կուզէր , և վերջապէս կատաղի ձայնով կը գոչէ .

— Պարոն , Ամերիկացիք ազատ ըլլալ կուզեն :

— Է՛հ , ի՞նծի ինչ , պարոն , Ամերիկացիք թող ուզածնուն չափ ազատ ըլլան , ես ազատ մի ըլլաք չեմ ըսեր կոր . . . ես Ամերիկայի հետ բնաւ գործ չունիմ . . . Եթէ այսպէս պատասխան կուտաք հարցմանցս , շատ քաղաքավար էք եղեր . . . է ուրեմն . ես ալ ազատ ըլլալ կուզեմ , պարոն . . . նզովից արմատ , և ասոր համար է որ կը ձգեմ՝ կերթամ :

Այս խօսքերուն վրայ Շուպլան գլխարկը գլխուն վրայ սեղմելով , ընթերցատրահէն դուրս կելնէ , մինչդեռ պզտիկ մարդը աչքերը անոր վրայ տեկած կը պուռայ .

— Անոնք շատ քիչ ատենէն ազատ պիտի ըլլան , պարոն :

Եւ որոյ Շուպլան կը պատասխանէ :
— Ես անմիջապէս ազատ պիտի ըլլամ :

ՇՈՒՊԼԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՄԸ ԴՈՒՌ

— Լրագրին մէջ կարգացածիս նայելով, կըսէ ինքնիրեն մեր Շամբընուային, ամեն բանի վրայ տեղեկութիւն չառի տակաւին . . . եթէ ճամբորդի մը հարցնէի . « Պարոն աշխարհիս ամենէն գեղեցիկ քաղաքը տեսնելու համար ո՞ր երկիրը երթալու եմ . — և այն ալ ինձ պատասխանէ . « Պարոն, իմ տեսած քաղաքներուս ամէնքն ալ սքանչելի՝ հիանալի են, ուր որ կուզէք, գացէք . ամենէն ալ պիտի հրապուրուիք » այս պատասխանէն որչափ որ բան կրնամ հասկնալ, նայնչափ բան միայն հասկցայ լրագիրէն . . . ուրեմն ըստ բաղդին ընտրելու է, ինչ որ չընտրել ըսել է : Բայց ուր որ երթամ, առաջուրնէ ապահով եմ որ սքանչելի խաղ մը պիտի տեսնեմ . այս ալ բան մ'է . և որովհետեւ գիտեմ որ խառն բաղմութիւն մը կը դիմէ այս թատրոնները, ասեղ բռնելու համար կանուխ պէտք է երթամ, որպէս զի ամենէն աղէկ տեղը նստիմ :

Շուպլան կը փութայ խոհարարի մը խանութը երթալ և ճաշել, և չուղեր առանձին սեղանի մը վրայ նստիլ, վախնալով որ գլխուն նորէն փորձանք մը չգայ : Վերստին լրագիր մը կառնէ ձեռքը՝ հասկնալու համար թէ թատրոնները ժամը քանի՞ն կ'սկսին . մեծագոյն մասը վեցին կը բացուին և եօթնին կ'սկսին :

— Շատ աղէկ, կըսէ ինքնիրեն Շուպլան, վեցին կը բացուին . բայց որովհետեւ շատ մարդ կ'ըլլայ, ա-

ռաջ ներս մտնելուս և տեղ գտնելուս վրայ ապահով ըլլալու համար, պէտք է որ գոնէ ժամը հինգ, ու կէսին հոն գտնուիմ : Տղայ, շուտ կերակուրս բեր . . . այս երեկոյ թատրոն պիտի երթամ :

— Դեռ ժամանակ ունիք, պարոն, ժամը տակաւին հինգը չկայ :

— Ես ձեզի կըսեմ կ'որ որ շատ ժամանակ չունիմ . . . :

— Պարոնը ձուկ պիտի ուտէ :

— Ո՛չ, ձուկը փուշ ունի, ուշ կը մնամ :

— Առանց փուշի ալ ձուկ ունինք, պարոն :

— Ուրեմն ատկէ տուէք . . . բայց ինչ որ ըլլայ՝ ըլլայ . բաւական է որ շուտ մը ուտեմ երթամ :

Ապուրը կը բերեն . ետքը պիտիով կերակուրները իրարու կը յաջորդեն . Շուպլան կ'աճապարէ, կը թիմէ, առանց ծամելու ողջ ողջ կը կլնէ : Երկորդ պիտիներ լմնցնելէն ետքը, խեղդուելու ատիճանին կը հասնի, և կ'ափպուի քիչ մը սպասել :

Այն պահուն՝ երբ աղանդերը կը բերեն, Շուպլան՝ որ աչքերը սրահին խորը գրուած մեծ ճօճաժաւին վրայ տնկած էր, կըսէ սպասու ին .

— Աղէկ կերթայ, այնպէս չէ . . . :

— Ի՞նչ ըսիք, պարոն :

— Կը հարցնեմ թէ աղէկ կերթայ :

— Ա՛, այո, պարոն, այդ մասին ըսելիք չկայ, առանց հաշուելու խել մ'ընտելացեալ յաճախորդներն, եկող գացողնիս ալ աղէկ են, ինչպէս որ կը տեսնէք . . . :

— Դուն ի՞նչ կըսես, տղայ : Աղէկ եկող գացող ունիք եղբ, ի՞նձի ինչ . ատկեա հարցմանս պատասխանէ :

— Պարոնը չհարցո՞ւց թէ խանութը աղէ՞կ կերթայ:

— Բնաւ. ես հարցուցի որ ճօճաժամբիդ աղէկ կերթա՞յ:

— Ա՛, ներեցէք, պարոն, ոխալ հասկցեր եմ, քառորդ մը ետք է:

— Քառորդ մը ետք է. ինչ, թշուառական, չես ալ ըսեր, որպէս զի յաճախորդները թատրոնը տեղ չգտնեն. մանաւանդ այս ատեններս որ ամեն տեղ մեծ մեծ յաջողութիւններ կան: Հաշիւը բեր տղայ, շուտ, հաշիւը, պիտի երթամ . . :

— Պարոնը ելակներ չկերաւ . . :

— Քեզի ըլլան ելակներդ . . . աւելի աղէկ է որ չնորհքով տեղ մը գտնեմ:

— Պարոնը խահուէ չպիտի խմէ:

— Քանի որ ժամանակ չունիմ . . . օ՛ն, ցուցակը բեր շուտ:

Շամբընուայւոյն հոամանը կատարելու կը փութան. Շուպլան պարտքը վճարելով խոհարարին խանութէն դուրս կեննէ՝ չոգեկառքին ետեւէն վազողի մը պէս: Արին քրտինք մտած Պալլար տիւ Թամբլ կը հանի. և միտքը դրած թատրոնին առջեւ կը կենայ:

Դրան առջեւ կատու մ'անգամ չկայ, ամեն բան դեռ գոց է, ինչպէս որ հանգուտի միջոցին:

Պ. Շուպլան ազդագրին առջեւ կը կանգնի. ծայրէ ի ծայր զայն կը կարդայ, և ընթերցումը կընդհատէ ու բոլորտիքը կը նայի մրմառով:

— Դեռ մէկը չկայ . . . ամենէն աղէկ տեղը նստողներէն մէկն ալ ես պիտի ըլլամ . . . ապահով եմ տեղ մը գտնելուս վրայ . . .

Եւ նորէն կսկսի ազդագիրը կարդալ: Սոյն խաղին մէջ դեր ունեցող դերասաններուն և գերասա-

նուհիներուն բոլորին ալ անունները բերնուց կը սովորի ինքնիրեն ըսելով:

— Դոնէ սոյ կերպով խաղացողներուն ով ըլլալը կը գիտնամ . . . իրաւ է որ և ոչ մէկը ճանչնալու համար՝ օգուտ մը չունի . . . բաց ինչ որ է, անուննին կը գիտնամ . . . Երբ որ ինծի հարցնեն, « Այո ինչին խաղալը տեսած էք . » կը պատասխանեմ. « այո . » « հաւնած էք իրեն, » այն ատեն կրսեմ. « չեմ գիտեր ինչ դեր կը կատարէր, բայց աղէկ կը խաղար: »

Ութը փայրիկեան կանցնի. թատրոնին առջեւ բնաւ որ և է չարժու՛մ չըլլար. Շուպլան բոլոր ազդագիրը դոց ըրած է, միշտ չորս կողմը կը նայի, և մէկուն դալը չտեսներ. Սոյն ժաման դրանը առջեւ դեռ միւսակ մնացած ըլլալուն վրայ զարմացած՝ մէկէն ի մէկ միտքը կուգայ թէ գուցէ բոլոր թատրոնը առաջուրնէ վարձու բռնուած է, և ասոր համար է որ մէկը չգար տոմսակ առնելու: Այս մտածումը զինքը անհանգըստութեան մէջ կը ձգէ:

Հինգ փայրիկեան ևս կանցնի: Վերջապէս թատրոնին դուռը կէս մը կը բացուի, բացէն հագած մէկը քիթը կը ցուցնէ, կը յօրանջէ, ուրիշ մը կը կանչէ և կը գոչէ. « երթա՛նք: »

Այս պարոնները՝ ձեռուրնին փայտէ փափօցներ բռնած՝ թատրոնէն դուրս կեննեն և կը տանին մուտքին առջեւ կը տնկեն զանոնք: Անոնցմէ մէկը բաւական ուժգին կերպով կը հրէ զՇուպլան, որ կը յամառէր իւր տեղը կենալ, և կրսէ անոր:

— Անգին գացէք:

— Ինչո՞ւ պիտի երթամ:

— Ինչո՞ւ, չէ՞ք տեսներ, գործերնուս արգելք կըլլաք կոր. օ՛ն մէկդի. . . քիչ մը հեռուն ալ ազդեր կան

— Ներեցէք պարոն, ես մինակ ազդն նա ելու եկած չեմ հոս . տոմսակ պիտի առնեմ . . . ինչո՞ւ համար անդին պիտի երթամ . ես որ ուշ չմտալու համար ելակներս չկերայ և սուրճս չխմեցի, այսչափ շուտ ուրիշին չեմ տար տեղս :

Թատրոնին մանչը ընկերոջը երեւոր կը նայի, այս պարոնները զՇամբընուային վերէն ի վար քննելով խնդալու կսկսին, և կերգեն .

Ի՞նչ գեղեցիկ է պարոն Նիքոլաս .

Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, ի՞նչ գեղեցիկ է,

Ի՞նչ գեղեցիկ է պարոն Նիքոլաս :

Յետոյ, իրենց փախցաւ Շուպլանին գլխուն վրայ զանազան շարժումներ ընելով, Շամբընուային կտախպուի տեղէն բաժնուիլ՝ հարուած չուտելու համար: Դժկամակութեամբ յետս կընկոկի հարցնելով ինքնիւրեն թէ ինչո՞ւ զինքը Պարոն Նիքոլաս կոչած էին :

Սակայն փակոցները կը դուրսի, մանչերը կը մեկնին, բայց թատրոնին դուռը կիսաբաց կը մնայ :

Շուպլան կը հասկնայ թէ անիրաւ տեղը մանչերուն դէմ նեղացած էր . երբ կը տեսնէ թէ փակոցները բոլորովին ղետեղուած են, կըսէ ինքնիւրեն .

— Ամբոյր զոպելու . . . կարգապահութեան մէջ դնելու . . . և թատրոնին առջեւ իրար հրելու առաջը առնելու համար դրին այս փակոցները . . . Այդէկ մտածեր են . . . ասիկա չէի գիտեր . . . Թրօյի մէջ՝ փակոց դնելու պէտք չկայ . . . Դեռ բազմութիւնը չեմ տեսներ . . . բայց քանի որ փակոց դրին, հարկաւ բանի մը համար է . . . մէջը մտնենք :

Փակոցի մը մէջէն ներս սարդ ելու միջոցին, Շուպլան հեռուէն ղինուորականներ կը տեսնէ, որոնք ուղ-

ղակի դէպ ի թատրոնին դուռը կուգան, իսկոյն անոնց ետեւէն վազելու կսկսի ինքնիւրեն ըսելով .

— Քանի որ այս մարդիկ անմիջապէս ներս կը մտնեն, առանց փակոցներուն մէջէն անցնելու, ինչո՞ւ համար ես ալ անոնց պէս չպիտի ընեմ . . . ես՝ որ քսան վայրկեանէ ի վեր կոպտեմ :

Երբ թատրոնին սիւնադարդ գաւթին տակ կը հասնի, մէկը զինքը կը կեցնէ ըսելով :

— Ի՞նչ կուգէք, պարոն :

— Թատրոն մտնել կուզեմ :

— Ի՞նչ իրաւունքով :

— Ի՞նչպէս ինչ իրաւունքով . . . վճարելէս ետքը իրաւունք չեմ ունենար . . . ես ալ պիտի վճարեմ . . . :

— Ա՛, տեսարա՞նք տեսնելու եկած էք, պարոն :

— Այո՛, պարոն :

— Սպասեցէք, զրասնեակները դեռ բացուած չեն :

— Ես կը կարծէի որ տոմսակը ներսէն կը ծախուէր . . . բայց այս ղինուորականները ինչո՞ւ ներս մտան ուրեմն :

— Անոնք թատրոնին ջրհանկիրներն են, անոր համար պէտք է որ անոնք առաջուրէն դան տեղ բռնեն :

— Ա՛, ասոնք ջրհանկիր են, տես, չճանչցայ . . . ներեցէք, պարոն . . . Կը ներէք, հարցում մը ունիմ . կը կարծէ՞ք որ պիտի կրնամ տեղ գտնել :

Պարոնը կը ժպտի պատասխանելով .

— Կրնամ խոստանալ :

— Իրա՞ւ, մեծ հաճոյք կը պատճառէք ինձ :

Եւ մեր ճամբորդը թատրոնէն դուրս ելնելով նս-

բէն փախոյցներուն մէջ կերթայ կը մտնէ , ուր դեռ մարդ չկար :

Քանի մը վայրկեան կանցնի , հինգ վեց կանայք անպաճայճ գդակներ կամ գլխարկներ գրած և իւրաքանչիւրին բազկէն կողով մը կամ սակաւ մը կախուած , ցատկուտելով դէպի թատրոն կը դիմեն : Ասոնք ալ զինուորականներուն պէս կընեն , թատրոնին մուտքը կերթան առանց փախոյցներուն մէջէն անցնելու , և թատրոնը կը մտնեն :

Շուալան՝ որ զայս տես տեսներով շատ գայլթակա զած էր , կըսէ ինքնիրեն .

— Ասոնք ալ արձակ համարձակ ներս կը մտնեն կոր . . . այս անգամ ալ չեն կրնար քսել որ ջրհանկիր են . . . չարժեր որ հոս բանտարկուիմ . . . ա՛հ , շատ կը ցաւիմ ելակներս չուտելուս վրայ . . . Բայց սա վարի դին ի՞նչ կը տեսնեմ , քիչ մ'առաջուան կանանց հագուստով շատ մը կանայք նորէն դէպի մէջ տեղի մուտքը կերթան . . . Կարծես թէ իրենց տունը կը մտնեն . . . նզովից արմատ , պէտք է որ հասկընամ թէ ինչ կը նշանակէ այս . . . շատ ազահովաբար առաջւերնէ տոմսակ առած ըլլալու են :

Եւ Շուալան , նորէն փախոյցէն դուրս ելնելով , դեռ այս կանայք թատրոնին բոլորովին չհասած , անոնցմէ մէկուն քով կերթայ և յարգանքով գլխարկը հանելով կըսէ .

— Ներեցէք , տիկին , զձեզ կեցնելու անքաղաքափարութեան համար : . . . Բայց դէպիս թատրոնը չէ՞ք երթար :

— Այո՛ , պարոն , հոն կերթամ :

— Եւ սա վարի կանանց պէս սուանց սպասելու

մէջ տեղի դռնէն պիտի մտնէ՞ք . . . տեսէք , երկու կանայք ալ կը մտնեն կոր :

— Այո՛ , պարոն , անկէ պիտի մտնեմ . . . :

— Ուրեմն ամէնքնիդ ալ տեղ ունի՞ք :

— Օ՛ , այո՛ , պարոն , մեր ամենուն համար ալ թատրոնը տեղ կայ :

— Որչա՛փ բարեբաղդ էք , տիկնայք : . . . և տեղէկ տեղեր , անշուշտ :

— Ատիկայ յայտնի բան մը չէ . պարոն . . . մեր ամենուն ալ տեղին աղէկութիւնը հաւատար չէ : Առաջին օթեակները , դիմացի հայելարանը , պատշգամի նստարանները գանուղները շատ աղէկ են . . . Իսկ որ , ասկէ աղէկ բան չկայ :

— Այո , անտարակոյս , դիմացի առաջին օթեակներուն մէջ նստողները մանաւանդ շատ աղէկ են . ես ալ կուզէի որ այդ տեսակ տեղ մը գտնէի :

— Ա՛ , էրիկ մարդոց չեն տար այդ տեղերը :

— Ի՞նչ , էրիկ մարդոց չեն տար մի . . . աղէկ գիտէ՞ք :

— Է՛ , կատակ պէտք չէ . . . դուք ալ գիտէք ատիկա :

— Ապահով եղէք որ չէի գիտեր : Ուրեմն էրիկ մարդիկ ո՛ւր կը նստին :

— Միջավայրը :

— Ա՛ , էրիկ մարդիկ միայն միջավայրը կընան նստիլ :

— Այո՛ , միջավայրը կը բաւէ :

— Երկրորդ օթեակները :

— Կը կըրեն , պարոն . . . Բայց պարարտ չէ . . . և երբ օթեակները երթուի . . . ա՛ , ահա այն ատեն փարագ չլինուիր :

Շուպլան, որ այլ ևս չհասկնալու կսկիւի, կը հարցնէ ինքնիրեն թէ ինչու այս կինը կարագ չինել կուղէ թատրոնին մէջ, երբ կինը կը շարադարէ .

— Բարեբաղդաբար, միշտ միենայն տեղը չենք մնար . . . գլորում կայ :

— Թատրոնին մէջ գլորում կայ :

— Անշուշտ. տեղերնիս կը փոխենք, երկրորդ յարկի օթեակներուն կիները ինքզինքնին երաժշտարանը կը գտնեն . . . երրորդ յարկի օթեակներուն կիներն ալ երբեմն առաջին յարկի օթեակները կ'իջնեն :

— Ի՜նչ, խաղի ատեն տե՞ղ կը փոխենք :

— Ո՛չ, պարոն . . . տասնհինգ օրը անգամ մը

— Տասնհինգ օրը անգամ մը . . . ներեցէք, ալ բան մը չեմ հասկնար կոր . . . ձեր գործը ի՜նչ է թատրոնին մէջ, տիկին :

— Օթեկապահ կին, պարոն, պատրաստ ձեզ ծառայելու, եթէ պատշգամբ ելէք, զձեզ աղէկ տեղ մը կը նստեցնեմ . . . բայց ներեցէք, բոլոր կիները ներս մտան . . . վախնամ ուշ մնացի . . . ծառայ եմ, պարոն :

— Խոտ ուտելու արժանի անբան անատուն մ'եմ, կըսէ ինքնիրեն Շուպլան երբ օթեկապահ կինը կերթայ . օթեկապահ կիներ են եղեր . . . և առաջուրնէ չգուշակեցի . . . ես բան մը չեմ գուշակեր . . . ա՛, Աստուած իմ, այս ի՞նչ է . . . նորէն ջրհանկիր . . . սչ, ասոնք զիտուոր են . . . պահակալօր կը լեցնեն կոր, այս անգամ հասկցայ, փաւոցը վերադառնանք :

Բայց վերադարձին Շուպլան կը տեսնէ որ, ինքը օթեկապահ կնոջ հետ խօսակցած ատեն, տասն և երկուքի չափ մարդիկ փաւոցին մէջ մտեր են, և իրմէ առաջ տոմսակ պիտի կարենան առնել :

— Ա՛, նորովից արմատ, քիչ մը հեռանալուս ըսպասեր են որ տեղս դան բռնեն . . . խենդութիւնը իմն էր որ տեղէս հեռացայ . . . ինչ որ է, ես ալ միւսներուն ետեւ կայնիմ : Այսու հանդերձ չեմ կարծեր որ առջեւիս տասն և երկու հոգիով թատրոնը լենայ . . . այո, բայց առաջուրնէ բռնուած տեղեր կան . . . լրագրին ազդարարած այն բազմաթիւ վարձաւ բռնուած տեղերը . . . չա՛ր սատանայ :

Մինչդեռ Շամբընուացին այսպէս ինքնիրեն կը խորհրդակցի, վերարկու հագած մարդ մը, խիստ ռաւի՛ դիմօք և կերպարանօք, և որ երկար ատենէ ի վեր աչքերը մեր գաւառարնակին վրայ տնկած էր, խորհրդաւոր կերպով անոր կը մօտենայ, և քիթը դրեթէ անոր քիթին կաշնելով, ցած ձայնով մը կըսէ .

— Աղէկ տեղ մը կուղէ՞ք, հիտս եկէք :

— Ի՜նչ, դուք ինձի տեղ կրնա՞ք տալ թատրոնին մէջ :

— Անտարակոյս . . . բայց լուէ, հոտ կենալ չըլար . կը տեսնուինք . վտանգաւոր բան է . . . գաղտուկ մը ետեւէս եկէք :

Շուպլան մարդուն կը հետեւի քիթն տակէն ըսպիտակ տիկնոջ եղանակը մըմաւալով .

Այս ինչ տեսակ գաղտնիք է որ,

Խեղ Էմ կրնար հասցներ կոր :

Մարդը Պաւլարին վրայ ժողովրդեան դիւրութեան համար շինուած սիւնակաձեւ ճեմիշներուն կողմը կերթայ, որոնց վրայ միանգամայն ազդագրեր կը փակցնեն, և ճեմիշի մի առջեւ կը կենայ : Շամբընուացին կըսէ ինքնիրեն .

— Եթէ ինձ առաջարկելիք տեղը այդ է, շատ չը-

նորհակալ եմ , ես այդ տեղը նստելու կամք չունիմ : Այս առ ձախ կը նայի , ճեմիչը գողնալ կուզէ՝ ինչ կուզէ , եթէ այս դործողութեան համար իմ վրաս ապաւինեմ ե , շատ կը սխալի : . . . նայինք սակայն . . . բայց ինչու այս մարդը դաւաճանի մը կը նմանի . . . ես չեմ սիրեր այդ տեսակ մարդիկը . . . մանաւանդ որ կեանքիս մէջ դաւաճանութիւն չեմ սիրած . . .

Շուպլան այս պարոնին կը համար , որ ճեմիչին խռոշաւոր կողմը կենալու կը յամառի . հոն՝ հին թրդ-թապանակի մը մէջէն բան կը վնասուէ , ճիշդ տրապիզի մը առջեւ կեցողի մը պէս , պզտիկ վարդագոյն թուղթ մը կը հանէ և Շուպլանի կը ներկայացնէ ըսելով .

— Սուէք , ճակատի պատշգամբն նստարանը , թատրոնին ամենէն աղէկ տեղերէն մէկն է : Չորս ձիով եկողը անգամ ձեզմէ աւելի աղէկ տեղ չկրնար նշուտիլ :

— Կը կարծէք թէ ձիով եկողը աւելի աղէկ տեղ մը չկրնա՞ր նստիլ :

— Ասիկա խօսելու կէրպ մ'է , որով կը հասկըցնեն թէ գերագոյն հանգստութիւն պիտի վայելէք :

— Ա՛, դե . . . հան . . . հանգստութիւն պիտի վայելեմ . . . Դիմացի՞ թատրոնին տոմսակն է ասիկա :

— Անտարակոյս . . . կարդացէք որ հասկնաք :

— Իրաւ , պարոն , չեմ գիտեր թէ ինչպէս շնորհակալ ըլլամ ձեր ինձ ցոյց տուած քաղաքավարական շարժումներուն համար , ինչ որ է , չէի ճանչնար զձեզ . . . կզգամ . . . և եթէ դուք ալ որ մը թրոյ գաք . . .

— Ասով չմնար , ծերուկս , քսան ֆրանք ցնծալու է , շուտ մը , օ՛ն , տաքը տաքին :

— Ներեցէք , պարոն , ի՞նչ ըսելէ ցնծալ . նախ այն բոլէք :

— Յնծալ , հաշուել , վճարել , դուք հայերէն չէ՞ք գիտեր , ձեզի ըսածս սա է որ այս տոմսակին համար քսան ֆրանք պիտի տաք . . . շուտ ըրէք :

— Ըսել է որ այս տոմսակը ծախու կուտաք կոր :

— Է՛հ , հապա ի՞նչ , կարծեցի՞ք թէ Պալլադին մէջ անոր համար վեր վար կը պատէի որ թերեւս կըրնամ ձեր անցնիլը տեսնել՝ կեղծամագործի կապոյտ հագուստովիդ . ձգեցէք , Աստուածնիդ կը սիրէք . դուք այն տեսակ մարդ չէք : . . . ասկէց զատ , աղէկ ալ է . . . օ՛ , շատ աղէկ է . . . ես ձեզմէ չէի յուսար որ այս տեսակ խօսք ընէք :

Շուպլան գլխարկը գլուխը կը դնէ , պզտիկ վարդագոյն թուղթը կը քննէ միմաւրով .

— Մէկ տեղի համար քսան ֆրանք , շատ սուղ կերեւայ կոր ինձի :

— Մէկ տեղի համար չէ , երկու տեղի համար , դուք ալ նայեցէք :

— Բայց ինձի երկու տեղ պէտք չէ , քանի որ առանձին եմ :

— Ատիկա իմ գիտնալու բանս չէ . հետերնիդ մէկըն ալ տարէք , Խահվէ մը մանելուդ պէս՝ բարեկամի մը կը հանդիպիք :

— Ես խահուէն բարեկամ չունիմ : Դեռ Թրոյէն նոր եկայ . . . մէկ տեղ մը միայն կուզեմ :

— Անկարելի բան է ես մէկ հոգինոց տոմսակ չունիմ , ասոր հետ մէկտեղ , եթէ երկու տեղ ունենաք աւելի հանգիստ կըլլաք :

— Ա՛ , կը կարծէք թէ . . . երբ որ երկու նստարան ունենամ . . . կրնամ . . . ա՛ , այո , երբեմն մէկը կերթամ , երբեմն միւսը :

— Օ՞հ, որոշեցէք, ժամանակ չունիմ երկու ժամ հոս սպասելու :

— Շատ տեղ վարձու բռնողներ կա՞ն :

— Կը հարցնէ՞ք . ահագին բազմութիւն մը . տեսէք, մեր խօսած ատեն հանդիսատեսներուն շարքը ինչպէս կը մեծնայ . ասոնցմէ կէսէն աւելին տեղ չպիտի գտնէ :

— Լաւ, որոշեցի, բայց ես ալ օթեկապահ կը նիկներուն և ջրհանկիրներուն պէս իսկոյն մէջէն պիտի մտնեմ, առանց սպասելու :

— Իսկոյն պիտի մտնէք, իմ խօսքիս նայեցէք . . . տեսէք, բացուեցաւ, ներս մտնելու սկսան :

— Այ անպիտան . . . տուէք, տուէք . . . առէք քսան ֆրանքնիդ :

Տոմսակալաճառը դրամը գրպանը կը խօթէ և կայծակի պէս աներեւոյթ կը լլայ :

Շուպլան առաջնակարգ նստարանի տոմսակ մ'ուսնենալուն վրայ բոլորովին գոռոզացած՝ թմրկապետի մը պէս դէպի թատրոնը կսկսի երթալ, առանց յիշելու թէ մէկ աչքին վրայ կապ կայ :

ՇՈՒՊԼԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Ժողովուրդը քանի մը վայրկենէ ի վեր ներս կը մտնէր, երբ Շուպլան ամենահպարտ դէմքով մը մէջ տեղի փափոցէն կանցնի, որ ձեռքը կտրոն ունեցողներուն կը բացուի : Շամբընուացին դէպի հսկողն կը յառաջանայ : Նոյն վայրկենին քաղաքապահ զինուոր մը կը հասնի և հսկողներէն մէկուն ականջն ի վար շուտ

շուտ քանի մը խօսք կըսէ ցած ձայնիւ . հսկողը գլուխովը շարժում մը կրնէ միմուռով :

— Ա՛. շատ աղէկ, կաղաչեմ, հող կեցէք :

Շուպլան տոմսակը ցուցնէ : Այն որ հոն գտնուող պաշտօնէից պէտքը ըլլալ կերեւէր, լուրջ դէմքով մը տոմսակը կառնէ, քիչ մ'ատեն կը քննէ, յետոյ հարցափորձի դատաւորի մը պէս կըսէ Շուպլանի .

— Այս տոմսակը ո՞ր կէտուիք, պարոն :

— Ո՞ր կէտուի մի :

— Այո՛, ասիկա մ'վ տուաւ ձեզի :

— Ի՞նչ կըսէք կոր, տրուած չէ, ստակով առած եմ, և նոյն իսկ բաւական սուղ . . . քսան ֆրանքի . . . իրաւէ որ երկու հողույ համար է, բայց հետո ուրիշ մարդ չկայ :

— Պարոն, շատ ուրախ եմ որ զմեզ խաբել չէք ուզեր . մենք արդէն գիտէինք որ այս տոմսակը ճամբուն վրայէն գնեցիք . քաղաքապահ զինուորը մեզ իմաց տուաւ :

— Եթէ գիտէիք, ինչո՞ւ ուրեմն ինծի հարցուցիք :

— Իրողութիւնը ստուգելու համար . պարոն, դուք չէ՞ք գիտեր որ պարզեւալ տոմսակ առնելը արգելուած է :

— Ի՞նչ, արգելուած է մի :

— Ասկէ զատ, պարոն, եթէ այս տոմսակը քրննէիք, պիտի հասկնայիք որ տեսչութեան՝ թատրոնին գործաւորներուն պարգեւելու սահմանած տոմսակներէն է . . . տեսէք . . . տակը գրուած է . Այս տոմսակը պարգեւուած ըլլալով չք կրնար ծախուիլ :

— Ա՛, իրաւ . . . ուշադրութիւն չէի ըրած . . . ասիկա ծախողը ցուցնելու էր :

— Խեղդ էր որ ցուցնէր : Չէք կրնար մտնել, պա-

րոն . . . ահա ինչ կըլլայ տոմարինդ :

Հոկոյը տոմարիդ պատուելով կը նետէ : Շուպլան ինքիբովե ելած կը գոչէ :

— Ա՜ն ինչ է , քսան ֆրանքէ ելայ :

— Ատիկա խրատ թող ըլլայ որ մէկ մ'ալ ճամբուն վրայէն տոմարի չառնէք : Դուրս ելէք , պարոն . սենեակը մի խափանէք :

— Բայց , պարոն , ներեցէք , ես խաղը տեսնել կուզեմ :

— Ուրեմն գացէք տրասլիզէն տոմարի մ'առէք :

— Դեռ տեղ կրնամ գտնել , պարոն :

— Այո , պարոն :

Շուպլան անդաստակէն դուրս կեղնէ : Տոմարիդ առած պահուն , մէկէն ի մէկ կը մտածէ որ եթէ առջի տոմարի ծախողը գտնէր՝ կրնար զայն ստիպել որ քսան ֆրանքը ես տայ : Այս յուսով կը դիմէ դէպի այն տեղը՝ ուր տոմարիդ գտած էր : Կամայ կամայ կը յառաջանայ , կը կարծէ գուշակել թէ դիմացի կողմը մէկը կայ : Սահմանէն քիչ մը կը դառնայ և մէջուղին կը հասնի :

Ստուգիւ մէկը կեցած է , որոյ միայն ուսը կը տեսնուի բնականաբար , բայց նոյն մարդուն հասակն ունի , նոյն մարդուն վերարկուին գոյնով վերարկու մը հագած և նոյն ձեւով գլխարկ մ'է դրած : Շուպլան ալ բնաւ կասկած չունենար որ այն մարդը իւր ամուսնական ճառն է : Անոր ետեւ կը կենայ և ուսին կը զարնէ պոռալով .

— Եթէ կը կարծէք որ այնպէս կանցնի կըլմնայ . . . կը սխալիք . . . շուտ քսան ֆրանք :

Ճեմիչէն ձայն մը դուրս կեղնէ , ձայն մը՝ նման Հէնրի Մօնիէի ձայնին երբ սա Պարոն Բիստոմ կերգէ :

— Ի՜նչ , քսան ֆրանք . . . ինչպէ՞ս քսան ֆրանք . ես օրինադանցութեան մէջ չեմ գտնուած . իրաւունք չունիք :

— Կեղծ է . ներելի չէ . . . արգիլուած է . վրան գրուած է :

— Ես ատիկա բնաւ չտեսայ :

— Ուրիշի հասկցուցէք , պարոն , ուրիշին . . . մէկ անգամ կըլլայ , շուտ ըրէք տեսնենք . ապա թէ ոչ բռնել կուտամ :

— Ո՛հ , աւելի դէշ . բայց ասկէ շուտ չեմ կրնար ընել :

— Դրպան խառնել և քսան ֆրանք հանելը շատ ժամանակի կարօտ չէ :

— Ստոյգ է , բայց իրաւունք չունիք . . . ա՜ն ինչ է . եթէ այս բանին համար չպիտի դորձածուի , հապա ինչո՞ւ համար չինեք ես . աւելի աղէկ է որ փրցունեն :

— Կը պատուեն , մի եւնոյն բանն է :

— Կը պատուեն . . . աւելի մեծ անիրաւութիւն . . . առէք քսան ֆրանքնիդ :

Եւ մարդը Շուպլանի քսան ֆրանք կուտայ առանց գլուխը ետին դարձնելու : Շուպլան քսան ֆրանքը դրպանը կը դնէ և քանի մը քայլ կը հեռանայ . յետոյ վայրկեան մը Պարլարին վրայ կը կենայ՝ նորէն հաշուելու համար որ ճիշդ քսան ֆրանք տուած է : Այս վայրկեանին մարդը , որ ճեմիչին մէջ բան մը կը նէր , գլուխը քիչ մը քաշուցի կը դարձնէ և զարմացմամբ կը քննէ այն մարդը սրուն հետ դարձ ունեցած և զոր ոտախառնութեան տեսուչ մը կարծած էր :

Տեսնելով որ հաշիւը ճիշդ է , Շուպլան տոմար կատարնը կը վազէ՝ ըսելով .

— Խնդրեմ , տոմարի մը , բայց կեղծ չըլլայ :

— Բայց, պարոն, մենք սովորութիւն չունինք կեղծ տոմսակ ծախելու :

— Իրաւունք ունիք, հոս տեղի տոմսակները կեղծ բլլալու չեն :

— Պարոնը ո՞ւր տեղի տոմսակ կուզէ :

— Ամեն տեղ երթալ կուզեմ :

— Ուրեմն առաջնակարգ նախատեսարանի տոմսակ մ'առէք. առով ուր որ ուզէք՝ կրնաք երթալ :

— Շատ աղէկ :

Շուպլան՝ նախատեսարանի տոմսակը առնելով՝ գոռոզաբար հսկողներու սենեակին առջեւ կը կենայ ըսելով. կը յուսամ թէ ասիկա կանցնի,

— Այո, պարոն, օ՛, շատ լաւ. կարծեմ թէ այս այնչափ սուղի չեկաւ :

— Ա՛, չէք գիտեր, ինծի տոմսակ ծախողը գտայ, և քսան ֆրանքս ետ առի :

— Իրաւ, շատ բարեբաղդ էք եղեր, պարոն. ոռ վորաբար այս տեսակ մարդիկ մէկ մ'ալ չեն բռնուիր. Պոլիվարին վրայ կեցած էր :

— Կա տեղ բռնեցի . . . ինչ է այն . . . խոշոր սահմանաքարի մը փակեր՝ բան մը կընէր: Առջի բերան տալ չուղեց, բայց սաքս կոխեցի, և վճարեց :

— Աղէ՛կ, բայց շատ զարմանալի բան է :

Շուպլան թաաւրոնը կը մտնէ և կերթայ միջովայրը կը նստի. ինչ որ շատ կը զարմանցնէ հսկողը՝ որ անկէ նախատեսարանի տոմսակ մ'առած էր, բայց որ բաւական կը համարի խոնարհել ինքնիրեն ըսելով.

— Շատ գիտցողը՝ շատ կը սխալի :

Շամբընուացին շատ կը զարմանայ տեսնելով որ թաաւրոնը գրեթէ պարապ է. քսանի չափ մարդիկ միջովայրին մէջ աստ անգ. յորուած են : Դանի մը կա-

տուներ հայեւարաններուն և օթեակներուն փայլ կուտային :

Սակայն վարագոյրը կը բացուի :

— Դեռ չեկան, կըսէ Շուպլան ինքնիրեն, պարապ տեսած տեղերս վարձուած բլլալու են . . . ոչ մնացին : Խաաւրոնը չեցած՝ կինս փնտռելու ելնենք. այսպէս աւելի դիւրին կըլլայ :

Շուպլան երկու կողմերը կը նայի, պարապ վանդակապատ օթեակներուն մէջէն մարդ որոշել կուզէ : Եւ ամեն մէկ վայրկեան իրեն կըսեն.

— Վար նստէ . . . վար, աչքդ կապող :

— Հանդարտ չկենա՞ք պարոն :

— Ա՛րջ է ինչէ այս այլտնդակը :

Շուպլան միտքէն անգամ չանցներ որ բոլոր այս խօսքերը իրեն կուղղուին, տուփի մէջէն դուրս ինկող փայտէ տղեկներուն պէս միշտ վեր կեինէ վար կիջնէ, մինչեւ որ մէկը ուտին կը զարնէ ըսելով.

— Ձեղի կըսուի կոր որ կամ հանգարտ նստեցէք կամ դուրս ելէք :

— Ինչո՞ւ, նորէն ի՞նչ կայ :

— Սա կայ որ ձեր ետեւը նստողները չեն կրնար կոր տեսնել :

— Ետեւ մարդ չկայ :

— Ինչ որ է, կարգադրութիւնը կաւրուի :

— Կինս կը փնտռեմ, հարկաւ պէտք է նայիմ որ զինքը տեսնեմ :

— Ուրեմն առանձին օթեակ մը գացէք, հոն ուղածնուդ չափ կրնաք շորթիլ :

— Իրաւունք ունիք, արդարեւ օթեակէն աւելի աղէկ կրնամ գիտել ժողովուրդը :

Շուպլան դուրս կեցնէ, բայց ոչ այն դուռնէն ուր-

կէ մտած էր, Դայլ ուրիշ դռնէ մը : Պաշտօնէին ձեռքէն փոխառմանը կառնէ և կսկի յարկէ մը վեր սոսիւղակի :

Երբ առաջին յարկի օթեակներուն կը հասնի, օթեակապահ կնոջ մը կըսէ .

— Խնդրեմ, օթեակ մը բացէք ինծի :

— Ահա առիկ, պարոն, ահա առիկ . . . տոմսակներդ :

— Առէք :

Օթեակապահ կինը քարտէսը կը քննէ և կը պոռայ .

— Ա՞ն ինչ է . . . միջավայրի փոխառման մը . . . ուրեմն սպասեցէ՛ք որ օթեակ մտնէք . . . միջավայրն էք, պարոն :

— Իրաւ, միջավայրն էի, բայց հիմա տեղս փոխել կուզեմ . . . օ՛ն, օթեակ մը բացէք :

— Ոչ, պարոն, միջավայրի տոմսա՛յր օթեակի տեղ չանցնիր, եթէ կուզէք հոս նստիլ, ուրիշ բան մ'ալ վճարելու էք :

— Դուք ի՞նչ կը ծախէք կոր, ուրիշ բանք ինչ է . . . ես այնպիսի տոմսակ մ'առի՛ որով կարենամ աւան տեղ երթալ, հիմա ալ ելեր ինծի օթեակ չեն տար . . . աս ի՛նչ խարդախ վարչութիւն է :

— Պարոն, ասանք մեզի չեն վերաբերիր . գացէք հսկողին հասկցուցէք :

— Հարկաւ պիտի երթամ հսկողին . կարծեցիք որ այսպէս կանցնի կը լիննա՞յ :

Շուպլան գլուխը տնկած վար կիջնէ . հսկողին կը յառաջանայ այնպիսի ծիծաղաշարժ դէմքով՝ որ պաշտօնեայն չկրնար ծիծաղը բռնել սա խօսքերը բռած ատեն .

— Քոան Փրանքնիդ նո՞րէն գողցուցիք :

— Ո՛չ, պարոն, բան մը չգողցուցի . . . ես այնչափ դիւրաւ բան գողցնել չեմ տար : Բայց գիտէ՛ք, ես այնպիսի տոմսակ մ'առի որով ամեն տեղ կարենամ երթալ :

— Ի՞նչ գիտցածս ու է որ նախատեսւարանի տոմսակ մ'առիք . . . ետքը :

— Ետքը, պարոն, օթեակապահ կինը առաջին յարկի օթեակ չբանար կոր ինծի, ըսելով թէ աս չանցնիր . . .

— Իրաւունք ունի, ասիկա միջավայրի փոխառման է . . . ամենէն առաջ ս՛ր գացիք :

— Միջավայրը :

— Ապրիք, դուրս ելած ատեննիդ ատջի տոմսակներդ ուղած ըլլալու չէք, օթեակապահ կինը իրաւունք ունէր :

— Ի՛նչ, իրաւունք ունէր մի . . . բայց թշուառական . . .

— Այդչափ մի պոռաք, պարոն, առաջին յարկի օթեակները պիտի բացուին ձեզի :

— Ա՛, ատես՞ք մի, ապրիք :

Հսկողը իւր մարդիկներէն մէկուն կըսէ որ Շուպլանի հետ վեր ելնէ : Մարդը առաջին կարգի օթեակապահ կնոջ կըսէ . բացէք պարոնին :

Օթեակապահ կինը անմիջապէս կը բանայ, և Շուպլան օթեակը կը մտնէ ըսելով .

— Կը տեսնէք որ իրաւունք ունէի մտնելու :

Օթեակապահ կինը կը խոնարհի անոր պզտիկ նըստարան մը ներկայացնելով :

— Ասիկա ի՛նչ է :

— Ոտուքնիդ վրան դնելու համար է :

— Օթեակ նստողը անպատճառ ոտքը պզտիկ նըստարանի վրայ դնելու է :

— Ամեն մարդ կը դնէ , որովհետեւ հանգիստ կըլ-
լայ :

— Տուէք ուրեմն , տուէք ,

Օթեկապահ կինը իւր ընկերներուն կը դառնայ
ըսելով :

— Գլուխէն հասկցայ որ դժուարութեամբ պիտի
առնէր :

Շուպլան օթեկին առջեւի կողմը կը նստի , որ պա-
րապէս , և ոտքերը պզտիկ նստարանին վրայ կը դնէ ,
ինչ որ մեծ նեղութիւն կը պատճառէ իրեն , բայց օ-
թեկապահ կինը իրեն ըսած էր թէ սովորութիւնը այս
էր , ուստի հարկ կը համարի սովորութեան հետեւիլ :
Աչքը թատրոնին չորս կողմը ընելով՝ կը ջանայ քիչ մը
խաղը մտիկ ընել . բայց բան մը չհասկնար . զինքը
զարմացնող բանը այն է որ շատ մարդ չգար , և ինք-
նիրեն կրօնէ :

— Ուրեմն լրագիրը սխալ գրեր է՝ ըսելով թէ ա-
մեն իրիկուն լեցուն էր . . . ստիպյալ լրագիրը սուտ
չըսեր . . . եղած բան չէ . . . եթէ այսպէս հարիւր
ներկայացում տան . . . մեծ բան մը չեն շահիր :

Շատ չտեսեր Շուպլան , ոտքերը պզտիկ նստա-
րանին վրայ դնելէ ձանձրացած՝ կորոյչ օթեակէն
դուրս ելնել ըսելով . հոս բնաւ հանգիստ չեմ . . .
թատրոնին մէջ եղողները ուզած իս պէս չեմ կրնար
կոր դիտել . . . աւելի վեր երթանք :

ՇՈՒՊԼԱՆ ԱՂՄԿԱՐԱՐ

Ասոր վրայ Շամբընուացին դուրս ելնելով՝ տու-

տակ մը կուզէ : Այն ատեն օթեկապահ կինը պզտիկ
նստարանին դրամը կուզէ :

— Աս պզտիկ բաներուն համար ատո՞կ տալու է .

— Այո , պարոն . . . ամէն մարդ կուտայ .

— Հապա ըսիք թէ ասիկա օթեակին հետ մէկ-
տեղ է :

— Այո , պարոն , բայց զատ բան մը կը վճարեն . . .

— Է թէ՞ վճարելու է :

— Կոխ չենք ըներ , ինչ կուզէք՝ տուէք :

Շուպլան գրպանէն սու մը կը հանէ և օթեկապահ
կնոջ կերկնցնէ , որ գոռող շարժմամբ ետ կը քաշուի ,
պուռալով :

— Այդ թէ՞ն է , պարոն . . . մենք մէկ սու չենք
առներ :

— Ուրեմն ինչո՞ւ ըսիք որ ինչ որ կուզեմ տամ ,
տիկին :

Այս ըսելով Շուպլան չորս սու ալ վրան կը դնէ ,
Օթեկապահ կինը կընդունի : Շուպլան կը հեռանայ
ինքնիրեն ըսելով .

— Ուրիշ անգամ երբ որ ինչ կուզէք՝ տուէք ը-
սեն , հինգ սուէն պակաս տալու չէ :

Երբորդ հայեալարանը կը հասնի , որուն ուսմիօրէն
վերնատուն անունը կուտան : Տոմսակը կուտայ և հա-
յեալարանին մէջ կը մտնէ ուր սակաւաթիւ , այլ գոռ-
հիկ մարդիկ կը գտնուին , և ուր այնպիսի հոտ մը կը
տիրէ , որ կրնայ ի հարկին՝ կալաքարի տեղ բռնել :

Շուպլան հոն դառնալով արանց և կանանց ետին
կը պտտի և հետեւեալ խօսակցութիւնը կը լսէ .

— Ի՞նչպէս , այս խաղը դքեղ կը զուարճացնէ՞ կոր
Շալիմէ :

— Իրաւ որ ոչ , շատ ոճրագործութիւն չկայ մէ-

Ջը , մինակ սա երկու պարծենքուները միշտ կըսեն .
 զքեզ կսպաննեմ . . . պիտի սպաննեմ զքեզ . . . իմ
 ձեռքով պիտի մեռնիս . . . և ամէն անգամ որ մէկը
 կընայ միւսը սպաննել , առաջուքնէ կերթայ կը պտտ-
 կի որպէս զի թշնամին ժամանակ ունենայ փախչելու
 . . . գլուխս կսուեցնէ կոր :

Այս խօսքերուն վրայ մարդը երկու մասները բե-
 րանը թխմելով այնպէս կը սուլէ որ Պօնտիի անտառը
 անգամ կը սարսափէր՝ եթէ լսէր :

Շուպլան քովը նստողներէն մէկուն կըսէ .

— Ի՞նչ է աս :

— Բէ՛հ , կերեւայ թէ սա մարդը շունը կորսնցու-
 ցեր է և զանիկա կը կանչէ կոր :

— Ա՛ , ես կը կարծէի թէ թատրոնէն ներս անա-
 սուն չեն մտցներ :

— Հէ՛ , այդ ալ բա՞ն է . դեռ ի՛նչ բաներ կըլ-
 լան :

Միջավայրէն կը պոռան .

— Ազմկարարք լռեն , սուլողները դադրին , վեր-
 նատունը նստողները ձայներնին կտրեն . . :

— Անա՛նկ է . . . հասակնիդ տեսնենք . . . շող-
 դամներ :

— Ա՛ , սա միաջէն՝ բայց կապոյտ գոյնով հա-
 դուստ հագնողին նայեցէք . վրանիս վերակացու բլ-
 րալո՞ւ եկեր է :

— Մէկալ աչքն ալ մենք կը փորենք . . . այն ա-
 տեն ալ չիլ չնայիր :

Գոհ չըլլալով երրորդ հայելաբանի հանդիսատես-
 ներուն խորին ուշադրութեան ենթակայ ըլլալէն ,
 Շուպլան ուրիշ դռնէ մը դուրս կեղնէ ինքնիրեն լսե-
 լով .

— Այս տեղէն աւելի գէշ կը տեսնեմ կոր . . . ասկէ
 զատ մարդիկներ կան որ շուներնին հետ բերեր են . . .
 առիկա կընայ մարդուն տհաճութիւն պատճառել . . .
 նորէն վար իջնենք . . . կարծեմ թէ պատշգամէն ա-
 մենէն աղէկ կը տեսնուի :

Շուպլան դուրս ելած ատեն՝ իրեն ստուարա-
 թուղթ մը կը ներկայացնեն , զոր աւանելով երկու յարկ
 կիջնէ և պատշգամի օթեկապանուհւոյն կըսէ փոխառու-
 սը անոր երկնցնելով .

— Խնդրեմ , օթեակին դուռը բացէք , տիկին :

Օթեկապան կինը ստուարաթուղթը կը քննէ , խա-
 բերայ և ծաղրածու դէմքով կը ժպտի և կըսէ .

— Այս յարկը չէ . . . աւելի վերն :

— Ինչը՞ աւելի վերը է :

— Տեղերնիդ , պարոն :

— Ես ուզած տեղս կերթամ՝ , տիկին , քիչ մա-
 ռաջ ամենէն վերն էի , բայց որովհետեւ անհանդիստ
 եղայ , վար իջայ , խնդրեմ , պատշգամը բացէք . . :

— Այդ տամսակով չըլլար , պարոն , եթէ կը փա-
 փաքիք պատշգամը մտնել , բան մ'ալ վճարելու էք :

— Է՛յ , տիկին . . . նորէ՛ն սկսանք . . . աս ալ
 օթեակին չգառնայ . . . բայց պէտքէ՛ դիտնալ որ ալ
 կսկսիմ ձանձրանալ :

— Ես օթեակին մէջ եղածը չեմ դիտեր , պարոն ,
 բայց սա չափ կըսեմ թէ՛ այդ տամսակով պատշգամ
 չէք կրնար մտնել :

— Ա՛ . . . ինծի նայեցէք . . . երկայն կընէք կոր
 . . . ահա ես վար կիջնեմ , տիկին . . . պիտի երթամ
 արդարութիւն պահանջեմ . . . ինծի հետ վեր պիտի
 ելնէ . հսկողն ալ մէկտեղ . . . պիտի տեսնէք . . . :

Շուպլան բոլորովին շնչառապաւ հսկողներուն սեն-
եակը կը մտնէ պոռալով.

— Նորէն սկսան . . . չեն բանար կոր . . . ես
չառ կը ձանձրանամ կոր. այս ի՛նչ անտանելի բան է :

— Մենք ալ, պարոն, մենք ալ ձանձրացանք,
կըսէ առաջին հսկողը. օ՛, եթէ ձեզի պէս երեք հան-
գիստտես ըլլայ, թատրոնին մէջ կատարեալ խառնա-
կուծիւն կը տիրէ . . .

— Ի՛նչ խառնակուծիւն . . . պատշգամը երթալ
ուղեւորն համար . .

— Ըրածնիդ անտանելի բան է : Նայինք տոմսեր-
նիդ . . . ի՛նչ, պարոն, վերջին հայելարանէն կուգաք:
Ի՛նչ ընելու գացիք այդ տեղը:

— Դիտելու համար գացի . . . բայց անկէ բան մը
չէր տեսնուեր կոր:

— Պարոն, չէ՞ք կրնար վերջնականապէս տեղ մը
նստիլ և ալ չենել:

— Ժամ մ'եղաւ ձեզի կըսեմ կոր որ պատշգամը
երթալ կուղեմ:

— Հիմա պիտի տանին դձեղ պատշգամը, բայց
պարոն, նայեցէք որ անկէ ալ չենէք:

Թատրոնին հիւրամեծար նորէն Շուպլանի հետ
վեր կենէ և պատշգամը բանալ կուտայ: Այս ան-
գամ մեր Շամբընուացւոյն քով նստողները շուներ-
նին չեն կանչեր. Հոս՝ թէև շատ մարդ չկայ, բայց
կերեւայ թէ հոն գտնուողները բարեկիրթ մարդիկ են:
Շուպլան երկրորդ կարգին վրայ կը նստի: Նորէն կինը
թատրոնին մէջ կը փնտռէ, բայց կնոջը նմանող մէկը
չտեսներ: Որովհետեւ սկիզբէն ի վեր խաղին հետեւած
չըլլալուն՝ բան մը չէր հասկնար, քովը նստողներէն մէ-
կուն կըսէ.

— Ժողովուրդը ուշ մնաց:

Պարոնը կը Ժպտի պատասխանելով.

— Եթէ այս իրիկուն ժողովուրդի սպասէք, սպա-
սելով կը զլուիք, պարոն . . .

— Սակայն լրագիրը այնպէս գրած էր, և խաղին
վրայ շատ գովեստիւք խօսած էր:

— Եթէ լրագրին ըսածներուն կէտ առ կէտ հա-
ւատաք, շատ անգամ կը խտրուիք:

— Իրաւ կըսէք: Ուրեմն ալ լրագրին վստահե-
լու չէ:

Ձանձրութիւնը ցրուելու համար, Շուպլան զըր-
պանէն ընչառաւով մը կը հասնէ, զոր գողցուցածին տեղ
գնած էր: Նոր գնածը եփննոսէ էր և շատ պարզ,
բայց բացուած տառն սղու չեփորուկի նման սուր ձայն
մը կը հանէ:

Հանգիստականները այս ձայնին վրայ ետեւնին կը
դառնան . . . ոմանք կը խնդան, ոմանք կը միմուան:
Վարէն կը պուսն. — Պատշգամէն ձայնը կտրի . . .
Վերնատունէն ալ. — Մանկիկնիդ պառկեցնելու էք:

Շուպլան, չկասկածելով թէ այս դռնամները և
ծիծաղները իրեն համար էին, հանդարտաբար պաղուն-
ցը կառնէ ինքնիրեն ըսելով.

— Մեղք. ես ալ լրագրին խօսքին հաւատալով
ու ելալներս կերայ, ոչ խահուէս խմցի . . . և քը-
ռան ֆրանքնոց ալ տամալ մ'առի, հիմա ալ նստե-
լու տեղ մը չգտնեմ . . . եթէ քսան ֆրանքս չկրնայի
եռ տանել, ի՛նչ պիտի ընէի . . . ցաւը միտքէս չպի-
տի ելնէր . . . տ՛. . . Նորէն շուն կորսնցնող մար-
դիկներ կան . . . կերեւայ թէ շատ շուն բերեր են
հետերին . . . բաղբանակներուն տակ պահուրտած
ըլլալու են որ մէկ շուն մը չտեսայ: Այս խաղին մէջ

ալ բնաւ զուարճանալու բան չկայ . . . պաղունց մ'ալ առնենք :

Ընչատուփը նորէն կը հանէ զրպոնէն , և շեփորը նորէն կսկսի իր եղանակը երգել : Ամէն մարդ ետին կը նայի . ալ աւելի կը խնդան , բայց միջավայրէն կը պոռան . դուրս ելնէ , և այս աղմուկին կը միանան շատ յուն ունեցող մարդոց սուլումները :

Յանկարծ հսկողներէն մէկը պատշգամբ կը մօնէ և Շուպլանի երթալով կրտէ .

— Պարոն , դո՛ւք հանեցիք այս աղմուկը , եթէ ձայնը չկտրէք , ձեզի ըսեմ , դուրս պիտի ելնէք :

— Ի՞նչ կըսէք կոր , աղմուկը ես հանեցի . . . ես տեղէս չեմ շարժիր կոր . . . բան մը չեմ ըսեր կոր . . . ոչ հետո յուն բերած եմ , ոչ ալ կը սուլեմ . . .

— Ա՛ , խեղճ մարդ , իբր թէ բնաւ բանէ մը տեղեկութիւն չունիք . . . հետեւնիդ այնպիսի նուագաւորան մը բերեր էք , որ թատրոնին մէջ չգործածուիր . . .

— Ե՛ս . . . ե՛ս հետո նուագարան բերած եմ . . . բնա՛ւ :

— Ինչ որ է , պարոն , այսչափ կըսեմ ձեզի , եթէ նորէն սկսիք , դուրս պիտի ելնէք :

— Ի՞նչը նորէն սկսիմ . . . :

Վերակացուն մեկնած է : Շուպլան ակռայներուն սակէն կը արտաւայ .

— Այս թատրոնին մէջ ժողովուրդը համակրուածիւն չգտներ կոր . . . չեմ գիտեր ինչ կուզեն ինձ մէ . . . ամոսակիս համար ալ քիչ ստակ չտուի . . . ամենէն առաջ հսկողներուն հետ գործեր ունեցայ . . . ետքը օթեկապահ կնիկներուն հետ . . . հիմա ալ ելեր կըսեն թէ ես եմ աղմուկ ելնելուն պատճառը . . . խելքիս բանը չէ . . . Ա՛ . . . աս ի՞նչ է սա տեղը . . .

սա վանդակապատ օթեակին մէջ . . . ճերմակ և վարդագոյն դլխարկ մը . . . որ շատ կը նմանի էլէօնօրի դլխարկին . . . : Ա՛ , Աստուած իմ , վանդակն ալ վեր ելած է . . . կնոջ դէմքը չեմ տեսներ կոր . . . եթէ կինս ըլլար . . . ճիշդ անոր դրած դլխարկն է . . . կարծեմ հետք մէկը կայ . . . էրիկ մարդ մը . . . թշուառական , միջավայրը իջնենք , սա դեանայարկ օթեակին կողմէն . . . առջեւը կենամ . . . եթէ էլէօնօրն է . . . վանդակն կը կոտրեմ . . . պիտի կըրնամ իրեն ըսել . բարի իրիկուն , տիկին , յարգանքներս ձեզ կը ներկայացնեմ :

Այս նոր ճանապարհորդութեան մէջ Շուպլանի հետեւելէ առաջ , քիչ մը դառնանք այն մարդուն որմէ քսան ֆրանք առաւ , և որ ազդագրեր կրող նշանաքարին քով կեցած էր :

Այս մարդուն անունը Շօֆֆուրնէն էր . վաթսուն տարեկան էր , և նամակատան հին պաշտօնեայներէն , ուր այլիս չկրնալով պաշտօն վարել , ամէն իրիկուն Պոպլարին վրայ պտտելով և երբեմն քաֆէ տը լա կէֆէի մէջ տօմիոս մը խաղալով կը բաւականանար :

Վերջապէս ճեմիշէն դուրս ելնելէն ետքը , այս պարտը Պոպլարին մէջ մէկ քանի անգամ ժուռ կուգայ , ետքը իր սովորական որճարանը կը մօնէ : Անկիւն մը կը քաշուի և բաժակ մը գարեջուր բերել կուտայ :

Քիչ մ'ետքը յաղթանդամ ծերուկ մը կուգայ , և ուղղակի Պ. Շօֆֆուրնէնի երթալով կըսէ .

— Ի՞նչ կընես այդ տեղ , Շօֆֆուրնէն , տարիքը առած գայլի մը պէս միս միտակ անկիւն մը քաշուած . . . չգա՞ս հետեւնիս դուն ալ խաղաս :

— Սիրտ չունիմ . . . :

— Ինչո՞ւ, հիւանդ ես :

— Ոչ, բայց սա գլխուս եկածը զիս վշտացուց . . . քսան ֆրանքէ ելայ . . . քսան ֆրանք է այս, ուրիշ բան չէ :

— Քսան ֆրանքով ի՞նչ բրիր նայինք . — կեց մը համար ով գիտէ ի՞նչ խենդութիւն բրիր . . . ամենէն սիրական դերասանուհիդ փո՞ւնջ մը զրկեցիր, ինչ բրիր . . . :

— Յիս բանդ դուն ալ . . . ես երկու սուէն աւելի տուած չունիմ փունջի համար : Ո՛չ . . . սա վարի ճեմիչներուն համար նոր կանոն մ' ելեր է, անոր համար . . . չէի գիտեր . . . մարգարէ՞ եմ . . . : ես առանց կատկածի գայի, բայց քսան ֆրանք տուեցի . . . քսան ֆրանք, ուտելու բան չէ :

— Բարեկամ, քսածներէդ բան մը չհասկցայ, քրտան ֆրանք տուեցեր . . . ի՞նչ բրիր, թշուառական :

— Ճեմիչի մը մէջ կեցած էի որ խիստ բնական պէտք մը գոհացնեմ :

— Աղէկ կեցած չէիր արդեօք, պարկեշտութեան դէմ բա՞ն մ'ըրիր :

— Ամենեւին, ես անանկ բան չեմ կրնար ընել : Պէտք եղածին պէս կեցած էի, ասոր ալ տպացոյցը սա է որ վերակացունիս երեսոս անգամ չտեսաւ : Կրնակիս զարկաւ ըսելով :

— Քսան ֆրանք . . . արգիլուած է, նայելու էիք, վրան դրուած է : Սակայն դուրս ելած ատեն ճեմիչը վերէն ի վար քննեցի, վրան շատ բաներ կարդացի, բայց այս նոր կարգադրութեան համար բան մը չէր գրուած :

— Արդեօք ինձի կլնեցնել կուզես կոր, Շօֆուրնէն :

— Կլնեցնե՞լ . . . վրադ ծիծաղիլ . . . ա՛ս ըսել կուզես :

— Անշուշտ, ճեմիչի պատմութիւնովդ, որուն համար քենէ քսան ֆրանք տուեր են . . . կատակ կը նետ կոր :

— Կատակ չեմ ըներ կոր, մարդ Աստուծոյ, կատակ ընելու սիրտ չունիմ . . . քսան ֆրանք տուի :

— Բայց կարելի բան չէ :

Արճարանին ընտել յաճախողներէն մէկ քանին Շօֆուրնէնի կը մօտենան և գլխուն եկածը պատմել կուտան :

— Բայց, պարտն, կը գոչէ մէկը, տառնի բան չըլլար, ես ալ քիչ մ'առաջ ճեմիչ գացի, բայց մէկը բան չըսաւ :

— Կարելի է ձեզ չեն տեսեր :

— Չէ, հագիս, Պալարին մէկ ծայրէն մինչեւ միս ծայրը տախտակ կընեն, և բազմութիւնը այնչափ շատ կըլլայ որ իրարու ետեւ կ'ապստեն . . . : Քաղաքապահ զինուորները միշտ կը պատին, և եթէ արգիլուած ըլլար, սրիչ կերպով կը վարուէին :

— Է՛յ, խեղճ Շօֆուրնէն, կլներ ես . բայց աղւոր խաղ մը խաղացեր են :

— Շատ աղւոր, գողը շատ յանդուգն է եղեր . . . հա՛, հա՛, հա՛, շատ ծիծաղաշարժ բան, ցորեկ ատեն, ամեն վայրկեան անցնող դարձող քաղաքապահ զինուորներուն առջեւ տառնի բան կըլլայ եղիւր . . . իրաւ որ աղէկ յանդուգնութիւն :

— Անփօժ չէ եղեր այդ անգգամը . . . :

— Չինքը տեսա՞ր, կամ դոնէ տեսած ատենդ կը ճանչնաս :

— Այո՛, եաքը զինքը քննեցի, գոհ սրտով քրտան ֆրանքը կը համրէր կոր :

— Հարկաւ : Ի՞նչ տեսակ մարդ է :

— Տարիքոտ , բարի գէմբով մարդ մը . . . Մաւրեցի քաղաքացիի մը կերպարանքով . . . շատ բաց կոպոյտ գոյնով զգեստ մը հագած էր . . . աղէկ միտքս եկաւ , աչքին վրայ ալ կապ մը կար :

— Բայց կապոյտ գոյնով զգեստ հագած , աչքին վրայ ալ կապ . բայց ես ձեռքդ կը ճանչնամ . . . այս իրիկուն Պալլարին վրայ մինակ զինքը տեսայ : Փախչողները գետ չըրուած , թատրոն մաներու համար սոյ կողմերը կը պատէր , ջրհանկիրներուն հետ ներս մտնել կուզէր . . . ինքնիրենա կըսէի . սա մարդը ինչ ապուշ գէմբ ունի , գիւղէն նսր է եկեր , ինչ է ըրեր . . . այս մարդը գող է եղեր . . . իրաւ որ ասկէ աւելի աղէկ մարդ խաբել չըլլար :

— Կրնա՞ք այս մարդը նորէն գտնել :

— Այս կողմի թատրոնը կը մտնէր կոր . . . կըրնայ ըլլալ որ գետ հոն ըլլայ , քանի որ բնաւ ամչնալ չգիտեր կոր :

— Օ , եթէ իրաւ հոն է , խկոյն բռնել կուտամ . երթամ նայիմ , քսան ֆրանքս ձեռք ձգեմ :

Պ. Շօֆֆուրնէն այնպիսի հռանդով մը ոտքի ելաւ , զոր շատանց ի վեր ցոյց չէր տուած , և թատրոնին կողմը կերթայ , ուր իւր գողը մտած էր , ըսած էին իրեն :

Շուղղան կնոջը դիտարկը գետնայարկ հայելարանին մէջ տեսնել կարծելով , մէկէն ի մէկ պատշգամէն դուրս կեցնէ և օթեկապահ կնոջ կրօնէ .

— Տուէ՞ք իմ տոմսակս որով ամեն տեղ կերթամ : Հիմայ ճամբան սորվեցայ , այլեւս այնպիսի գէշ թուղթեր չպիտի առնեմ , որպէս զի նորէն դուռ չբանալիք չընեն :

— Պարոն , կրօն , օթեկապահ կինը , ինծի այնպէս հրաման եղած է որ ալ ձեզի բան մը չիտամ . եթէ այս մարդը դուրս ելնէ , իրեն փոխտոմս միտաք ըսին :

— Ա՛ , այդ ուրիշ խնդիր . ըսել է որ ալ առանց տոմսակի ամեն տեղ կրնամ երթալ :

Շամբընուային միջավայրը կիջնէ : Երբ հոն մտնել կուզէ՝ հսկողը կը կեցնէ .

— Տոմսակնի՞դ , պարոն :

— Ալ ինծի տոմսակ չեն տար կոր :

— Ի՞նչպէս չեն տար կոր . . . այդ ի՞նչ ըսել է :

— Ձեմ գիտեր :

— Ես ալ չեմ գիտեր , բայց առանց տոմսակի չը մտնուիր :

— Ա՛ , գետնին տակը անցնիք , անպիտաններ . միշտ արդելք կը հանէք կոր . ալ չբաշտիր . . . երթամ հաշուակալէն ստակս ետ պիտի ուզեմ :

Բայց այն միջոցին երբ Շուղղան զայրացած սենեակը կը վազէ , Պ. Շօֆֆուրնէն , որ նոյնպէս նոր սենեակը եկած էր , կը պոռայ .

— Ի՛նքն է , ահա ստակս գողցողն է . օ՛ աղէկ մը ճանչցայ . . . քաղաքապահ ղինուոր , հաճեցէք ոսպարոնը բռնել :

— Ձիս բռնել . . . ես , գող . . . ես՝ որ թրջէն կուգամ , փաղկիղներու հայրենիքէն . . . Պարոն , կը սխալիք . . .

— Ո՛չ , ո՛չ , դուք էիք , դուք էիք որ ձեռքէս քսան ֆրանք խլեցիք . աղէկ կը ճանչնամ :

Ոստիկանը կուգայ : Պ. Շօֆֆուրնէն գլխուն եկածը կը բացատրէ : Այն ատեն միայն Շուղղան կը հասկընայ որ սխալմամբ այն մարդը տոմսակալածառ կարծած է , ինքն իսկ ըրածը կը բացատրէ , լծղթատան

հին պաշտօնեայն Շուպլանի ըրած պատմութեան հաւատալ չուզեր, բայց բարեբաղդարար Շուպլանի համար՝ հսկողները պատմութեան ճշմարտութեանը կը հաւատեն, և ինչ որ մանաւանդ իւր անմեղութիւնը կապացուցանէ, սա է թէ ինքն իսկ ըրած է թէ քսան ֆրանքը ետ առած էր:

Պարկեշտ Շամբընուային իւր յատկանշնութիւնը ապացուցանող թուղթեր, նամակներ կը յոյցնէ ոտիկանին, կը փութայ Պ. Շօֆֆուրնէնի ստակը ետ առլ, երբում ընելով որ մէկ մ'ալ անանկ բան չընէ, և մէկը ճանչնալու համար՝ երեսը նայի:

Վերջապէս Շուպլանի հրաման կոտան որ թատրոնէն դուրս ելնէ. խեղճ Շամբընուային կը փութայ դուրս ելնել, որովհետեւ թատրոնին մէջ գլխուն հանդիպած փորձանքներէն զգուած ըլլալով՝ միտքը կը դնէ որ մէկ մ'ալ թատրոնի մէջ կ'ընէ չփնտռէ:

Դալով նամակատան հին պաշտօնէին, սա իւր սըրճարանը կը վերադառնայ ինքնիրեն ըսելով.

— Բաւական է որ ես ստակս առի . . . թող հիմայ երթայ ուրիշ տեղ կախուի . . . գալով ինքզինքը պաշտպանելու համար ըրած խել մը խօսքերուն . . . ես որ մարդիկները աղէկ կը ճանչնամ, այն խօսքերէն մէկուն չեմ հաւատար . . . և համոզուած եմ որ կատարեալ չարագործ մ'է: Եթէ ես դատաւոր ըլլամ՝ ձեռքս չիյնայ:

ԱՐԹԻԻՐ ՐՕՁԷՆՔԷՍԻ

Դառնանք տիկին Շուպլանի: Էլէօնօր իւր բաղմնցակին մէջ նստած էր, առաւօտեան պարզ հանդերձով մը. ժամը ցորեկուան երկուքն էր, ընթերցանութեան պարապած էր, ձեռքը կատաղի թարգմանութիւնը բռնած, զոր շատ անգամներ կարդացած էր, բայց զոր կարդալէ չէր կշտանար, որովհետեւ կերեւակայէր թէ իրեն Արդիւրը թղանի նմանեւ էր, մանաւանդ զայն կորսնցնելէն ի վեր:

Յանկարծ դրան զանգակ'կը ուժգին կերպով կը հնչուի: Տիկին Շուպլան բաղմնցակին վրայէն վեր կը ցատկէ և գիրքը ձեռքէն վար կ'իյնայ: Մարինէթ տախտակամածին վրայէն վեր կը ցատկէ և փետրաւերը ձեռքէն վար կ'իյնայ: Էլէօնօր խռովեալ ձայնիւ կը միմուայ.

— Ինքն է . . . ամուսինս է . . . զիս գտած բլաւու է . . . սա անբան դռնապանը իրեն տուած հրամաններս մոռցած ըլլալու է, որովհետեւ թող տուեր է որ վեր ելնէ:

— Դուռը բանա՞մ, տիկին:

— Աստուած իմ, չեմ գիտեր . . . եթէ դուռը չբանանք, կերթայ:

Ասջինէն աւելի ուժգին հնչիւն մը տիրուհին և աղախինը նորէն վեր կը ցատկեցնէ:

— Այնպէս կը զարնէ կոր որ կարծես թէ տան տէրն է, կըսէ Մարինէթ, հիմա զսպանակը պիտի կտարէ:

— Շատ անամօթ մարդ է եղեր, կըսէ Էլէօնօր . . . Գնա բայ, Մարինէթ, այս պարոնին հետ պէտք եղածին պէս պիտի վարուիմ . . . Իսկն պիտի հարցնեմ թէ ի՞նչ իրաւունքով ջրկերի մը պէս զանգակը կը զարնէ կօր :

Մարինէթ, որ տիրուհւոյն հրամանը կատարելու գացած էր, շուտ մը ուրախ դիմօք կը վերադառնայ և կըսէ :

— Ա՛հ, տիկին, եթէ գիտնայիք . . . դուռը զարնողը ձեր ամուսինը չէ :

— Պ. Շուպլան չէ՞ . . . ո՞վ է հապա :

— Բանը . . . ձեր կենաց ամենէն գեղեցիկ օրն է այսօր . . .

— Ա՛հ, խնդրեմ, Մարինէթ, աւելի յայտնի կերպով խօսէ :

— Է՛հ . . . քանի որ տիկինը ըսած էր . « Պ. Արդիւր Բօզէնքէօրը վերստին տեսած օրս կենացս ամենէն գեղեցիկ օրը պիտի ըլլայ . . . »

— Է՛հ, ի՞նչ կայ . . . ո՞վ երկինք . . . լմացուր, Մարինէթ, զիս կը մեռցնես կօր . . .

— Այնքան ուժգին կերպով զարնողն ինք է, տիկին :

— Ինքը . . . Արդիւր . . . Աստուած իմ . . .

Էլէօնօր այս բացադանջութիւնը լմացուցած միջոցին, երկայնահասակ պարօն մը սրահը կը մտնէ և գէպ ի անօր կը վազէ գոջերով .

— Է՛հ, այո . . . քաղցրիկ և դողալիկ բարեկամուհիս . . . Է՛հ, այո . . . միշտ գեղեցիկ, և միշտ պոչաւալ Էլէօնօրս, ես եմ Արդիւր Բօզէնքէօր . . . այն հաւատարիմ և հաստատամիտ սիրահարը զոր կը տեսնէք ձեր առջեւ :

— Արդիւր . . . սիրելիդ իմ Արդիւր . . . պիտի ըլլայ եղեր . . .

Էլէօնօր իր առջեւ գտնուողը արբեցութեամբ կը դիտէ : Քսան տարիէ ի վեր շատ փոխուած է սիրահարըն, սակայն իւր գիմաց գիծերը առջի գեղեցիկութիւնը և իւր աչքերը առջի վառվառնութիւնը պահած են, սա տարբերութեամբ որ քսան և հինգ տարեկան եղած առեն այնքան խօրը մտած չէին որչափ հիմա . բոլոր գիմաց գիծերը ժամանակին և կենաց ազդեցութիւնը կրած են, կենաց մը՝ որ հաւանականաբար մը, բերկարից եղած է, իւր գէմքը յաղնութեան հետքեր, բազմաթիւ ծայրայեղութիւններէ յառաջ եկած ապաւանտութիւն մը կարտայայտեն :

Բայց Արդիւր վայելչագեղ հասակ մ'ունի . ինքը նիհար մնացած ըլլալով՝ առջի շնորհագեղութիւնը չէ կորսնցուցած . դուցէ այս շնորհագեղութիւնը չափազանցութեան իսկ տարուած է, սրովհետեւ իւր շարժուածքներուն, ձեւերուն մէջ այնպիսի անհոգութիւն մը կայ որ իւր վրայ գէշ գաղափար մը պիտի տային՝ այս մարդուն բարեկիրթ ըլլալուն վրայ համազուտ չեղողին :

Տիկին Շուպլանի տունը եկողը վայելչութեամբ հագուած է, միականի ափսոց մը կը կրէ, որ կերելի թէ սոկիէ է, բաճկոնին օղակէն մինչեւ գրպանը խուշոր շղթայ մը կը կախուի, որ նոյնպէս սոկիէ ըլլալ կերելի, ձեւքնալ գեղեցիկ դուռազան մը բռնած է, որուն կտիւր նոյն մետաղէն է : Այս պարոնին մազերը շատ են, զորս պշրողաբար ուրտած՝ յարգարած է : Պէխ չունի, միայն շարս կարճ կտրուած կողմնամերուքներ ունի, որոնք իւր կրակին տակ իրարու միտնալով՝ նոսրա գէմքին բաւական հրապուրիչ չըմանակ մը կուտան :

վերջապէս մէկի և յամպարի անուշ և սաստիկ հոտ մը
կը բուրեն բոլոր իւր մարմինը և մետաքսեայ թաշկի-
նակը, զոր գրպանէն հանելով կերթայ տան տիրուհւ-
ւոյն քով՝ բազմացակին վրայ կը նստի :

— Այո՛ . . . դուք էք, այո՛, սիրելիդ իմ Ար-
գիւր, կը գոչէ Էլէօնոր այս պարտնը անձկանօք դիտե-
լէ կտքը, ա՛հ, զրեթէ բնաւ փոխուած չէք :

— Դուք ալ, պաշտելիդ իմ, դուք ալ բնաւ
փոխուած չէք . . . :

— Կը շողբարթե՞ք :

— Իրաւ որ չէ, եթէ սուտ կըսեմ, Աստուած
զիս պատժէ . . . քաղաքապետին տեղապահին տուած
երեկոյթին մէջ ինչպէս որ տեսայ ձեզ, գարձեալ այն-
պէս էք . . . գիտէք, առաջին անգամ այն իրիկունը
տեսայ զձեզ . . . ուր միասին պարեցինք . . . կը յիշ-
է՞ք . . . :

— Անշուշտ կը յիշեմ . . . կործեա դեռ երեկ էր
. . . և այդ երեկոյթէն ի վեր դիտուս ի՞նչ բաներ ե-
կան . . . :

— Ա՛հ . . . դիտեմ, դիտեմ . . . :

— Անկէ ի վեր ի՞նչու մինչեւ այսօր չեկաք զիս
տեսնելու :

— Յանցանքը իմն չէ . . . ութ օր է որ Պոլսի ար-
նիւտն վրայ զձեզ կը փնտռեմ . . . :

— Միայն ո՞ւր է ի վեր զիս կը փնտռէք :

— Ի՞նչ կըսեմ . . . քսան տարիէ ի վեր . . . այս
թաղին մէջ ըսել կուզէի . . . Ներկեցէք, սիրուհիս,
դեռ խօսակցութեան խորերը չմտած՝ կը ներե՞ք որ
սիկարս վառեմ . . . :

— Կը ծխե՞ք :

— Հապա՛, այս սփարթեմնի մոխր և ցամաքի

վրայ խել մը ճամբորդութիւններէն վտտկեցայ . . .
ասկէ զատ, գիտէք որ հիմա ամեն մարդ կը ծխէ,
բայց մի դուցէ սիկարին հօտը գէշ դայ ձեզի :

— Օ՛ . . . ոչ . . . ձեր սիրածը իմ ալ սիրածն է :

Էլէօնոր սուտ կը խօսէր, որովհետեւ սիկարի մու-
խին հոտէն կը զգուէր : Բայց իւր վաղիմի բարեկամին
հաճոյակատար երեւելու համար զգուանքը կը զսպէ :

Իւր բարեկամը զրպանէն ահագին սիկար մը հա-
նելով որճարանի մէջ գանուողի մը պէս կոկոսի սրուալ :

— Հէյ, ոպտտուհի, կրակ բեր . . . :

Մարինէթ, որ պարտնին գալէն ի վեր քաղաքա-
վարութեան համար դուրս ելած էր, կձկուելով կու-
գայ :

— Ի՞նչ կայ . . . տիկինը զիս կանչեց . . . :

— Աղջիկ, կրակ բեր, բայց շուտ . կըսէ Արգիւր
Բօղէնքէօր ձախ սրունքը աջին վրայ դնելով :

— Կրակ . . . ինչպէս . . . ի՞նչ օլիտի ընէք . . . Տի-
կինը կուզէ որ սրահը կրակ վառեմ . . . այս օդին . . . :

— Այո ապուշ . . . քեզի կրակ վառէ բոլոր կայ . . .
կրակ կուզեմ կոր, սիկարս վառելու համար վառած
լուցիկ մը բեր . . . ո՞ւրիկ բուտար, կոշտ :

Մարինէթ ապուշ և կոշտ կոշուելուն վրայ ամօ-
թահար՝ կերթայ այս պարտնին լուցիկ կը բերէ բաւա-
կան անշնորհ դէմքով. յետոյ, տիրուհւոյն մէկ նշա-
նին վրայ կը փութայ խօսանոցը վերադառնալ :

Դեղանին Արգիւր, սիկարը վառելէն ետքը բազ-
մացակին վրայ կը տարածուի, իւր թէ քնանալ կուզէր,
և կըսէ Էլէօնորին, որ անոր նայելէն չի կշտանար, և
միշտ հիացեալ կերեւի, թէ և սիկարին ծուխը սիրտը
կը ցաւցնէր :

— Ե՛յ, սիրուհիս, հիմա այ քիչ մը խոսինք : Ա՛

կանչս անպիտի խօսք մը հասաւ որ զձեզ չտեսներէս
ի վեր ամուսնացած էք... բայց այս տհաճոյ խօսքե-
րուն չհաւատայի. ինքնիրենս բռի. «ոչ, չիրնար ըլլալ...
Ելէօնօր ինծի տուած երգումները չգրժեր... գիտեմ
որ բարբարոս հայր մ'ունէր... որ շատ դժուարաւ կը
կահուդնար... և կուտէն ուրիշ բան չէր ճանչնար...
հերեցէք, ստակ ըսել կուզեմ... նաւաստիները կը
գործածեն այս բաւը, և ծովու վրայ շատ ճամբոր-
դութիւն ըրած ըլլալու համար, երբեմն անոնց լեզուն
կը գործածեմ... ։ Այդ ի՞նչ է, Ելէօնօր, չէք պատաս-
խաներ, աչքերնիդ կը խոնարհեցնէք... ի՞նչ կը հե-
տեւի այդ լուսթենէն... կը գողգղամ... փուշի վրայ
նստած եմ կարծես... կապարայի վրայ... ։

Ելէօնօր հառաչ մը կարծակէ մըմնջելով.

— Ախոս՛, սիրելի Արդիւրս... շատ ճշմարիտ
է... հայրս այդպէս ուզեց... և հակառակ ազաջա-
նացս, հակառակ թափած արցունքներու... զիս զոհ
տուաւ... զիս ստիպեց պարսն Շուպլանի հետ ամուս-
նանալու... ։

Արդիւր զսպանակէ հրուածի պէս ոտքի կեցնէ և
կսկսի սենեկին մէջ արագ արագ պտտիլ խել մը ձե-
ւեր ընելով և գոչելով.

— Ահ, սառնանայի եղջիւր... ա՛հ, թշուառա-
կան... վարացի գլուխ... կարե՛լի բան է... ամուս-
նացալ զձեզ... Ելէօնօրս արիշին տուաւ... սրտիս
հատորը, սիրոյս տառարկայն... բայց ո՛ր է այդ ա-
մուսինը... այդ սխերիմ թշնամին... ո՛ր է... մե-
ռած է, այս, իմ ձեռօքս մեռած է... սրովհետեւ,
եթէ դեռ ողջ է, ես պիտի սպաննեմ զինքը... ես,
ես՝ պիտի մեռցնեմ զինքը... ։

Եւ այս պարսնը գաւազանը կը ճօճէ անպիտի

կերպով որ կարծես ամէն բան կոտորել կուզէր ։

Ելէօնօր, այս նախանձոտ յոյզին վրայ հրապուր-
ուած, բայց ուզելով իւր ամուսինը հանդարտեցնել
անոր կը վազէ և կը յաջողի բազմոցակին վրայ նստել
ցնել զայն ըսելով.

— Չափաւորեցէք այդ նախանձը, ով Արդիւրս,
գուք իմ սրտիս մէջ բնաւ թշնամի չունեցաք, քանի
որ հակառակ իմ կամացս կատարուեցաւ այս ամուս-
նութիւնը ։

— Տիկին, ատիկա արդեւք մը չէ որ սա անպի-
տան... անունը ի՞նչ է ։

— Շուպլան... ։

— Շուպլան, ի՞նչ անշնորհ անուն... այդ դար-
չելին... այդ որիկայն շատ բարեբաղդ է եղեր...
վասն զի... հերեցէք, ծխախոտը մտրդուն բերանը կը
չորցնէ... անոր համար երբ այս քաղցր զրօսանքին
պարապիմ բերանս թրջելու սովորութիւն ունիմ... կըր-
նա՞ք ինծի քիչ մը... ։

— Բաժակ մը շաքարաջուր. անմիջապէս, բարե-
կամս ։

— Ոչ, շաքարաջուր չեմ ուզեր... ծովուն վրայ
դռնուելէս ի վեր այնչափ ջուր տեսայ որ հոտը ան-
գամ առնել չեմ ուզեր... մատէրա բերել տուէք...
ծխած ատենս մատէրա կը խմեմ... ։

— Մատէրա... շատ աղէկ... սպասեցէք... հի-
մա բերել կուտամ ։

Ելէօնօր ոտքի կեցնէ և խոհանոց վազելով աղա-
խինին կըսէ.

— Մարինէթ, մատէրա պիտի առնես... Արդիւր
խոյն մատէրա կուզէ կոր... ծխած ատենը մինակ
ատէլ կը խմէ եղեր... ։

— Մատէրա՞ն ինչ է, տիկին . . . ծխախոտի տեւսակ է :

— Ոչ, մատէրան գինի է, նշանաւոր գինի մը . որովհետեւ այս գինիին չունինք, գնա շիշ մը առ, մօտերը աղէկ գինեւաճառ մը կայ . . . շուտ գնա . . . առ քեզի ստակ . . . հարկը տու . . . գնա . . . կը յուսամ թէ ծխախոտի գինին երեսուն սուէն աւելի չըլլար :

Մարինէթ դուրս կենէ, սանդուղիս վերի ծայրէն սկսեալ մինչեւ վարի ծայրը հասած առեն ինքնիրեն ըսելով .

— Աս ինչ համարձակ մարդ է եղեր քսան տարիէ ի վեր սպասուող պարոնը . . . մեր այնքան աղեկ շտկուած որահին մէջ կը ծխէ . . . ինծի ապուշ կըսէ . . . չեմ գիտեր որ ասիկա շատ պիտի տեսէ, եթէ քսան տարի ալ սպասէր և այնպէս դար աւելի աղէկ կընէր :

Սակայն խոշոր աղախինը ձեռքը շիշ մը մատէրա բռնած կը վերադառնայ, և գաւաթներով միասին փոխելով մը սեղանին վրայ կը դնէ սրտաբեկ ձայնիւ ըսելով .

— Հարկը տու է, տիկին . . . տուած ստակնուղ ամէնն ալ գնայ . պակաս չը տուին :

— Աղէկ, աղէկ, Մարինէթ, քեզի գին հարցնող չ'այ, կըսէ Էլէօնօր զայրացած՝ աղախինին նայելով :

— Եթէ աղէկ տեսակէն է, սուղ չէ, կըսէ գեղանին Արդիւր շիշին խիցը հանելով : Ես Հնդկաստանի մատէրա խմած եմ որ տաճն և հինգ ֆրանքէն վար չեն տար հօս, բայց չաքար էր շաքար . . .

— Ա . . . իրեն համար սուղ չէ եղեր, կըսէ Մուրինէթ ետին դարձած առեն . . . հասկցուեցաւ . . . այս պարոնը աղէկ ստակ պիտի ուտէ . . .

Արդիւր գաւաթ մը մատերա կը խմէ և այնքան դէշ չի գտներ, գաւաթ մ'ալ կը լեցնէ, նորէն բազմոցակին վրայ կը տարածուի ըսելով .

— Խօսակցութիւննիս շարունակենք, քաղցրիկ սիրուհի . ամուսիննիդ ի՞նչ ըրիք . հիմա ս'ըր է :

— Ամուսնութենէս տարի մ'ետքը հայրս մեռաւ . այն ատեն Շուպլանի ըսի թէ ալ չէի ուզեր իրեն հետ ապրիլ : Իրարմէ դատուեցանք . . . աասն և ինը տարիէ ի վեր մինակ կապրիմ . . .

— Աղէկ . շատ աղէկ . . . կուրծքիս վրայէն եղ մը վերցուցիք . . .

— Դացի Պար — սիւր — Սէն բնակեցայ . բայց Պ Շուպլան ամէն ամիս զիս տեսնելու կուգար, նորմանտիա փախայ . . ետքն ալ ուրիշ տեղ . . . վերջապէս ամենէն ետքը Բարիզ եկայ և տանս հասցէն իրեն չ'մացուցի, որպէս զի մէկ մ'ալ չի կրնայ զիս գտնել . . .

— Աղէկ . . . գործը կաղէկնայ կոր . . . մտիկ ըրէք, ո՞վ Էլէօնօր, ուրիշին հետ ամուսնացած ըլլալնիդ կը ներեմ, բայց սա պայմանաւ միայն որ Պ. Շուպլան չալիտի ընդունիք . . . և զինքը բնաւ տուններնիդ չալիտի տեսնեմ . . . վասն զի, գիտցած եղէք, եթէ տեսնեմ՝ մեծ փորձանք մը կուգայ . . . ես իմ բնութիւնս գիտեմ . . . մեծ աղէտ մը կը պատահի . . .

— Հօգ մ'ընէք, սիրելի Արթիւրս, զինքը չտեսնելու համար միայն այս տեղուանքը փախայ . . . այս մարին դռնապանիս հրաման ըրած եմ . . . որովհետեւ պէտք է խոստովանիմ . . . Շուպլան հիմա Բարիզ է :

— Է՛հ, գետնին տակը անցնի, գիտեմ որ Բարիզ է . . .

— Դիտէ՞ք . . .

— Ոչ . . . ըսել կուզեմ թէ Բարիզ ըլլալու է . . .

որովհետեւ հարկաւ միշտ ձեզ փնտռելու ետեւէ է և գիտէ որ Յարիզ կը գտնուիք . . . : Այս մարդը զձեզ կը պաշտէ կօր . . . դարմանայի բան չէ . . . ամէն մարդ ալ պաշտելու է զձեզ :

Այս քաղաքավարութիւնը Էլէօնօրի սրտին ցաւը մոռցնել կուտայ . այնպիսի կէրպով մը կը ժպտի իւր սիրուհին՝ որ ամէն բան հասկցնել կուզէ , յետոյ կը շարադարէ .

— Սիրելիդ իմ Արդիւր , կը հաւանի՞ք ինձ հետ ճաշել . . . :

— Տարակոյս չկայ , մէկ մը չէ՝ երկու անգամ կը ճաշեմ :

— Ուրեմն ներեցէք . երթամ աղախինիս մէկ քանի հրամաններ տամ :

— Գացէք , աստուածային բարեկամահիւս . . . անհանդիստ մ'ըլլաք . . . մինչեւ որ դայք՝ ես ալ չիջը կը լեցնեմ . . . բայց ամէն բանէ առաջ ըսէք դուռնապանին որ իրեն տրուած հրամանը կատարէ . . . թող չտայ որ Շուպլան հոս գայ , ապա թէ ոչ զայն կուպանեմ , և եթէ կուզէ անդամները նորէն գտնել , կը յորդորեմ գինքը որ առաջուց վրանին թիւ գնէ :

Էլէօնօր կերթայ աղախինին ապսպրել որ ընտիր , համադամ և վերջապէս ամեն կերպով սովորականէն աւելի ագնիւ ճաշ մը պատրաստէ . կը հրամայէ անոր որ ընտիր գինի գնէ , խմորեղէն , անուշեղէն բերել տայ , վերջապէս բան մը խնայել չուզեր Արթիւր Բօզէնքէօրի վերադարձը տօնելու համար :

Մարինէթ ամենափոքր առարկութիւն մը մտքէն անգամ անցնելու չհամարձակիր , բայց տիրուհւոյն յանձնարարած բաները գնելու դայած ատեն ինքնիքն կըսէ .

— Եթէ տիկինը երկար ատեն այս ճամբան բռնէ , շատ չտեսեր մոխիրի վրայ կը նստի . . . որո՞ւ հոգ . . . ինք գիտէ :

Էլէօնօր վերադառնալով Արդիւրի քով կը նստի , որ չի՛ մը մատերախն երկու երրորդը աղդէն խմած էր , և երկրորդ սկիւր մը վառելու կը պատրաստուի . Էլէօնօր հիացմամբ իւր սիրահարը կը դիտէ , դարձեալ գոչելով .

— Ո՛չ , փոխուած չէք . . . միայն քիթերնուդ ծայրը քիչ մը կարմրեր է . . . :

— Արեւագարձական երկիրներու արեւը ըրաւ այս բանը . . . :

— Հիմա , հարկաւ դուք ալ կը մոտածէք որ ես ալ կուգեմ հասկնալ թէ դո՞ւք ինչ ըրիք քսան տարիէ ի վեր . . . ի՛նչ վիճակի մէջ էք . . . որչափ ըստակի տէր էք . . . վերջապէս կուզեմ գիտնալ թէ երջանիկ էք . . . թէ բաղդերնիդ յաջող գնաց . . . :

— Հարկաւ , գեղուհիս , ես ալ հետաքրքրուած թիւննիդ պիտի յագեցնեմ . . . : Ահ , Թրօյէն և Շամբանեայէն մեկնելէս ի վեր շատ բաներ ըրի . . . շատ արկածներ պատահեցան գլխուս . . . ամէնը մէկտեղ այսօր չեմ կրնար պատմել . . . որովհետեւ շատ երկայն է . . . : Ամենէն առաջ Ամերիկա գացի . . . որպէս զի փորձի համար դրամական գործեր ընեմ : Հոն հարուստ գաղթական մը կար որ աղջիկը ինծի տալ կուզէր , որ միլիօններու տէր էր և չեմ գիտեր որչափ ալ շաքարի եղէգ ունէր :

— Ո՛վ Աստուած :

— Մի՛ վախնաք , իւր առաջարկութիւնը մերժեցի . . . ձեր պատկերը միշտ մտքիս մէջ էր . . . ե-

Թէ Բամարէ թագուհին իսկ հետս կարգուիլ ուզէր ,
չէի առներ . . . :

— Ահ , որչափ բարի էք . . . այս հաստատա-
մտութիւնը որչափ կը յուզէ զիս . . . :

— Կեցէ՛ք նայինք , դեռ ինչեր կան . . . : Անկէ
Ասիա անցայ . . . ուր պատիւ ունեցայ Պարսից շահին և
իրեն ամենափորձելի կնոջ ներկայացուելու . . . նոյն իսկ
ինծի գեղեցիկ կին մը տալ ուզեցին . . . բայց ո՞վ մտիկ
կրնէր . . . :

— Չգտնուած մարդ . . . :

— Շահը ինծի թանկագին պարգեւներ տուաւ . . .
զոր օրինակ՝ մուշտակներ , զորս Ռուսիա գացած ա-
տեսն ծախսեցի . . . մեծ շահ ըրի . . . բոլոր ունե-
ցածս նաւ մը բեռցուցի . . . նաւաբեկեցանք . . .
նորէն սկսելու ստիպուեցայ . . . :

— Ո՞վ անբաղդ մարդ . . . :

— Մի՛ վախնաք , բաղդս նորէն յաջողեցաւ . . . :
Քալիֆօրնիա գացի , ուր երկսեռ վարժարան մը բացի
. . . շատ աշակերտ ունեցայ . . . ո՞ր մէկը ըսեմ . . .
այլ և այլ ապրանքներ գնեցի , զորս մեծ շահով ծա-
խեցի . . . և Աստուծոյ համար , սրովհետեւ բնու-
թիւնս համեստ է . . . ըսի ինքնիրենս , հարիւր հա-
զար ֆրանքի եկամուտ ունիմ , այսչափ բաւական է
. . . Գաղղիա վերադառնամ , և Էլէօնօրի ոտից առ-
ջեւ դնեմ զանոնք . . . և ահա եկայ :

— Կարելի՞ բան է , ի՞նչ , բարեկամս , հարիւր հա-
զար ֆրանք եկամուտ ունիք . . . :

— Հարիւր հազար . . . աղէկ մը չեմ գիտեր ,
կրնայ ըլլալ որ հարիւր տասը կամ հարիւր քսան հա-
զար է . . . բայց պակաս չէ . . . :

— Բայց գիտէ՛ք , պատուական բան է այս :

— Դոնէ կրնանք ապրուիլ . . . :

— Եւ այդ հարստութիւնը ոտիցս առջեւ դնե-
լու կուգայիք . . . :

— Այո՛րնքն այս վայրկեանէն ձեր ոտից տռչեւ
գտնուածի պէս է . . . քսան տարիէ ի վեր զիրար սի-
րող մարդիկ ունեցածնին իրարմէ զատելը՛ն են . . .
իմ ունեցածս ձերն է . . . հրամայեցէք ինձ , և ես
պատրաստ եմ ամենափոքր փոփաքնիդ անգամ գո-
հացնել . . . դուք ինծի ըսէք . բարեկամս , քսան հա-
զար . . . յիսուն հազար ֆրանք պէտք է . . . դու
հարեղէն կամ գաշմիր պիտի առնեմ . ես ալ ձեզի կը
պատասխանեմ . առէք , սիրելի Էլէօնօր . . . առէք
մատուկին մէջէն , ասկէ աւելի մեծ հաճոյք չկայ ինծի
համար . . . :

— Ահ . ինչ սքանչելի խօսքեր . . . ինչ մարդ էք
դուք . . . ինչպէ՛ս աղէկ հասկցեր էի զձեզ . . . բայց ես
չարաչար չեմ գործածեր ձեր առատաձեռնութիւնը :

— Տեսնենք . ես զձեզ նուրէնեցում պիտի լեցնեմ
. . . բայց ոչ այս վայրկեանս . . . որովհետեւ . երեւակա-
յեցէք , այնչափ հարստութենէս քովս մէկ քանի նա-
բօլէօն կայ . . . :

— Սիրելիդ իմ Արդիւր , իմ համեստ քսակս
ալ ձեր տրամադրութեան տակ է :

— Դիտեմ որ այդպէս է . . . դուք ալ ինծի պէս
էք , մեր երկուքին բնութիւնը մէկ են . . . բայց ձեր
քսակին դիմելու պէտք չունիմ , վաղը թղթաբերով
Պօրտօի սեղանաւո՞ններէս մէկէն հարիւր հազար ֆրանք
պիտի ընդունիմ , և այս գումարին շատ պէտք ունենա-
լուս պատճառն ալ սա է որ հոս , Բարեզի մէջ , հրա-
չագեղ պզտիկ ապարանք մը ծախու առնելու վրայ

եմ, որուն համար մինչեւ երեք օր թերհաշիւ ըլլալով երեսուն հազար ֆրանք պիտի տամ . . :

— Ապարանք մը ծախու կառնէք . . . Դ՞ր թաղը :

— Դիցուհիս, որ թաղը ըլլալը հիմա չիպիտի ըսեմ, որպէս զի մէկէն իմէկ իմանալով զարմանալք . . . այս ապարանը հրաշալի կերպով պիտի յարգարեմ . . . Բօմբատուրի ձեւով . . . ամէն կողմը հայելներով և ոսկեզօծ կահ կարասներով պիտի զարդարեմ . . . որովհետեւ դուք, սիրելի էլէօնօր, դուք պիտի ըլլաք այս հրաշալի ապարանին թագուհին . . .

— Լուեցէք, Արթիւր, զիս կամչցնէք . . . սիրտս այնպիսի ուժգնութեամբ կը զարնէ . . .

— Բայց այս մատերան տխրոթախ բացաւ, ճաշ չպիտի բնենք :

— Պիտի ընենք . . . երթամ Մարինէթի ըսեմ որ շուտ բնէ :

Տիկին Շուպլան խոհանոցը կը վազէ, կերակուրին պատրաստութիւնները կը քննէ՝ գօշելով .

— Դեռ չլմնցա՞ւ . . . այս ճաշը մարդու կրնա՞յ հանուիլ . . .

— Խնչ, տիկին . մարդու կրնա՞յ հանուիլ մի . . . Պաղտասար (*) թագաւորին խնջոյքէն վար տեղ

Պաղտասար, վերջին թագաւոր Բաբելոնի, նշանաւոր իւր անհողութեամբ և հեշտասիրութեամբ : Այն պահուն երբ Պիւրոս, Պարսից թագաւորը, բազմաթիւ քաջ մարտիկներու գլուխը անցած կը պաշարէր զԲաբելոն, Պաղտասար իւր պարսպաց զօրութեան վրայ ապաւինելով, իւր թշնամոյն անօգուտ ջանքերը կը ծաղրէր, և խնձոյքներով կը փարատէր երկար պաշարման մը ձանձրոյթքն : Գրադիտութեան և խօսակցութեան մէջ, բազմաձայն և շքեղ կերակուրներու Պաղտասարէ խնջոյքն անունը կուտան :

մ'ունի՞ . . . Եթէ այդ պարոնը ասով ալ գոհ չըլլայ, դժուարին պիտի ըլլայ . . .

— Հարիւր հազար ֆրանք եկամուտ ունի, Մարինէթ, Բօմբատուր ապարան մը ծախու կառնէ կ'որ, որուն թագուհին ե՞ս պիտի ըլլամ . . .

— Տիկինը Բօմբատուր թագուհի պիտի ըլլայ . . .

— Աղէկ գիտէի որ օր մը պիտի հարստանար . . . նայէ որ աղէկ ծառայես, Մարինէթ, բան մը պակաս չըլլայ :

Ինչ ասեմէն ճաշի կհրամցուին : Արդիւր Բօլէնքէօր իւր հին բարեկամահայրն հետ ի միասին ճաշարանը կերթայ, սեղան կը նստին տիկին . Շուպլանի ճաշակիցը կարի մեծ ախորժակով կուտէ ու կը խմէ, այնպէս որ ժամանակ չունենար պատասխանելու գորովալի էլէօնօրի ըրած աչքի նշաններուն որոյմով կը խառնէ իւր խօսակցութիւնը, զոր իրենց փոխադարձ սիրոյ և ըզգացմանց անդրդուութեան և քսան տարիէ ետքը զիջարար հաւատարիմ գտնելուն վրայ բերել կուզէ միշտ :

Բոլոր ասոնց իրր պատասխան գեղանին Արդիւր գաւաթը կը լեցնէ, կերակուրները կը լափէ և ամեն մէկ վայրկեան հայոյթութիւններ և արկօղեան բառեր կը գլորցէ, որոց ծովու ճամբորդութեանց ասեմն վարժուած է, կըսէ :

Սակայն այս պարոնը իւր ճաշակին շատ յարմար կը գտնէ այս ճաշը, ինչ որ մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ էլէօնօրի : Արդիւր գրեթէ միայնակ շիշ մը Բօմար և շիշ մը Բիշպուր կը խմէ, որոնք մօտակայ վաճառականին խանութէն կուգային :

Երբոր խահուէն կը բերուի, նորէն սիկար մը կը վառէ : Բայց խահուէին հետ բնաւ որ և է ըմպելիք չէին բերած . Պ. Արդիւր կը պոռայ .

— Է... պզտիկ դաւաթը... խահուէն վար տա՜նողը ո՞ւր է... խեղդե ո՞ւր է, խոշոր աղջիկ, կը կարծես թէ կը մոռնա՞նք... մեղի ո՞վ կարծեցիր... օ՛ն, հազար ուսմբ... հազար ուսմբնկէց թափի գլխուդ... ըմպելիք բեր... :

— Խահուէն վար տանողը ի՞նչ է... ասկէ ունի՞նք տիկին... :

— Քոնեակ ըսել է, փայտի կտոր... ընաւ բան չես գիտեր, սիրելի Մարինէթս :

Տիկին Շուպլան կը հրամայէ աղախինին որ շուտով երթայ օդի և քոնեաք բերէ :

Պ. Արդիւր Մարինէթի բազուկէն կը հրէ ըսելով.

— Շուտ ըրէ, կրիայ, շուտ ըրէ :

Խահարարուհին դուրս կենէ այս պարոնէն կրիայ կոչուելուն վրայ բարկացած : Քիչ մ'ետքը շիշ մը քօնեաք և սրուակ մը անխողի առած կը վերադառնայ :

— Ամենագեղեցիկ Էլէօնօրս, կրո՞ւ Արդիւր խահուէին մէջ օդի լեցնելով, ըմպելիք սիրելուս վրայ մի զարմանաք. Ասիոյ մէջ վարժուեցայ ըմպելիք գործածելու. հոն, շատ անգամ ճաշ չաքարօղիով և որգօղիով կընէի, բայց շատ աղէկ կը բռնէր :

— Հոն տեղ ուտելիք քիչ կար, բարեկամս :

— Ոչ, քիչ չկար, բայց այնչափ գեշ կեփէին որ ըմպելիքով ապրուսիլը նախամեծար կը համարէի, ասոր համար շատ ըմպելիք կրնամ վերցնել :

Ստուգիւ, Պ. Արդիւր Րօզէնքէօր ծխած ատենը անխօզույ սրուակը և օղոյն շիշին մէկ մասը կը պարպէ, Յետոյ, երբ հաստատամիտն Էլէօնօր կը յուսայ թէ վերջապէս ժամանակ է խօսք բանալ քսան տարիէ իվեր քաջած պուերուն և հառաչանայ վրայ, ճաշա՛

կիցը՝ մէկէն իմէկ ոտքի կենէ ձեռքը ճակտին զարնելով և կը պոռայ :

— Ա, նզովից արմատ... իրաւ ժամադրութիւնը րած էի նշանաւոր նկարիչի մը հետ, որ ձեր ներկայու թեամբ գեղեցկանալի ապարանին համար Վաթթօի տեսակէն տամկանկարներ պիտի շինէ... կուզեմ որ ամեն տեղն ալ նկարներով, հովուական սիրային պատկերներով... վերջապէս ձեզի արժանի եղող բաներով: Ի տեսութիւն, կին երկնային :

— Ի՛նչ, կրո՞ւ Էլէօնօր նորէն հաւաչելով, այո՛չափ շուտ կը բաժնուի՞ք ինձմէ, Արդիւր : Ես կը յուսայի եթէ նըւիրիկոհոս կանցնէք :

— Ես ալ կը յուսայի, գեղուհիս, բայց գործը ամէն բանէ առաջ է, նկարիչին այս իրիկուան համար խօսք տուած եմ, եթէ չերթամ, գործս չի տեսներ և ես ալ կը վշտանամ. սրովհետեւ այս մարդը Փարիզի մէջ գտնուող առաջին տաղանդաւորներէն մէկն է : Բայց նորէն կուգամ, սիրելիդ իմ Էլէօնօր, այս գործերը կարգադրելուս պէս ծունկերուդ առջեւ կը նըստիմ և մէկ մ'ալ չեմ շարժիր :

— Ահ, որչափ կուրախացնէք զիս... Վաղը կրնամ տեսնել զձեզ :

— Հարցնելիդ աւելորդ բան չէ... այսուհետեւ կրնամ օր մը առանց ձեզ տեսնելու մնալ... վաղը կանուխ որպիսութիւննիդ հարցնելու պիտի գամ :

— Ահ. ի՛նչ սիրուն էք :

Արդիւր Րօզէնքէօր իւր գեղուհւոյն մասներուն ծայրը կրկին համբուրելէ ետքը՝ կը մեկնի, թէեւ Էլէօնօր մեծու հաճութեամբ իւր բոլոր ձեռքերն ալ կոտար, բայց գոնայինն տլ էր Ար.

գիւրէ աւելի քաղաքավար սիրահար մը տեսնել:

Եւ այս պարտնը կը մեկնի. էլէօնօր զՄարինէթ կը կանչէ և թէյ եփել կուտայ, որովհետեւ ծխախոտին ծուխը իրեն սրտի մեծ ցաւ մը պատճառած էր և սիրտը կը խառնուէր:

— Զարմանալու բան մը չէ, կըսէ Մարինէթ, սրոյ կրիայ կոչուիլը դեռ միտքէն չէր ելած, ինչպէ՞ս սիրտերնիդ չցաւի... այս մարդը տուներնիդ ծխարան դարձուց:

— Ծխելը կը սիրէ, Մարինէթ. այսու հանդերձ, հիմա ամէն մարդ քիչ շատ կը ծխէ, սովորութիւն եւ դած է:

— Բայց ինչո՞ւ այդպէս կըսէք, ամեն կողմը թըքաւ. ա՛յս ալ սովորութիւն եղած է. ինծի համար աս կէ աղտոտ բան չկայ:

— Ճամբորդներուն սովորութիւնը այս է, որոնք ուր ուր ալ ըլլան, ինքզինքնին պանդակի մէջ կը կարծեն:

— Հարիւր հազար ֆրանքի եկամուտ ունի կըսէք, բայց բերնէն այնպիսի բառեր կը հտնէ կոր, զորս զրուցերգութեան մէջ աւաղակները կը զուրցեն: Արկութերէն կը խօսի կոր:

— Նաւաստիներու լեզուն այդ է, ծովու վրայ ըրած ճամբորդութեանց միջոցին ինքն ալ վարժուեր է:

— Սալավարի մը պէս ալ կը հայհոյէ:

— Մարդ կրնայ շատ հարուստ ըլլալ և հայհոյել, չէ՞ս տեսներ նաւապետները. ամենքնին ալ հարուստ են բայց ամէն մէկ խօսքերնին հայհոյութիւն է:

— Բայց խմելիքը... սպունքի պէս կը ծծէ կոր, օղին շիշը գրեթէ կէս մը պարպուեցաւ:

— Այս սովորութիւնը Պարսկաստանի մէջէն առեր

է, որովհետեւ հոն՝ կերակուր աղէկ չեն եփեր: Շուտ թէյ բեր, Մարինէթ:

— Այո՛, տիկին, որովհետեւ այս մարդուն բռնած ընթացքը ձեր գործին չգար կոր:

Աղախինը խոհանոցը իւր վերադառնայ ինքնիրեն մըմուշտով.

— Եթէ այս մարդը շատ անգամ հաց ուտե՛լաւ պիտի գայ, ես հոս գործ չունիմ:

ՄԱՐԴ ԿՐՆԱՅ ԲԱՐԵԿԱՄ ԸԼԼԱԼ ԿԱՄ ԶԸԼԼԱԼ

Յաջորդ օրը առաւօտեան ժամը տասնին ատեն ներքէլէօնօր ջօքալատ ուտելու վրայ էր, երբ դուռը ուժգնակի կը հնչուի, և ընդ հուպ Արթուր Ոօղէնքէօր իրեն առջեւ կը ներկայանայ: Սա կը վազէ էլէօնօրի ձեռքը կը բռնէ և ծպտածանօք հինգ վեց անգամ յաջորդաբար չրթանցը կը տանի, մինչդեռ տիկին Շուպլան անոր կըսէ.

— Դժժէք էք, բարեկամս, աղէկ ըրիք առաւօտուն կանուխ եկաք: Զէի յուսար որ այսչափ կանուխ գայք, բայց ձեր այս արտօրանքն զիս կուրախացիէ: Ինծի հետ ջօքալատ կ'առնէ՞ք:

— Օ, ո՛չ, շնորհակալ եմ, երկնային բարեկամուհիս, բան մը չեմ կրնար ուտել, պատառ մը բան անգամ չեմ կրնար վար դրկել... ուտել ըսել կուզեմ... անպիտան:

Պարոնը այս խօսքերը ըսած ատեն սենեկին մէջ կը պտտէր, ձեւեր ընելով, խորը նայելով և երբեմն

երբեմն կանգ առնելով, ձեռքը ճակտին և ազդրին զարնելու և երկար հեծեծումներ արձակելու համար :

— Մհ, Տէր Աստուած, դոչեց էլէօնօր, իւր քաղցրիկ բարեկամին լուռ ու մունջ ձեւերէն ապշած, առաջ չնշմարեցի . . բայց բան մ'ունիք, Արդիւր, անհանգիստ, յուզուած կերեւիւք . . . բալորովին գունատ էք . . . մազերնիդ խառնակեալ են . . . ի՞նչ եղաք :

— Օ, ոչինչ, կին պաշտելի . . . յուզմունքս բանի տեղ մի գնէք :

— Բանի տեղ չգնեմ. ձեր գործերուն ես ալ մասնակից չպիտի ըլլամ . . . այլ ևս բոլոր ձեր մտածումները մտերմաբար ինձ չպիտի յայտնէք, և երէկ ինծի չըսի՞ք թէ մեր մէջ ամէն բան հասարակաց պէտք է ըլլալ :

— Ճշմարիտ է . . : Լաւ ուրեմն, քանի որ կը փափաքիք գիտնալ, ձեզի պատմեմ գլխուս եկածը . արդէն ես չեմ կրնար ձեզմէ գաղտնիք պահել. կուզեմ որ պահեմ, բայց ձեռքս չէ : Երեւակայեցէք թէ Պօրտօի սեղանաւորէս նամակ մ'ստացած եմ . . :

— Որ հարկւր հազար ֆրանք կը ղրկէ ձեզ . . :

— Ոչ, բուն խնդիրը հոտ է ահա . . . խաբեբայն խոստացած գումարը չէ ղրկեր, ինք կը կարծէ թէ մէկուն խոստում չեմ տուած և կը գրէ . « Հարկւր հազար ֆրանքնիդ ութն օրէն միայն պիտի կրնաք ընդունիլ, որովհետեւ այսօրուան ձեզ ղրկելիք ուրիշ բանի գործածեցի . բայց կարծեմ թէ ութն օր յապաղումը ձեր գործոց խառնակութեան պատճառ չըլլար » :

— Ի՞նչ կըլլայ, բարեկամս, յապաղում մ'է, և եթէ սեղանաւորին վրայ վախ չունիք . . :

— Վախ մի փրանալի և նապարի ամենէն պար-

կեշտ մարդն է այն . իրաւ, եթէ գնելիք ապարանիս համար մինչեւ երկու օր երեսուն հազար ֆրանք վրձարելու խօսք տուած չըլլայի, հոգս չէի ընել . . : Երէկ, ապարանքը ծախողը տեսայ . կերեւայ թէ մարդը այս գումարին շատ մեծ պէտք ունի, որովհետեւ նորէն ընծի ըսաւ . « Պարոն Արդիւր սը Բօզէնքէօր . . . եթէ մինչեւ հինքարթի օրը երեսուն հազար ֆրանք չի տաք, ձեզի յառաջուց լսեմ որ յապարանս ուրիշի մը պիտի ծախեմ . . . մանաւանդ որ ով որ ամենէն շատ ու շուտ տայ՝ այն կառնէ » : Ըսածն ալ կը գործադրէ խաբեբայն :

— Բարեկամս, Բարիդի մէջ ծախու ուրիշ ապարաններ տլ կան . . :

— Ո՛չ, էլէօնօր, անոր պէս ուրիշ ապարան չկայ . . . այնչափ կոկիկ, այնչափ հրաշալի, ձեր ընդունելու թեան այնչափ արժանի ուրիշ ապարան չկայ . . . : Մհ, եթէ այս առիթը ձեռքէ փախցնեմ, բնաւ չպիտի մըխիթարուիմ . . . ասկէ զատ, խօսքս չբռնե՛լ . . . կենացս մէջ առաջին անգամ ըլլալով խոստմնազանց պիտի գտնուիմ . . . պատիւս պիտի կոտորի . . . այլ ևս չպիտի համարձակիմ Սակարանը ներխայնալ . . . :

Արդիւր այս երկարաբանութիւնը կաւարտէ թիկնաթուռի մը մէջ իյնալով որուն մէկ անուակը կը կոտորէ, և գլուխը ձեռքերուն կը կրթնցնէ յուսահատ դէմքով :

Բայց այն ատեն էլէօնօր, որ սրոշում կուտայ, վեհ ձայնով մը կ'ըսէ :

— Միխիթարուեցէք, Արդիւր, սրտերնիդ հանդարտեցուցէք . . . փաղը, կէս օրին, երեսուն հազար ֆրանքնիդ պիտի առնէք . . . :

— Ի՞նչ կ'ըսէք, գեղեցիկ կին, ինչպէ՞ս կրնաք . . .

բայց ո՛չ, ո՛չ, չեմ կրնար ընդունիլ... այս վայրկե-
նական ծառայութիւնը ինծի մատուցանելու համար,
խենդութիւններ ընելու պիտի ելնէիք... ի՛նչ... ձե-
զի նեղութիւն տամ... ո՛չ... չեմ ընդունիր...

— Իրաւունք չունիք մերժելու... նորէն երէկ-
ուան խօսքերնիս կը յիշեցնեմ ձեզ... Ամէն բան հա-
տարակաց է մեր մէջ:

— Բայց, սիրելի բարեկամս, երեսուն հազար
ֆրանք է այս, ուրիշ բան չէ:

— Քանի որ մէկ քանի օրէն վճարելուդ վրայ վըս-
տահ էք, մեծ ծառայութիւն մը չէ:

— Օ՛ր ութ օրէն վճարելուս այնքան ապահով եմ
որքան ապահով եմ զձեզ պաշտելուս վրայ... բայց
և այնպէս... կը վարանիմ... կը վախնամ... կ'ուզեմ
երկաթուղիով Պօրտօ երթալ՝ ստակներս առնելու հա-
մար...:

— Տէր ողորմեա, ի՛նչ տղայամասութիւն... ալ ա-
ռարկութիւն չուզեր, այս դործը կարգադրուած է.
հիմա զիս ձգեցէք դործերնուդ գացէք, որովհետեւ
արդուզարդիս նայելու եմ, և կ'որոնջնելու ժամանակ
չունիմ: Գիտեմ որ միտանակիչները միայն մինչև կէս
օր իրենց դրամներեակը կը գտնուին... Գացէք, բա-
րեկամս, վաղը կէս օրին երեսուն հազար ֆրանքնիդ
կառնէք:

— Այդպէս կ'ուզէք որ բլլայ, լաւ ուրեմն...
ձեր ծառայն, գերին եմ... պէտք է որ հնազանդիմ,
բայց այս ըրած բաներնիդ... ո՛վ էլէօնօր, եթէ տասն
և երկու սիրտ ունենայի, տասներկուքն ալ ձեզի հա-
մար պիտի այրէին:

Այս խօսքերը ըսելով՝ գեղանին Արդիւր Էլէօնօրի
այսին համբոյր մը կ'առնէ սիրունին միւս այսը կը

ներկայացնէ, բայց երիտասարդը արդէն գաւազանը և
գլխարկը առած՝ արտօրանօք կը մեկնի, իբր թէ վախ-
նալով որ բարեկամահին միտքը չփոխէ:

Հազիւ Արդիւր դուրս կելնէ, տիկին Շուպլան,
չոքրատը մտնալով, գանգալը կը հնչեցնէ. աղախնը
կանչելու համար, և արդուզարդին կը վազէ՝ ըսելով.

— Կիսակօշիկներս, Մարինէթ... շուտ կիսակօշիկ-
ներս բեր և մինչև որ ես գլուխս չտկեմ, դուն կօշիկ-
ներս կապէ:

— Տիկինը շա՞տ կանուխ պիտի ելնէ...:

— Մարինէթ, երբ մէկը իւր հին բարեկամին...
իւր երազած մարդուն սէրը ցուցնելու ուզէ, կանուխին
ուշին չնայիր...:

— Այնչափ շատ ծխող պարոնը այսօ՞ր ալ ճաշը
հոս պիտի ընէ...:

— Չեմ գիտեր թէ ճաշի պիտի գա՞յ, մնացայ
հարցնելու... կարծեմ թէ ժամանակ չ'պիտի ունե-
նայ...:

— Ա՛յ աւելի աղէկ. որոհվեաւ տիկինը թէյ խը-
մելու հարկ չ'պիտի զգայ:

— Մարինէթ, մտածումներդ շատ արտառոց են...
ա՛հ, Աստուած իմ, որչա՞փ տագնաւեւ եմ...:

— Երէկուան կերածնիդ չէք մարսած, անկէ է...
երբեմն այս բանէն շատ օրեր հիւանդ կը պառկիք...:

— Ըսածդ չես գիտեր կ'որ. յուզմունքէս է...
մոտատանջութենէս է... խեղճ բարեկամ, որչա՞փ յու-
սահատեր էր:

— Այդ պարունը... կենացնուդ ամենէն գեղեցիկ
օրը, բա՞ն մը կ'որոնցուց, ի՛նչ եղաւ:

— Ատիկա քու գիտնալու բանդ չ'է... շուտ ը-
ր'է... ո՛հ... որչա՞փ դանդաղ ես:

— Եթէ տիկինը կը կարծէ թէ կօշիկ կապելը դիւրին բան է... սրունքնուդ տակը իւրօտեր է... :

— Թամբս ըսեւ կուզէք :

— Ո՛չ, տիկին, միայն սրունքնուդ տակը :

— Մինչև որ ես հագուիմ լմննամ, շուտ կառք մը բռնէ... Ժամով սակարկութիւն ըրէ... :

— Տիկինը կառքով դուրս պիտի ելնէ :

— Այնպէս կերեայ. շուտ ըրէ, Մարինէթ, հիմա ետ դարձած ըլլա՞լու էիր :

Խոհարարուհին շտապաւ սանդուղիէն վար կիջնէ՝ ինքնիրեն ըսելով.

— Սա երէկուան գեղեցիկ ստահակին համար է որ տիկինը առաւօտունէ ի վեր շարժման մէջ է... չեմ գիտեր... բայց վախնամ որ սա թքնողը խաղ մը խաղայ... վրան խնդկարներ է... իւր տարիքը ունեցող կին մը... պիտի հիւանդանայ... արդէն երէկ, եթէ թէյը չըլլար քործը գէշ էր... :

Վերջապէս կառքը կուգայ: Տիկին Շուպլան գրասեղանին մէջէն եկամուտի արձանագրութեան թուղթը կառնէ գրպանը կը դնէ, և կառքը հեծնելով փոխանակչի մը կերթայ, որուն հետ արդէն մէկ քանի գործեր ունեցած էր: Երբ հոն կը հասնի, արձանագրութեան թուղթը կը ցուցնէ փոխանակչին ըսելով.

— Պարոն, առէք սա երեք հազար երկու հարիւր ֆրանք եկամուտի մուրհակը, վաղուան համար երեսուն հազար ֆրանքի պէտք ունիմ, հաճեցէք այսօր այսչափ գումարի եկամուտէս ծախել:

— Հասկցանք, տիկին, որչափ որ կարելի է աղէկ գինով մը կը ծախենք այսօր... ձեզի երեսուն հազար ֆրանք պէտք է... մենք հազար երեք հարիւր ֆր-

րանքի եկամուտ կը ծախենք... քիչ մ'աւելի գրամ՝ կը հասնի ձեռունիդ:

— Շատ աղէկ, պարոն. վաղը կէս օրէն առաջ կընամ ընդունիլ այս գրամը...

— Եթէ կուզէք ժամը իննին, տիկին...

— Բիւր շնորհակալութիւն, պարոն. պատիւ ունիմ...

— Ներեցէք, տիկին, բայց պէտք է որ դուք անձամբ Սակատունը, փոխանցմանց սենեակը երթաք վաճառումնիդ ստորագրելու համար:

— Ի՛նչ, պարոն, պէտք է որ Սակատունը երթամ... Իմ տեղս դուք չէ՞ք կրնար երթալ:

— Անկարելի բան է, տիկին. բայց վայրկեանի մը գործ է. անմիջապէս կըլլայ...

— Բայց, պարոն, ես սենեակներուն տեղը չեմ գիտեր... Ի՛նչ գիտնամ որն է... :

— Կը ցուցնեն, տիկին, գիւրաւ կը գտնուի:

— Եթէ զիս Սակատունը տեսնեն, պիտի կարծեն որ արժեթուղթի վրայ խաղացող մ'եմ:

— Ձեզի ուշադրութիւն անգամ ընող չըլլար, և կը կրկնեմ նորէն թէ մէկ վայրկեանի գործ է: Սպասեցէք, տիկին, գրապիրտ արձանագրութեան թուղթերնիդ պիտի պատրաստէ:

Էլէ՞ծնօր շատ կը արոմի Սակատունը անձամբ երթալու. ստիպուած ըլլալուն վրայ, բայց արձանագրութեան թուղթը վաճառման մուրհակով ի միասին իրեն կը յանձնեն, և Սակատունը անձամբ երթալու զիջանելու ստիպուած է:

Նորէն կառք կը նստի և Սակատունը կերթայ: Հոն հապտած ատեն կէս օրը քիչ մ'անցած էր, և փոխանցման սենեակը կը հարցնէ, զոր շատ շտեւեր կը

գտնէ : Բայց հինգ վեց հոգի կապասեն , որոնք իրմէ առաջ պիտի անցնին , վերջապէս կարգը իրեն կուգայ և գործը կը լինցնէ :

Այն ատեն , էլէօնօր բոլոր պահանջուած պայմանները կատարած ըլլալուն վրայ ուրախացած , հանգարա քայլով մը ետ կը դառնայ , և այս սքանչել-չէնքին մէջ , ուր այնքան հարստութիւններ կը ժողվը ուին և կը փճանան , առաջին անգամ գտնուելուն համար , դուրս ելնելէ առաջ անոր ներսի կողմին վրայ ակնարկ մը ձգելու փափաքը չի կրնար զսպել :

Բայց երբ սանդուղիին ծայրը ընդարձակ շէնքին մէջ զազտագողի ակնարկ մը կը ձգէ , իւրաքանչիւր զարնող ամենէն առաջին բանը բաց կապոյտ գունով ըզգեստ մը հագած պարտն մ'է որ շէնքին վրայ հիանալ կ'երևի :

Էլէօնօր կ'ապչի , կզգեստնի , որովհետեւ այս պարոնը իւր ամուսինն էր : Պ. Շուպլան այն ժամանակ ի՞նչպէս հոն կը գտնուէր :

Ստիկա գտնելու համար , դառնանք այս անբաղդ ամուսնոյն զոր պոռթկարի տոմսակալաճառէն և օթեկապանուհիներէն կրած փորձանքներէն ի վեր չեմք տեսած :

ՆՈՐ ԶԱՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆՔ ՇՈՒՊԼԱՆԻ

Ճամբնուային Պոռթկար Պոմարշէի ամէն մէկ տունը մտնելը կը շարունակէր , և սակայն վերջապէս գտնուել էր իւր կնոջ տունը , և ստուգել , որ մը Էլէօնօրի բնակած տունը կը մանէ , և ըստ սովորականին

կերթայ դռնապանին կը հարցնէ թէ տիկին Նուարվիյը կը ճանչնայ :

— Տիկին Նուարվիյ . . . անշուշտ . . . երբորդ յարկըն է . կը պատասխանէ դռնապանը որ առջի օրուան ընդունած պատուէրը մէկէն ի մէկ չ'իջեր :

Բայց իւր կինը Շուպլանի հագած բաց կապոյտ զգեստը տեսնելով , ուժով մը ամուսնոյն բազուկէն կը հրէ , ականջն ի վար ըսելով .

— Է՛յ . աշուրներդ ո՞րի ես տուեր . . . չե՞ս տեսներ կոր որ կեղծամագործի կապոյտ զգեստմը հագեր է . . . գաւառացւոյ դէմք մ'ունի . . . Միտքէդ ելա՞ւ օրիորդ Մարինէթ ինչ ապսպրեց մեզի . . . ա՛խ , էրիկ մարդ չէ՛ք մի , գլուխնուդ մէջ անծեղիս չափ խելք չունիք . . .

Եւ դռնապանուհին ամուսնոյն սխալը ուղղելու համար կը փութայ բարձրաձայն ըսել .

— Ինչո՞ւ սխալ խօսքեր կ'ընեո պարոնին. Ալսիպիադ . . . երբորդ յարկը Նուար . . . տիկին Նուարվիյ կայ . . . անիկա Պլանվիյ է . . . Նուար (սեւ) չէ . . .

— Ա՛ , իրաւ , աղէկ ըսիք , կը պատասխանէ Պ. Ալսիպիադ խօսքը փոխելով , այո՛ , այո՛ , Պլանվիյ է . . . Նուարվիյ չէ . . .

— Աղէկ գիտե՞ք որ Նուար չէ , կը միմուայ Շուպլան իւր յուսոյ մէջ խաբուած ըլլալուն վրայ վշտացած :

— Այդ ալ խօսք է , պարտն , տան մէջ գտնուողներուն ամենուն անունը ականջիս մէջ է , կը յարէ դռնապանուհին : Ասկէգատ , ձեր փնտռած կինը ի՞նչպէս է . . . ամուսին , զաւակ , շուն ունի՞ . . . ի՞նչ գործ կ'ընէ :

— Իմ փնտռած կինս շատ աղէկ է . . . գրեթէ քառասուն տարեկան . . . կոր քիթ մ'ունի . . . որ կալ-

ուսաներովը կապրի... գեղեցիկ ակուսներով... գուտ երեք հազար երկու հարիւր... :

— Այդ կինը երեք հազար երկու հարիւր ակուս ունի... ա, Տէր Աստուած, ատիկա կին չէ, կոկորդիլոս է եղեր :

— Իմ խօսքս կալուածներուն վրայ է... որոց թիւը ձեզի կը գուրցեմ կոր, ... վասն զի գիտեմ... բնաւ զաւակ չունի, և սակայն ամուսնացած է... այսինքն տմուսնացած է, և սակայն ամուսին չունի... :

— Այդ ինչ խառնիխուռն բան է... :

— Դիւրին է հասկնալը... Տիկին Նուարմիյ տասն և ինը տարի է ի վեր ամուսինէն բաժնուած է... :

— Ա՛հ, հասկցայ... կերեայ թէ սրիկային մէկն է եղեր որ կը ֆինսֆլար և սիրուհիներ ունէր... որոնց հետ կուտէր բոլոր ունեցածը... և գուցէ կինն ալ կը ծեծէր... սրով հետեւ կան անանկ թշուառական ամուսիններ որ ամեն բան կընեն :

— Ո՛չ, պարոն, իմ ըսած մարդս սրիկայ չէր... ոչ կը խմէր և ոչ ալ սիրուհի ունէր... կատուի պոնդ մը զարկած մարդ չէր... ռըր մնաց որ կինը ծեծէ... ասկէ զօտ իր կինը շատ կը սիրէր... աշխարհիս մէջ իրեն համար կնոջմէն վեր բան չկար... անիկա իր կինը կը պաշտէր, ինչ կըսեմ, մինչև հիմա կը պաշտէ... որովհետեւ այդ թշուառ... այդ անբաղդ ամուսինը... ձեր առջեւն է... ես եմ :

Շուպլան այս խօսքերը ըսած ատեն՝ զրպանէն թաշկինակը կը հանէ և աշուրներուն կը տանի. սրով հետեւ սիրտը չարժած էր :

Դռնապանն ալ, տեսնելով բաց կապոյտ զգեստով մարդը արցունք կը թափէ, ի գուր կը շարժի. շատ անգամներ քիթը կը խնջէ և կամայ մը կնոջը կըսէ :

— Սա խեղճ մարդք կը մեղքնամ կոր... եկուր չիտակը ըսենք :

Բայց դռնապանուհին որ խոտասիրտ կին մ'է, կը պատասխանէ :

— Զայնդ կտրէ. մարդ չե՞ս դուն... վարձակալն իս խաբելու համար տռինք քսան սուն... մանաւանդ որ կը յուսամ թէ տակաւին ստակ ալ կուտայ... :

Յետոյ, խօսքը Շուպլանի ուղղելով, որ աչքերը կը սրբէ :

— Պարոն, ըսած խօսքերուս համար ներողութիւն կը խնդրեմ... բայց գիտէք... երբ մարդ չգիտնայ... սնշուշտ դուք սրիկայի կերպարանք չունիք... ընդ հակառակը... եթէ երեք աղջիկ ունենայի, երեքն ալ ձեզի կը վստահէի... բայց գալով ձեր կնոջ, երկրորդ յարկը բնակողները ձեր կնոջ ամենեւին չեն նմանիր : Տիկին Պլանմիյ ըսուածք քսան և հինգ տարեկան կին մ'է, եթէ քսան և հինգ տարուէ՛ս աւելի չէ... ինքը Ալեքերիս գտնուող զինուորականի մը կինն է... վարկէ ամուսինը իրեն նարինջ և թուզ կը դրկէ, բայց տեսնէք ինչ ուղտոր, մատուրնիդ կը լիշքք : կը տեսնէք որ բնաւ ձեր կնոջ նմանիր :

— Ուրեմն, պարոն դռնապան և տիկին դռնապանուհի, կրկին ներողութիւն կը խնդրեմ, յուսալով որ ուրիշ տեղ աւելի յաջող կեղնեմ :

Շուպլան այս խօսքերը ըսելով մեկնած էր, իր հետ կրելով դռնապանին ցաւերն ու յարգանքն :

Պ. Ալբիպիադի և նորա ամուսնոյն հետ ունեցած խօսակցութեան երկրորդ օրն էր որ մեր Շամբուուացին, որ միայն պուլքար Պամարէն տեսնելէն քիչ մը ձանձրանալու կակուէր, համարձակած էր մինչև բասսած տը Բաճօրամա երթալ :

Յեւոյ, Սալարանի մատ գտնուելով, վաճառած էր սոյ շէնքը տեսնել:

Պ. Շուպրան աշուքները կնոջը կողմը կուղղէ այն միջոցին երբ սա զինքը նշմարած էր: Անմիջապէս կը ճանչնայ իւր կինը և խփոյն տնօր կողմը կը խոյանայ ինքնիրեն ըսելով.

— Ինձն է, . . . ա՛, վերջապէս այս անգամ զինքը բռնեցի:

Բայց էլէ՞նօր իւր ամուսնոյն չսպասեր, ուստի կը փութայ փախչիլ շէնքին սանդուղիներէն տառն և հինգ տարեկան աղջկան մը պէս վար իջնելով, կը որպարդի կերթայ ամբսին մէջէն, որ արդէն կսկսի Սալարանին բոլոր մերձակալայրերը խուժել. կառքը ձգած տեղը կը վազէ, մէջը կը նետուի կառապանին պռուտով:

— Ճամբայ ելէք . . . շուտ ճամբայ ելէք . . . շուտ վազցուցէք:

— Հիմա տիկինը ո՞ւր երթալ կուզէ:

— Հոգ չէ . . . ուր որ կուզէք . . . երկար ատեն զիս պտտցուցէք . . . երբ որ բաւական ըլլայ՝ ես ձեզի կիմացնեմ . . . բայց կրցածնուդ չափ շուտ տառէք . . . ինչ որ ուզէք՝ կը վճարեմ:

Մինչդեռ տիկինը այսպէս կը վարուի, խեղճ Շուպրան, որ իւր կինը արդէն աչքէ կորսնցուցած է, առէնուն վրայ կիյնայ. մէկ մը յաջ կերթայ մէկ մը իւձախ . . . քիթը ձերուկի մը երեսին դարնելով տնօր ակնոցը վար կը ձգէ. ձերուկը կսկսի ետեւէն պռուտ, իսկ ինքը առանց ուշադրութիւն իսկ ընելու, վերջապէս կը յաջողի բազմութեան մէջէն դուրս ելնել և հըրապարակին վրայ կը հասնի՝ դռնելով.

— Ո՛ւր է . . . Ստուած իմ, ո՛ւր է . . . նորէն կոր.

սընցուցի՞ . . . ալ հայհոյելու կարգը եկաւ . . .

— Պարոնը մէկը կը փնտռէ, կըսէ միջնորդի պէս մէկը՝ որ Շամբընուացոյն ողբերը լսած է . . .

— Ս. յո՛ . . . անշուշտ, դեռ վայրկեան մը չ'է՞, Սալարանէն կին մը դուրս ելաւ, զայն կը փնտռեմ կոր . . .

— Սղէկ հագուած, վայելադէմ, կսկիկ կի՞ն մ'էր:

— Ճիշդ, ճիշդ, ըսածնուդ պէս . . . տեսա՞ք զինքը:

— Ս. յո՛, պարոն, դեռ հիմա սա վարը կեցող կառքը մտաւ . . . տեսա՞ք . . . աջ կողմի անկիւնը, կանաչ դոյնով քուրէն . . . տեսէք, կառավարն ալ տեղը կը նստի կոր:

— Ս. այո՛, տեսայ . . . լաւ . . . բէ՛ւր շնորհակալութիւն:

Շուպրան երկու քայլ հեռուն գտնուող կառքերուն կեցած տեղը եիթալով, շուտ մը միջնորդ քապրիօէ մը կը նստի և կառավարին կը պոռայ.

— Կառավար բարեկամ, սա վարի կանաչ քուրէն կը տեսնե՞ք կոր . . . անոր ետեւէն դացէք . . . աչքէ մի կորսնցնէք . . . երբ որ կենայ, դուք ալ կեցուցէք . . .

— Կօգտէ, քաղաքացի, ըսել է թէ ժամով է:

— Ժամով, օրով, ինչպէս որ կուզէք . . . ես առանց սակարկութեան պիտի վճարեմ:

— Ուրեմն ես ալ պիտի պիտի թուցնեմ . . .

Կանաչ քուրէն կը մեկնի. միջնորդն ալ անոր ետեւէն: Քուրէն քաղաքացի կառքի մը պէս կերթայ. միջնորդին կառավարը խարազանին հարուածները չինայեր ձիոյն՝ միշտ քուրէին հետ նոյն հեռաւորութեան մէջ

մնալու համար : Քուբէն փողոցներէն կանցնի , պուրվարներուն կը հասնի և Մատլէն եկեղեցւոյն կողմէն կը դառնայ :

— Ես ալ ելեր Պոմարչէ պուրվարին մէջ կը փնտրուեմ կոր զինքը . կըսէ ինքնիրեն Շուպլան . թաղը փոխած ըլլալու է : Սակայն երէկ չէ առջի օրը դռնապանը ինծի պատասխանեց . Տիկին Նուարվիյ , հոս է , երրորդ յարկը . . . մէկ մ'ալ կինը հակառակը ըսաւ . . . եթէ կինը չըլլար . . . թող պիտի տար որ վեր ելնէի . . . և երբ որ մեկնեցայ , թշուառութեանցս մէկ մասը պատմելէ վերջ , կարծեմ թէ ինծի աչք ըրաւ . . . Հիմա պիտի տեսնենք թէ սա կառքը ուր պիտի տանի զմեզ . . . վայ չար սատանայ , Շանդ-էլիզէի կողմը կերթայ կոր , կինս անտառին մէջ պտո՞յտ մը պիտի ընէ արդեօք . . . բայց Սակարանն էր . . . կերեւայ թէ կը խաղայ . . . ո՞վ էլէօնօր , ինչ կեանք կը վարես Փարիզի մէջ . . . բայց հիմա ուր որ կուգէ թող երթայ . . . բաւական է որ զինքը գտայ , և ալ աչքէս չպիտի կորսնցունեմ . . . եթէ մինչև Զինաստան ալ երթայ , կառքով ետեւէն պիտի երթամ . . . բայց կը յուսամ թէ զիս այնքան հեռուները չտանիր :

Կանաչ կիսակառքը Շանդ էլիզէի պարտադրուունէն կ'անցնի և Էմբէրադրիսի ճամբան կը բռնէ :

— Իրաւոր Պուլնէի գուռը կերթանք կոր , կ'ըսէ ինքնիրեն Շուպլան , կ'ըսեն թէ հիմա շատ գեղեցկացած է . . . թէ լիճ մը . . . փոքրիկ ամառանոցներ , կան գէշ չէ . կնոջս ետեւէն երթալու ասթիւ Պուլնենը անտառն ալ տեսած կըլլամ , մանաւանդ որ օգը սքանչելի է . . . և ինծի կուգայ որ պտտիլը նորաձեւութիւն է . . . շատ գեղեցիկ մարդիկներ կան . . .

Գուբէին ձին անտառին ճամբաներուն մէջ աւելի արագ կերթայ : Միջօրէինը , որ անշուշտ Քարիզի մէջ յոգնած էր , այլ ևս նեղութեամբ և խարաղանի հարուածներ ուտելով անոր ետեւէն կերթայ :

Ի դուր Շուպլան ամեն մէկ վայրկեան կառավարին կը պօռայ .

— Զենք երթար կոր , սիրելի բարեկամս , ուշագրտութիւն ըրէք . . . շատ հեռու կը մնաք կոր . . .

— Է՛ , պարոն , յանցանքը իմն չէ , կը պատասխանէ կառավարը . ազէկ կը տեսնէք որ բոլոր ճիգս կը թափեմ . . . բայց խեղճ ձիո արդէն այս առաւօտ Բանդէն և անկէ Պօնտի գնաց , ուր շատ յոգնած է . . .

— Կառքերնիդ նստած աստեսս ըսելու էիք ատիկա :

— Ես ինչ գիտնայի որ մեծի մը կառքին ետեւէն պիտի երթանք :

— Կը կարծէք թէ այս կանաչ քուբէն մեծի մը կառք է . . .

— Օ , անտարակոյս . . . մենք կը ճանչնանք , մենք , մնաց որ ճանչնալը դիւրին է :

— Արդեօք կինս կա՞ռք ունի , կըսէ ինքնիրեն Շուպլան աւելի զարմացած , արդեօք Սակարանին մէջ մեծ հարստութիւն գիզեց . . . ասանկ բաներ կըլլան . . . բայց կը զարմանամ , որովհետեւ խաղալ չէր սիրեր :

Յանկարծ միջօրէին ձին գետինը կիյնայ : Կառավարը կը հայհոյէ , սանձը կը քաշէ , բայց խեղճ կենդանին չուգեր կամ չկրնար ստքի ելնել : Այն ատեն Շուպլան դուրս կը նետուի և չուզելով կորսնցնել կանաչ գուբէն , երկու հարիւր սունոց մը կուտայ կառավարին , անոր ըսելով .

— Ահաւասիկ . . . ասէք . . . Ժամանակ չունիմ ըս . . .

պատեւու որ ձեր ձին հաճի քալելու . . . :

Եւ հոն թողով միօրոր, Շուպլան կսկսի գութին ետեւէն վալել . բարերախտաբար, վայելուչ ձիաւոր մը կառքին դռնակին կը մօտենայ, շնորհալից բարեւ մը տալով եւ ընդոստ ընդանալով կառքին մէջը գտնուող անձին հետ կը խօսի . ասոր վրայ կառավարը քիչ մը կամաց տանելու կսկսի :

— Կերեւայ թէ այս ձիաւորը էլէժնօրը կը ճանչնայ, կըլէ ինքնիրեն Շուպլան քրտնաթոր ճակատը սրբելով : Այս ձիաւորը շատ վայելուչ է . . . Կինս բարձր ընկերութեանց մէջ մտած ըլլալու է . . . Ոհ, Աստուծո՛ւմ իմ, ահաւասիկ ուրիշ մը որ միւս դռնա էն կը բարեւէ . . . ան ալ ձիով կառքին քովէն երթալով կը խօսի . ի՞նչ ալ դեղեցիկ ձի մը ունի . . . Նշովից արմատ . . . աւելի շուտ երթալ սկսան . . . երբէք չիպիտի կընամ անոնց հասնիլ . . . փոյժաղս ուռեցաւ . . . Եթէ վարձու էջ մը գտնալի . . . բայց անանկ բան չեմ տեսներ կոր . . . Արդեօք էլէժնօրը նորէն պիտի կորսնցնեմ առանց մատուցանելու անոր, յարգանքներս . . . Ոհ, կարծեմ ես ալ նստած կառքիս ձիուն պէս պիտի իյնամ . . .

Յանկարծ ձիաւորներէն մին որ կանաչ գութին դռնակներէն միոյն քովէն կը խօսէր, իւր ձին կը կեցնէ իւր ստպանդակներէն միոյն վրայ բան մը ընելու համար : Շուպլան ընդհուպ այս ձիաւորին կը հասնի, անոր կը մօտենայ եւ կ'ըսէ, զանի բարեւելով .

— Պարոն, կը հաճի՞ք ծառայութիւն մը մատուցանել ինձի :

— Ի՞նչ կը խնդրէք, պարոն :

— Սա գութին մէջ եղող տիկինը կը ճանչնաք, այնպէս չէ . . .

— Այո . . . եւ հիմայ ալ պիտի հասնիմ այդ կառքին :

— Արդեօք շնորհք կընէ՞ք աղաչելու այդ տիկնոջ որ կառքը կեցնէ . . . կուղեմ երկու խօսք ըսել իրեն . . .

— Ուրեմն դո՞ւք ալ այս տիկինը կը ճանչնաք .

— Կը ճանչնամ ալ խօսք է . . . կ'ինս է . . .

— Ձեր կի՞նը . . .

Եւ երիտասարդ ձիաւորը կսկսի խնդալ այս խօսքին վրայ յետոյ կը գոչէ .

— Աղէք գիտէ՞ք որ այս տիկինը ձեր կինն է . . .

— Շատ աղէկ . . . Եւ ասոր ապացայցը սա է թէ շատոնց է ետեւէն կը վազեմ կոր . . .

— Ձէի յուսար որ ամուսնացած ըլլայ . . . միշտ հակառակը ըսած էր մեզի . . .

— Ձեմ զարմանար . . . քանի որ անունս անգամ կըրել չուզեր :

— Օ, բայց շատ ծիծաղելի բան է այդ . . . Սպասեցէք, յանձնարարութիւննիդ պիտի կատարեմ . . . Իրաւոր շատ պիտի խնդանք հիմայ . . .

Երիտասարդ ձիաւորը ուժգին յառաջ կը մղէ իւր ձին, վայրկենի մը մէջ գութին կը հասնի, անոր մէջ եղող անձին հետ յուզմամբ մը կը խօսի եւ գրեթէ անմիջապէս կառքը կը կենայ :

— Հաւանեցաւ ինձի սպասել, կըսէ ինքնիրեն Շուպլան : Շատ ազնուութիւն . . . դռնակներէն մին ալ բացուեցաւ . . . զիս իւր քովը առնել կուզէ . . . Ոհ, բոլոր նեղութիւններս պիտի մոռնամ :

Եւ մեր Շամբընուացին փութացնելով իւր քայլերը, վերջապէս գութին կը հասնի Բաց դռնակին կը մօտենայ պոռալով .

— Էլէժնօր, ես՝ եմ :

Բայց բոլորովին ապշած կը մնայ, ինքզինքը հաղիւքսան և չորս տարեկան, ամենավայելուչ կերպով հագուած մանկամարդ կնկան մը տուջե գտնելով, որ, զանի տեսնելով, անվերջանալի ծրծաղ մը կը փրցնէ և վերջապէս կըսէ.

—Ա՛, այս պարոնն է որ կըսէ թէ ամուսինս է... Ծառ ուրախ եմ իրեն հետ ծանօթանալուս վրայ...:

Թշուառն Շուպլան կը հայտնայ որ նորէն խաբուեր է, և ներողութիւն կը խնդրէ:

— Տիկին... բիւր ներողութիւն... ներեցէք ինձ... անանկ ըսին ինձի... կը կարծէի որ կ'ընա այս գոբէն նստած էր... Ստիպանէն դուրս ելած ատենս...: Նորէն սխալած եմ... Ստիպանէն մինչեւ հոս ձեր կառքին ետեւէն վազեցի... հաճեցէք ներել ինձ...:

— Բոլորովին ներուած է ձեզ, պարոն. կը պատասխանէ մանկամարդ կինը սիրուն ժպիտով մը, հիմա ստոյգ գիտէք որ ձեր կ'ընը չեմ, այնպէս չէ՞:

— Աւաղ, ոչ, տիկին:

— Ես պարզ ողբերգուի գերասանուհի մ'եմ, պարոն, որուն համար կըսեն թէ բաւական տաղանդ ունի և որ շատ երջանիկ պիտի ըլլայ երբ երբեմն գաք ինքը ծափահարելու:

Այս խօսքերը ընկնելով գեղանի կինը կը բարեւէ զՇուպլան, իւր կառքին դռնակը կը գոցէ, և գոբէն կը մեկնի վերտօխն, ինչպէս նաև երկու ձիաւորները որք անոր երկու քովերէն կերթան:

Գալով Շուպլանի, սա գլուխը կախած Բարիզի ճամբան կը բռնէ, մոնալով:

— Միշտ տրամուլիւն... բայց ինչո՞ւ համար այս տխուրին հաստատցի... կամ մանաւանդ ինչո՞ւ հա-

մար այս կառքին ետեւէն երթալէ առաջ, չը գտցի մէջը նայելու... , յոգնեցայ... , ոսկորներս կտրտեցան... , չունչ չեմ կրնար կոր առնել... : Ո՛ր էլէօնօր, չէք գիտեր թէ ձեզի համար ինչեր կը քաշեմ կոր:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՏԵՍԱՐԱՆ ՄԸ

Մինչդեռ իւր ամուսինը միտքոտով Պուլօնի անտառին մէջ կը շրջէր, տիկին Շուպլան Բարիզի մէջ կառքով կը պտտէր: Մին իւր կնկան ետեւէն կը վազէր, միւսը իւր ամուսնոյն խաղարկութիւններէն պըրծիլ կը ջանար:

Չորս ժամ փողոցներուն և պուլպարներուն մէջ պարտիլէ վերջը, էլէօնօր վերջապէս իւր տունը մանեւ յարմար կը գտատէ:

Հոն իւր աղախներ կը գտնէ՝ որ մեծ մատառն ջուլեան մէջ կը գտնուէր իւր տիկնոջ բացակայութեան վրայ:

— Կը վտնայի որ տիկինին կառքը թաւալած չըլլայ, կը թէ Մարինէթ, և յետոյ ճաշը պատրաստելու համար հրաման քաղուած չէ՞, վրան զի տիկինը անքան չուտով դուրս ելաւ:

— Ո՛հ, Մարինէթ, նորէն այս սոսկալի պատահումն ըրի...: Ես Մէտտեայի գլուխը... , միշտ բաց կապոյտ զգեստով...:

— Ձեր ամուսինը:

— Այո, պարոն Շուպլան... հիմա սղէկ գիտեմ որ,

դուրս ելլալուս պէս գանի առջևս պիտի գտնեմ :

— Տիկինն առջեւն էր :

— Այսինքն ինձմէ հարիւր քայլ անդ ին . . . Սակա-
րանին մէջ . . . նշմարեցի որ զիս կը տեսնէր . . . այն
ատեն փախչիլս մէկ ըրի . . . Խենդ դարձեր էի , կառ-
քիս մէջ նետուեցայ . . . միայն թէ հետքս կորսն-
ցուցած ըլլայ :

— Տիկին , աղէկ կընէք եթէ քանի մը օր դուրս
չեւնէք :

— Աղէկ կըլլար , բայց պէտք է որ վաղ առաւօտ
դուրս ելնեմ անպատճառ . . . էն ուշը ժամը տաս-
նին . . .

— Ի՞նչ , տիկինը անգամ մ'ալ վտանգի պիտի
ենթարկէ՞ ինքզինքը . . .

— Ի՛նչ ընեմ , Մարինէթ . . . Երբ խնդիրը մեր
որտին սիրածին ծառայութիւն մը մատուցանելուն վը-
րայ է , պէտք չէ վարանիլ . . .

— Աղէկ ըսիք , տիկին , ձեր որտին սիրածը քիչ
մ'առաջ եկաւ . . .

— Ինչպէ՞ս . . . Ի՞նչ ըսել կուզես :

— Այն պարոնը որ կը ծխէ , կը թուքնէ և այն-
քան աղէկ կը խմէ . . .

— Արդիւր Ռօդանքէօր . . . եկա՞ւ . . .

— Այո , տիկին , ժամը չորսին ատենները , որովհե-
տե հիմա հինգն է :

— Ի՞նչու համար ինծի չ'ապասեց . . . , ի՞նչ ըսաւ :

— Ինծի հարցուց թէ ուր էիք , Պատասխան տուի-
Պարոն , տիկինը կը գլորի կոր . . .

— Գլորի՞լ . . . Ի՞նչ ըսել է գլորիլ :

— Բանի որ տիկինը կառք նստեցաւ . . . ինծի

անանկ կուգայ որ երբ մարդ կառք նստի , կ'գլորի . . .

— Զարմանալի կերպեր ունիս խօսելու մէջ . . .
Վերջը ,

— Վերջը , այս պարոնը ըսաւ ինծի . Այո՞ր ճաշի
համար ի՞նչ ունիք : Պատասխանեցի . Ոչինչ : Այն ա-
տեն գաւազանը առաւ և գնաց ինծի ըսելով . Ուրեմն
ուրիշ տեղ պիտի երթամ՝ ճաշելու :

— Ո՛հ , որչա՛փ խենդ ես , Մարինէթ . ինչո՞ւ հա-
մար ըսիլ թէ բան մը չ'ունիս . . .

— Խաչ որ ճշմարտութիւնը այս է , երէկ ամենբան
լսփութեցաւ . . .

— Է՛ , ես չի՞ պիտի ճաշեմ . Բարիդի մէջ միշտ ու-
ղածդ չ'գտնուիր . . . Գիտ խորոված վառեակ մը բեր-
տոցան մը չ'ինէ . . . Ըսե՛լ թէ բան մը չ'ունիմ . . .
Գրաւ կը գնեմ որ Արգիւր հետս պիտի ճաշէր . . .

— Աղէկ ալ ըրի որ տասնիկ պատասխանեցի , կը-
սէ Մարինէթ ինքնիրեն խոր տիրուհւոյն ճաշին համար
պէտք եղածը գնելու գացած ատեն : Եթէ դուն ըլլա՞ս
ձանձրութիւնը կառնե՞ս այնպիսի պարոնի համար որ
քերդի կրիայ կըսէ . . . Չեմ գիտեր խեղճ Շուպլանը
ինչպէս է . . . Բայց կտրելի չէ որ ան ալ իւր պարոն թիւ-
թիւրէն աւելի աղտեղի և աւելի անամօթ ըլլայ . . .

Էլէ՞ծնօր տամոյ՞լ իրիկունը տխուր է , որովհետեւ
իւր սիրելին չէ եկած : Բայց հետեւեալ օրը , ժամը
իննին կը հագուի կը պատրաստուի . ջօքօլաքը կը խմէ .
կառք մը կը բռնէ և իւր գործակատարին կերթայ .
իւր սպասուհւոյն ըսելու չ'մոռնալով .

— Եթէ հոս չեղած ատենս պարոն Արգիւր Ռօ-
դանքէօր գայ , թող ինծի սպասէ . . . Իրեն ըսէ թէ
դուրս ելայ , ան դիտէ ինչ բանի համար ըլլալը , ժա-
մը տասն և մէկէն առաջ պիտի վերադառնամ . . . Բայց

Թող ինձի սպասէ . . . : Չըլլայ որ Թող տաս որ դուրս ելնէ . . . :

— Բայց դուռին առջև ալ չպիտի կայնիր որպէս զի իւր գեղեցիկ մարդը դուրս չելնէ, կըսէ մտքէն Մարինէթ, տեսնելով որ իւր տիրուհին կառքը կը նստի : Ահա նորէն կը գլորի կոր . . . ինքզինքը տուեր է անոր . . . ի՞նչ տեսակ բան . . . : Ի՞նչ մեքենա . . . : Երբեքն է չեմ հասկնար, ծառայութիւն մատուցանել . . . : Իւր արտին սիրածին, ինչպէս զանի կը կոչէ . . . : Չեմ գիտեր . . . : Բայց կը վախճամ որ սա սիրելի բարեկամը յիմարութիւններ ընել տայ իրեն :

Տասն և մէկին քառի մ' փայրկեան մնացած էր, երբ էլէճօնօր տուն կը մտնէ . քաղցր գոհունակութիւն մը կը տեսնուի իւր դիմաց վրայ : Չեւքը թղթապանակ մը բռնած է զոր սեւեակը մտած պահուն սեղանին վրայ կը դնէ, յետոյ զլիսարկը կը հանէ, ըսելով .

— Եկաւ Մարինէթ :

— Ո՛վ, տիկին :

— Ո՛վ պիտի ըլլայ, աղէկ գիտես որ Արդիւրէն զատ ուրիշ մէկու մը չեմ սպասեր . . . :

— Ոչ, տիկին, չեկաւ :

— Ո՛հ, ո՛րչափ կը փափաքիմ զինքը տեսնել . . . : Այնքան դժ պիտի ըլլայ երբ իրեն տամ այս . . . : Ո՛հ, Աստուած իմ . . . : Դուրս գրի . . . : չեմ գտներ կոր . . . : Տէր Աստուած, կորսնցուցի՞ արդեօք :

— Ի՞նչ կը փնտռէք, տիկին :

— Թղթապանակ մը . . . : Բայց և այնպէս կարծեմ թէ ներս մտած ատենս ձեռքս էր . . . :

— Ահաւասիկ սա սեղանին վրայ է, տիկին . . . : Ներս մտած ատենիդ հոն դրիք . . . :

— Ո՛հ, իրաւունք ունիս . . . : Շունչ կառնեմ հիմա, վախցայ . . . :

— Կերեւայ թէ այս թղթապանակը թանկագին է . . . :

— Օ՛, այո՛, Մարինէթ . . . : Կը հաւատամ որ անոր մէջ երեսուն հազար ֆրանք ըլլայ :

— Երեսուն հազար ֆրանք . . . , ահա մեծ գումար մը . . . : Ասով Բարիդ ծախու կառնուի : Տիկինը այս ստակը ի՞նչ ընել կուզէ :

— Մատուցութիւն մատուցանել անոր որ քսան տայ ըիէ ի վեր ինձի հաւատարիմ մնաց :

— Ի՞նչ, տիկինը այս պարսն Արդիւրի՞ն պիտի տա այս ամենը :

— Տա՛ւ . . . Է՛, ոչ . . . օ՛, ան ստակի պէտք չունի . . . : Բայց քառի մ' օրուան համար փոխ կառնէ ինձմէ . . . : Ինք ըիջ ժամանակէն հարիւր հազար ֆրանք պիտի առնէ ի՞նք :

— Տիկին, զգուշացէք : Ունեցածը մարդս ձեռքէն չը հաներ . . . , բայց փոխ տրուածը . . . :

— Բաւական է, շնորհք ըրէ խորհրդածութիւններդ . քեզի պահել . . . , դուրս ելիր . . . :

Մարինէթ խոհանոցը կը վերադառնայ ինքնիրեն ըսելով . Եթէ ես մէկու մը երեսուն հազար ֆրանք փոխ տայի, առաջուց քաւասուն հազար ֆրանքի աւանդ մը կ'առնէի :

Էլէճօնօր հազուադէպ կը փոխէ, յետոյ ժամացոյցին կը նայի իրեն կերեւայ թէ ժամանակը իր ուղածին պէս չանցիր : վերջապէս չը կրնալով իւր անհամբերութեան յաղթել, պատու հանին տա՛լ, կը նստի յուսալով որ ըիջ ատենէն Արդիւր Ռօզանքէօրի դալը կը տեսնէ :

Արդէն բաւական ժամանակ կայ որ պատուհանին

առջև նստած է, մէկ մալ կը լսէ որ զանգակը կը զարնեն, իսկոյն տեղէն կեննէ, պոռալով :

— Անէ, ահաւասիկ . . . , պէտք չեղած կողմը նայած ըլլալու եմ . . . : Է՛, Մարինէթ չը բանար . . . , անտարակոյս դուրս ելած ըլլալու է . . . : Ո՛հ, ես՝ երթամ, զանի չսպասեցնեմ :

Այս ըսելով, կը վազէ դուռը բանալու և իւր ամուսնոյն հետ դէմ առ դէմ կը գտնուի :

— Պարոն Շուպլան, կը միմուայ էլէօնօր, չփոթած :

— Այո, տիկին, ես եմ, կը պատասխանէ Շուպլան իւր կնկան շնորհալի կերպով մը ժպտելով :

Եւ այս վերջնոյն ապշութենէն օգուտ քաղելով, ներս կը մտնէ, դուռը կը դոյցէ և տան մէջ կը սպըռի ըսելով :

— Ո՛հ, շատ դիւրին չգտայ զձեզ այնքան աւտենէ ի վեր է որ կը փնտռեմ զձեզ . . . Բայց այս տան վրայ փոքր տարակոյս մ'ունէի . . . : Անցեալ օր, դու նապանը զիս խողցուց առաջ այս ըսելով, ետքն ալ ոչ այս տան դիմացը պուլվարին վրայ կը պըտըտէի, երբ հիմայ, պատահանին առջև ձեզի տեսայ . . . : Ո՛հ, այն ատեն, ալ տարակոյս չունեցայ, ուստի և բռնի տան մէջ մտայ . . . և երբ դռնապանուհին ինծի հարցուց թէ ո՛ւր կերթայի . . . , կարծեմ թէ պատահախան տուի Մէկգլի՝ կորիւր . . . : Խեղքս գլխէս թռած էր :

— Է՛ ուրեմն, պարոն, հոս եմ . . . , ինչո՞ւ համար անդադար ետեւէս կը վազէք : Ձե՞ք գիտեր որ երկար ատենէ իվեր տեսնել չեմ ուզեր զձեզ . . . : Եթէ Բարիզ եկայ, եթէ հասցէս ձեզի չիմագոյցի, պէտք էիք գուշակել թէ չէի ուզեր որ այլ ևս ձեր այցելութիւններով զիս ձանձրացնէք :

— Ո՛հ, էլէօնօր . . . , սյգ ձեր իօսըը շատ ցաւ

կը պատճառէ ինծի . . . , սակայն կարծեմ թէ շատ անգամ ձեզի չեմ ձանձրացներ :

— Պարոն, այն վայրկենէն օր իրար ձգեցինք, պատճառը այն էր թէ իրարու հետ աղէկ չէինք . . . , այն ատեն ինչ հարկ կայ զիս փնտռելու ելնել :

— Բայց, տիկին, ես չէի որ բաժնուիլ ուզեցի, այլ դուք . . . : Ես ձեր քովը շատ աղէկ կը գտնայի ինքզինքս, որովհետեւ կը պաշտէի զձեզ, լաւ՝ դիտէք : Ի բացակայութիւնը փոխանակ այս սէրը մտրելու, աւելի բորբոքեց :

— Ո՛հ, պարոն, կաղերսեմ ձեզ, շնորհք ըրէք ձեր զգացումները չըսելու ինծի և չվերադառնանք անցեալին վրայ . . . : Ձիս տեսնել կուզէք, այնպէս չե՞ ուրեմն, տեսաք . . . , ապահով եղաք որ ողջ առողջ եմ : Արդ հաճեցէք դուրս ելնելու :

— Ի՞նչ, տիկին, զիս այսպէս շուտ մը կը ճամբէք, առանց թող տալու որ քիչ մը հանգչեմ . . . զիս՝ որայնքան յողեսցայ զձեզ փնտռելու համար . . . : Երէկ ալ Պուլօնի անտառին մէջ կառքի մը ետեւէն վազեցի, կարծելով թէ դուք նստած էիք անոր մէջը :

— Կը ցաւիմ, պարոն. կառքերուն ետեւէն վազեցէք, եթէ այդպէսով կըրօսուէք, բայց այլ ևս իմ ետեւէս մի վազէք և անիջապէս մեկնեցէք . . . : ձեր օգտին համար է որ կըսեմ, որովհետեւ եթէ զձեզ հոս գտնէ . . . :

— Իմ օգտին համար . . . չեմ հասկնար կոր :

— Ի՞նչ փոյթ . . . : Գացէ՛ք . . . չե՞ք տեսներ կը դողամ . . . մեծ տաղնապի մէջ եմ :

Այս վայրկենիս զանգակը նորէն կը զարնուի էլէօնօր կը տոգուենի, թոթովելով :

—Ո՛հ, Աստուած իմ, ահա ինչ որ զիս կը վախ-
ցնէր... ա՛ն է:

—Ա՛յն ուլ է, տիկին:

—Այն որ երգում ըրած է զձեզ սպանեալու...
զձեզ մեռցնելու, եթէ երբէք տանս մէջ տեսնէ զձեզ,
և ըսածին պէս ուլ կ'ընէ... այնքա՛ն կը սիրէ զիս:

—Է՛, ո՛ւլ է տեսնենք այդ պարոնը որ զիս սպան-
նել կ'ուզէ եթէ հոս գամ... ի՞նչ խառնըով, եթէ
կը հաճիք... ըսէք, տիկին, վերստին ամուսնացա՞ք...
ամուսնաւորուծութիւն չըրինք, սակայն... թողունք որ,
այլ ևս ամուսնաւորուծութիւն չեն ընէր...:

—Ո՛հ, Աստուած իմ... նորէն զարկաւ... Ար-
դիւրն է... զանգակին զարնելէն կը ճանչնամ թէ
ինքն է:

—Օ Արդիւրն է եղեր:

—Ո՛ւլ երկինք... դուռը բացին... Մարինէթ վեր
ելած ըլլալու է... Սա սենեակին մէջ մտէ՛ք, պա-
րոն... շուտ սա սենեակին մէջ, և մի խլրտիք, պա-
րոն, կաղերսեմ ձեզ, ապա թէ ոչ ստակալի աղետի
մը պատճառ կըլլաք:

—Բայց, տիկին...

Եւ էլէժնոր խօսած տանն իւր ամուսինը ապակեւոր
դուռով դէպ ի մեծ սենեակ մը կը մղէր որ էլէժնորի տը-
գուղարդի սենեակին գիմացը կ'դռնուէր: Խեղճ Ծուալ-
լան թող կուտայ որ զինքը մղէ և իսկոյն սենեակին
դուռը իւր վրայ կը դրոյսի. բայց կարելի չէ զանի
անդ վազել, վասն զի այս սենեակին դուռը պարզ
բոլորով մը կը բացուէր:

Այն ատեն էլէժնոր թիկնաթուռի մը վրայ կը նըս-
տի և նայն վայրկեանին գեղեցիկն Արթիւր իւր սենեակը
կը մտնէ:

—Բիւր անգամ բարի ը'յո, չնաշխարհիկ, բարե-
կամուհի... ի՞նչպէս է ձեր թանկագին օրակուսութիւնը
որուն կապուած է ճակատագիրս:

—Շնորհակալ եմ, սիրելի Արդիւր... աղէկ եմ...
այսինքն... այժմ այնպէս քիչ մը յուզեալ եմ...
ջիզերս կըցալիս կար:

—Գեղանի կանանց ցան է այդ... ձերինն ալ
այնպէս ըլլալու է... ես շատ յոգնեցայ, ո՛րք:

Եւ պարոնն ուլ թիկնաթուռի մը վրայ կը վառուի,
որ ճիշդ միւս սենեակին դռան գիմացն էր:

—Կրէկ, մինչև երեկոյ պարանցայ, երեսուն հա-
զար ֆրանքնոյ դրամ թուղթ մը գտնելու համար,
բայց բարեկամներս գիւղերը գացած էին... միշտ այս-
պէս կըլլայ՝ երբ իրենց պէտք ունենայ մէկը:

—Ինչո՞ւ համար այդ ձանձրութիւնը կրեցիք.
Արդիւր, ձեզի ըսած չէի՞ թէ այսօր, կէս օրին, ձեզի
պէտք եղած դուռը պիտի ընդունիք... ուրեմն վրա-
հատ չէի՞ք խոստմանս վրայ:

—Օ, շատ աղէկ դիտեմ որ խոստումնիդ կը կա-
տարէք... և անկարելի է որ չկատարէք, բայց ուղե-
ցի որ պէտք չունենամ ձեր երեսուն հազար ֆրան-
քին... տեսայ ծախողը անպիտանը չուղիւ ձգել քանի
մ'օր... անմիջապէս պէտք է իրեն այդ դուռը:

—Է՛, ուրեմն, Արդիւր կրնաք զանի դո՛հ բնել...
ահաւասիկ, առէ՛ք այս թղթապանակը, ձեզի պէտք
եղածը առաք մէջն է:

Արդիւր մօզանքէօր կը փութայ թղթապանակը առ-
նելու և զայն շատով մը իւր դրպանին մէջ կը խոթէ,
պառաւով:

—Ճշմարիտը, չտեսնուած բարեկամուհի մէ՛ք, չըն-
աշխարհիկ կին մէք, բայց հրաման ըրէ՛ք ինձ կրակին,

Յուրին և որ և է բանի մը մէջ նետուելու, կնետուիմ. . . .
շատ երջանիկ դէտլով ինքզինքս այսպէս իմ անձ-
նութիւնս ձեզի ցուցանելով:

— Գիտեմ, Արդիւր, գիտեմ. . . բայց քանի որ հիմա
գործերնիդ կրնաք լինցունել. . . գացէ՞ք երկար ժա-
մանակ մի՛ սպասեցէ՛ք ծախողը:

— Արեւն ալ տաք է որ այսքան շուտ բաժնուիմ ձեռնէ
կատառասանէ գեղեցիկ պարոնը սաքի ելնելով, բայց
արդարեւ աւելի աղէկ է անմիջապէս լինցնել այս գործը
. . . շատ կը վախնամ որ ձեռքէս կը փախցնեմ այս
սքանչելի պանդուկը: Կը ներէ՞ք որ ի տեսութիւն բսեմ
ձեզ. . . : Ձեռքերնիդ, հրեշտակս, թող զայն սրտիս վրայ
սեղմամ:

— Կաղաչեմ. . . . գացէ՛ք, Արդիւր, ժամանակ
մի կորսնցնէք:

Բայց մինչդեռ այս պարոնը իւր գաւազանը և գըլ-
խարկը կը փնտռէ, Պ. Շուպլան որ բաւական ժամանակ
ունեցած էր ուղածին պէս զանի քննելու, որովհետեւ
ապալիւսը դռան վարագոյրը տեղեր ունէր նայելու
համար, յանկարծ սենեակէն դուրս կեղնէ ըսելով.

— Ներեցէ՛ք, պարոն, ձեր մեկնելէն առաջ, կու-
գեմ ձեզի երկու խօսք ընել:

ՈՐՆ Է ԱՄԵՆԷՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ԱՆՈՒՆԸ

Շուպլան տեսնելով, գեղեցիկն Արդիւր խօսված կը
հալ, միմաւով.

— Ա՛, նզովից արմատ. . . ահա ուրիշ մ'ալ. . . ո՞ր

ստատանային ծակէն դուրս ելաւ տոհիւս:

Գալով Էլէօնօրի սա բարկութենէն մանուշակի գոյն
կառնէ և սպառնալից ձայնով մը իւր ամուսնոյն կըսէ.

— Պարոն, ինչո՞ւ համար այս սենեակէն դուրս
ելաք առանց իմ հրամանիս: Շատ յանդուգն էք որ
անհնազանդ գտնուեցաք ինձ դէմ:

— Տիկին, ներեցէ՛ք, եթէ այս բանտէն դուրս ե-
լայ ուր ստիպեցիք զիս որպէս զի մոռնեմ, պատճառը
այն է որ պարոնին ձայնը ականջիս զարկաւ. . . ինքնի-
րենս ըսի. «Ահաւասիկ ձայն մը զոր կը ճանչնամ», այն
ատեն վարագոյրը մէկդի ընելով նայեցայ: Նախ և ա-
ռաջ, որովհետեւ պարոնը ուրիշ հագուստ հագած
է. . . շատ աւելի վայելուչ. . . չէի կրնար համազուիլ
մէկէն ի մէկ թէ ան էր. . . բայց թէպէտեւ մի և նոյն
հագուստները հագած չէ և իւր պեխերը և մօրուքին
մի մասը կտրած է, կարծեմ սխալած չեմ ըլլար եթէ
ըսեմ թէ Էրնէսդ բարեկամս է որ հոս կը գտնուի:

— Ձեր բարեկամը Էրնէսդ, կըսէ Էլէօնօր զարմաց-
մամբ: Ի՞նչ կը նշանակէ այս, Արդիւր. . . արդեօք Էր-
նէսդ ալ կը կոչուիք. . . միթէ Պ. Շուպլան կը ճանչնա՞ք:

Կ'եմ պարոնը, որ բաւական ժամանակ ունեցած է
ինքզինքնի գալու և իւր համարձակ դէմքը վերստա-
նալու, ձեռքերէն մին իւր աղդրին վրայ կը կրթնցնէ,
գլուխը ետին կը տանի և լիւր դէմքով Շուպլանի նա-
յելով, կը պատասխանէ.

— Ես. . . ճանչնամ պարոնը. . . Ստատանան տանի
զիս եթէ երբէք զինքը տեսած եմ. . . առաջին անգամ
ըլլալով երեսը կը տեսնեմ կոր. . . որ այնչափ այլան-
դակ է որ մէկ անգամ տեսնելով կը ճանչցուի. . . Գա-
լով անուանեցուս գիտէ՛ք, գեղեցիկ տիկին, որ Արդիւր
Ռօզէնքէօր է, ուրիշ անուններ ունեցած չեմ. . . այս

անունները շատ սիրուն կը գտնեմ՝ և ի՞նչու համար փոխեմ:

Այս պարօնին համարձակութեան վրայ խեղճ Շուպլան կը յողդողդի իւր համազման վրայ, կը վախնայ որ սխալ մը ըրած չըլլայ և կը մրմնայ:

— Այս ատեն շատ դժբախտի բան է . . . ձայնը մի ենչի է . . . և դէմքին գիծերը այնքան կը նմանին . . .

— Եւ ի՞նչ տեսակ մարդ է այդ պարօն Էրնէստը զոր կարծեցիք թէ պարօնն է, կըսէ Էլէօնօր արհաճարհատ դէմքովմը:

— Այդ պարօն Էրնէստը . . . մէկն է որուն հանդիպեցայ Բալիզ եկած օրս . . . որ անմիջապէս հաճեցաւ զիս առաջնորդելու այս քաղաքին մէջ . . . որուն հետ ամբողջ օր նախաճաշեցի Ֆիֆօլի փողոցին մէջ . . . և օր . . . ազատօք եմ, քաակա և ընչառափս դողցաւ:

Էլէօնօր նստած տեղէն վեր կը ցատկէ պռապով:

— Ո՛հ, այդ ի՞նչ սարսափելի բան, քաակահատ մը . . . գրպանախող մը . . . և կըցաք կարծել թէ պարօնն է: Բայց այդ անարգանք մ'է, այդ պիտի եսթաղրում մը թշնամանք մը ծանր նախատինք մ'է:

Արդիւր Ռօզանքէօր ծիծաղիլ կը ջանայ ըսելով:

— Ես շատ ծաղրելի շատ կատակերդական կը դըռանեմ այս խօսքերը և երկար ժամանակ անոնց վրայ պիտի խնդամ, նզովից արմատ իրաւ, շատ պիտի խոյամ . . . բայց չի պիտի որդողիմ: Օն, հնաշխարհիկ բարեկամուհիս, մի բարկանաք . . . պարօնը իւր ըսածը չգիտեր կոր . . .

— Արդիւ՛ր՝ պարօն Շուպլանի կողմէն բիւր ներդրութիւն կը խնդրեմ՝ ձեզմէ: Մնաց որ ինքն իսկ նեւրոզութիւն պիտի խնդրէ, որովհետեւ պէտք է որ

խնդրէ, Պարօն Շուպլան, անմիջապէս ըսէք Պ. Ռօզանքէօրի որ շատ ցաւած էք վայրկեան մը կարծելով որ քաակահատի մը կը նմանի:

Շուպլան բորբորալին խռոված կը վարանի և չգիտեր ինչ ընէ, բայց դեղեցիկն Արդիւր, որ աւելի փութացող կերեւոյ տունէն դուրս ելնելու քան թէ կեանալ ներողութիւններ մտիկ ընելու, գլխարկը գլուխը կանցընէ, ըսելով:

— Մնօգուտ է, չարժեր որ պարօնը ներողութիւններ խոգրէ . . . բայց ժամանակը կանցնի գիտէք որ կարեւոր դարձ մը զիս կը կոչէ, ուրեմն կերթամ: Բնաք բարեաւ, գեղեցիկ տիկին ի տեսութիւն, իմ սիրելի պարօն Շուպլան, սիս չեմ պահած ձեզի դէմ:

Եւ այս պարօնը, շուտով մը սենեակէն դուրս ելնելով, սեղանատունէն կանցնի և սանդուխին գլուխը գտնուող գաւթի զուռը կը բանայ, բայց հոն ալ ժաղ, երիտասարդ երենադարձը, զանի կը կեցնէ աւոր ճամբան դոցելով և կըսէ:

— Վայրկեան մը, պարօն, այդպէս չպիտի երթաք . . . Նախ և առաջ երկուքնիս ալ իրարու հետ տեսութիւն պիտի ընենք . . .

— Ի՞նչ բան է աս . . . ի՞նչ կուզէ այս մարդը . . . Սիրելիս, ես ձեզի չեմ ճանչնար . . . մի՛ կեցնէք զիս, աճապարելու դարձ ունիմ, կըսէ Արդիւր ջանալով ժաղէն ազատելու:

— Օ՛, ես ձեզի կը ճանչնամ, ես . . . թէպէտ քիչ մը դէմքերնիդ փոխած էք, և թող չգիտի տամ՝ որ փախչիք . . .

Եւ երիտասարդ դորձաւորը որ ուժեղ բազուկներ ունէր, Արդիւր Ռօզանքէօրի թեւերէն բռնած էր որ տակաւին փախչիլ կը ջանար:

Այս աղմուկը լսելով, էլ օ՛ր և հտեւէն ալ
Ծուպլան, կը վազեն այն սենեակը ուր այս կը-
ռիւր տեղի կուսենայ: Տեսնելով որ իւր հաւատարիմ
պաշտելին բազէն և մօրթակ հազամ մէկու մը հետ
կուտի բռնուած է, կը պառայ:

— Նորէն ի՞նչ կանցնի, Աստուած իմ: Արդիւր,
ինչ վէճ ունիք այս պարտնին հետ . . . զանի չեմ
ճանչոր. հաս ի՞նչ կուզէ:

— Ներեցէք, տիկին, կը պատասխանէ ժող. միշտ
դաւիթին դրան առջեւ կենալով, թող չտալով որ Ար-
դիւր դուրս ելնէ: Եթէ համարձակեցայ հաս դուրս . . .
պատճառը այն է թէ գանապանը ինձ քառ. յէ այս
պարտնը՝ դու կը փնտռէի, այս տան երկրորդ յարկը կը
գանուէր:

— Բայց, նորէն կըսեմ, բարեկամ, ձեզի չեմ
ճանչոր, ես ձեր ճանչցած մարդը չեմ:

— Ի՞նչ, պարտն . . . մնայ որ, միայն ես չեմ որ
ձեզի ճանչցայ և վարպետս որ հիմա ինձի հետ էր, ձե-
զի տեսնելով քառ. «Ան է, իմ պարտն ալ Սէնթ Ա-
մուրս . . . »:

— Ամենուն ալ փորը ստատանան մտեր է այսօր, կը
պատասխանէ Արդիւր ջանալով իւր խռովութիւնը ծած-
կել: Ամենն ալ ինձի ուրիշ մէկը կը կարծեն: Քիչ մ'
առաջ էրնեկող էի . . ., հիմա ալ, Սէնթ-Ամուր եմ:

— Պարտնը իմ վաղեմի բարեկամներէս մին է,
կըսէ Էլէօնօր ժողի մտանալով: Քսան տարի կայ որ
զանի կը ճանչնամ . . . արդարեւ այն ժամանակէն իվեր
զանի քիչ մը կորսնցուցի, բայց կերպնում ձեզ պատ-
ւոյս վրայ որ այս մարդը Պ. Արդիւր Ռօզանքէօրն է:

— Այդ ամենը վարպետիս առջեւ պիտի յայտնուի:
կը պատասխանէ ժող:

— Ոչ ձեզի բանիտեղ կը դնեմ և ոչ ալ վարպետ-
նիդ, կը պառայ Արդիւր, ես գործ ունիմ . . . երթալ
կուզեմ և պիտի երթամ:

Եւ Արդիւր իւր բոլոր գօրութիւնը թափելով, ժողը
ճախարակի մը պէս կը դարձնէ և դաւիթին դուռը կը
բանայ:

Բայց հոն երեւնապօրծ Պ. Տիւրիի դիմացը կենէ,
որուն հետ ընկերացած են երկու քաղաքապահ զին-
ուոր և ոստիկանութեան գործակալ մը: Այլ եւս մի-
ջոյ չկայ վախշելու, դեղեցիկ երիտասարդը կը հառ-
կընայ զայդ, որովհետեւ սենեակին մէջ կը մանէ դար-
ձ ալ ըսելով:

— Անիծեա՛լ, այս անգամ կարծեմ բռնուեցայ:

— Այո, պարտններ, կըսէ Պ. Տիւրիի իրեն հետ ե-
կող անձանց Արդիւրը ցուցնելով, այս մարդն է, Սէնթ-
Ամուր անունով, չորս հազար հինգ հարիւր փրանքի կահ
կարասի գնեց ինձմէ . . . զորս անմիջապէս ծախեց, յե-
տոյ աներեկոյթ եղաւ առանց իր պարտքը վճարելու:

— Այն ատեն, կըսէ Ծուպլան, չեմ կարծեր որ
սխալիմ եթէ ըսեմ թէ այս մարդն է նաեւ Էրնէսդ
անունով, որ քաղկս և ընչատուփս դողցաւ:

— Բայց ըսէ՛ք որ դուք չէիք, պարտն, կը պառայ
Էլէօնօր զայրացած իւր վաղեմի բարեկամը ամբաստա-
նելուն լրայ: Չըսէ՛ք թէ դուք Արդիւր Ռօզանքէօրն էիք:

— Ճիշդ, տիկին, կըսէ քաղաքապահ զինս օրնեքն
մին յառաջ դալով, մեր փնտաւածն ալ Արդիւր Ռօ-
զանքէօրն է: Այդ Արդիւր Ռօզանքէօրը արդէն դուռ-
թեանց և խաբէութեանց համար չատ անգամներ դա-
տապարտուած է, բայց յաջողած էր մեզնէ վախշիլ
. . . : Անիէց իվեր քսան անգամ անուն փոխած է:
Էրնէսդ անունով իր մեծ գործը վերստին սկսած ըլ-

լալով, զանի կը վնասէինք բռնելու համար: Բայց պարսնը շատ ճարպիկ է, ինքզինքը ծածկել գիտէ և մինչև այսօր յաջողած էր մեր ձեռքը չհիշայ:

Էլէօնօր, ինքզինքը կ'որոնցուցած և խռոված աթուռի մը վրայ կիշնայ:

Այն մարդը զոր կը պաշտէր, այն մարդը որուն վրայ քսան տարիներէ ի վեր անդադար կը մտածէր և զոր վերստին տեսնալ այնքան կը փափաքէր...

— Օ՛ն, կըսէ Արդիւր, կը տեսնեմ որ հնար չկայ այլ ևս ուրանալ... : Է՛, այո, Սէթ-Ամուրն եմ, էրնէսդն եմ... ինչ որ կուզէք այն եմ: Բայց նաեւ իմ բարի Շուպլանն, եթէ ամեն դործերնիդ ինձի պատմած չըլլայիք, մաքէս անգամ չի պիտի անցնէր որ դամ ձեր կինը գտնեմ: Իմանալով որ տակաւին զիս կը պաշտէր և իմ վրաս կը ցաւէր, ինքնիրենս ըսի. «Իրաւ որ դործ ունիմ այդքան արմատացած հին սիրոյն հետ», և եթէ քաղկեդ առի, ծերո՛ւկս, պատճառը այն է որ ստակի պէտք ունէի մոզերս և մօրուքս յարգարելու, նոր հագուստ հագնելու և վայելուչ կերպարանքով ձեր կնոջ ներկայանալու համար: Ամեն բան յաջողած էր, ձեր կինը թեւերը բացած զիս ընդունեց... և զանի շոյրքորթելով, չուսնին վրայ պիտի խաղցնէի եթէ ուզէի: Բայց այս առաւօտեան պատահարները ամեն բան արեցին, ալ գործը լնցաւ... Օն, պարսններ, երբոր ուզէք, պատրաստ եմ: Երթանք:

Արդիւր այն ինչ դուռնէն դուրս ելած է, երբ խոշոր Մարինէթը սանդուխին վրայ կը վազէ, պոռալով.

— Է, արվար նայէ, տիրուհւոյս թղթապանակն ալ հետը կը տանի կոր... Երեսուն հազար ֆրանկ կայ

այդ թղթապանակին մէջ, զոր քիչ մը յառաջ տիրուհիս առաւ անոր: Կը տեսնէք, ձայն ալ չէր հաներ կոր, խաղաղօրը առ ալ պիտի գողնար:

Արդիւրին վրան գլուխը փնտռելու կեշնէն, բայց ինք իւր ձեռքովը թղթապանակը Մարինէթի կուտայ, անոր բռնելով:

— Ա՛ռ, կրիայ, դուն տիրուհւոյդ չափ ապուշ չես եղեր:

Եւ Մարինէթ կը փութայ Էլէօնօրի տանիլ թղթապանակը: Չը մոռնար նաև կրկնելու անոր Արդիւրի բռնածները:

Այն ատեն Էլէօնօր իւր ամուսնոյն մօտենալով և անոր հետ առաջին անգամ ըլլալով շնորհակց դէմքով մը խօսելով, անոր կուտայ թղթապանակը, ըսելով.

— Առէ՛ք ասիկա, պարսն, ունեցածս և անձս տակից վերջը ձերինն է, պատրաստ եմ ձերինն ըլլալու, եթէ կուզէք որ ձեր կինը ըլլամ և ջանամ որ ձեզի ըրած անիրաւութիւններս ուղղեմ:

— Կուզե՞մ մի, կը պառայ Շուպլան գինով դարձած, կուզե՞մ մի... սիրելիս... ոչ, տիկին Էլէօնն է... : Ո՛հ, Աստուած, մարդ ոչ ամենէն երջանիկն եմ ես: Ուրեմն, կը հաւանիք տիկին Շուպլան կոչուելու:

— Մեծ հաճութեամբ, սիրելի բարեկամս:

— Զիս իւր բարեկամը կոչե՛ց... մեծ հաճութեամբ իմ անուռն պիտի կրէ:

— Բէ՛հ, կըսէ Ժագ, երբ Պ. Արթիւր սրիկայ մ'է և Պ. Շուպլան պատուաւոր մարդ, կարծեմ թէ երկու տնտեսներուն մէջ վարանելու հարկ չկայ: Ամենէն գեղեցիկ անունը միշտ այն է զոր պատուաւոր մարդ մը կը կրէ:

Obito

Getreide	5
Murke Zangue	10
Geizt Gueing	5
	<u>20</u>

Geizt Gueing 20 1/2

2101
2102
2103

2013

